

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Petra Puldová

**VLIV SUBURBANIZACE NA ZMĚNU SOCIÁLNÍHO
PROSTŘEDÍ V ZÁZEMÍ PRAHY**

Diplomová práce

Praha 2006

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Martin Ouředníček, PhD.

..

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím zdrojů uvedených v seznamu literatury.

Dne 4. září 2006

Petra Puldová

Děkuji RNDr. Martinu Ouředníčkovi, PhD. za cenné rady, připomínky a trpělivost při vedení práce. V neposlední řadě mu patří moje poděkování za to, že mi poskytl možnost vypracovat diplomovou práci jako součást projektu Grantové agentury ČR „Urbanizační procesy v Pražském městském regionu“ (403/04/P129).

OBSAH

1. ÚVOD	8
2. TEORETICKÝ VSTUP DO PROBLEMATIKY	11
3. METODIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	28
4. PŘEDSTAVENÍ ZKOUMANÝCH LOKALIT	36
4.1 ROZVOJ REZIDENČNÍ SUBURBANIZACE.....	36
4.2 CHARAKTERISTIKA OBCÍ.....	38
4.3 SOCIÁLNÍ STRUKTURA LOKALIT	45
5. SOCIÁLNÍ KLIMA LOKALIT	59
5.1 SOUŽITÍ STAROUSEDLÍKŮ S NOVÝMI OBYVATELI	60
5.2 CHOVÁNÍ NOVÝCH REZIDENTŮ	70
5.3 VZTAHY V OKOLÍ BYDLIŠTĚ NOVÝCH OBYVATEL.....	76
5.4 SPOLEČNÁ INICIATIVA NOVÝCH OBYVATEL	83
5.5 POLITICKÁ PARTICIPACE NOVÝCH OBYVATEL	91
6. ZÁVĚR	101
LITERATURA.....	104

Seznam tabulek

Tabulka 1 Počet nových domů a vybraných dotazníků ve studovaných lokalitách	32
Tabulka 2 Vývoj počtu bytů v jednotlivých obcích / městských částech	37
Tabulka 3 Základní charakteristiky zkoumaných obcí a městských částí	38
Tabulka 4 Srovnání počtu obyvatel a domů nových residenčních lokalit a počtu respondentů	48
Tabulka 5 Průměrný počet let v jednotlivých lokalitách	49
Tabulka 6 Průměrný věk ve sledovaných lokalitách	52
Tabulka 7 Průměrná pracovní doba v jednotlivých lokalitách	57
Tabulka 8 Vývoj počtu kandidátů ve volbách do místních zastupitelstev	94
Tabulka 9 Vývoj volební účasti ve volbách do místních zastupitelstev	97

Seznam obrázků

Obrázek 1 Vymezení sledovaných lokalit v Hovorčovicích	39
Obrázek 2 Vymezení sledovaných lokalit v Bořanovicích.....	39
Obrázek 3 Vymezení sledované lokality v Březiněvsi	40
Obrázek 4 Vymezení sledovaných lokalit v Šestajovicích.....	41
Obrázek 5 Vymezení sledované lokality v Horoušanech	41
Obrázek 6 Vymezení sledovaných lokalit v Jirnech.....	42
Obrázek 7 Vymezení sledovaných lokalit v Kolodějích.....	43
Obrázek 8 Vymezení sledovaných lokalit v Květnici	43
Obrázek 9 Vymezení sledovaných lokalit v Jesenici.....	45

Seznam grafů

Graf 1 Velikost domácností respondentů.....	50
Graf 2 Věková pyramida sledovaných obyvatel – všechny lokality.....	53
Graf 3 Věkové složení obyvatel jednotlivých lokalit	53
Graf 4 Podíl domácností s jedním nebo více dětmi do 12 let ve sledovaných lokalitách...	55
Graf 5 Vzdělanost obyvatel zkoumaných lokalit.....	56
Graf 6 Pracovní vytíženost respondentů v jednotlivých lokalitách	58
Graf 7 Soužití starých a nových obyvatel lokalit.....	62
Graf 8 Podíl obyvatel s pocitem izolovanosti od starousedlíků.....	65
Graf 9 Počet přátel a známých mezi staro- a novousedlíky.....	67
Graf 10 Vztah mezi dobou strávenou v lokalitě a počtem přátel.....	69
Graf 11 Vztah pocitu izolovanosti u nových obyvatel a počtu přátel-starousedlíků a pozitivních názorů na soužití staro- a novousedlíků.....	70
Graf 12 Nakupování v místním obchodě s potravinami	72
Graf 13 Podíl obyvatel lokalit, kteří navštěvují místní restauraci	74
Graf 14 Účast na letošním pálení čarodějnic	75
Graf 15 Souvislost návštěvy místní hospody/restaurace a počtem přátel-starousedlíků	76
Graf 16 Vztahy v okolí bydliště novousedlíků - zdravení	78
Graf 17 Vztahy v okolí bydliště novousedlíků – společné setkávání	79
Graf 18 Vztahy v okolí bydliště novousedlíků – vzájemná výpomoc	79
Graf 19 Vztahy v okolí bydliště novousedlíků – hlídání domu.....	80
Graf 20 Vztah mezi charakteristikami nových obyvatel a jejich vzájemnými vztahy	81
Graf 23 Potenciál spolupráce v problémových životních situacích v jednotlivých obcích	87
Graf 24 Účast nových obyvatel na schůzích místního zastupitelstva.....	96
Graf 25 Vliv stáří lokality a podílu VŠ vzdělaných na politickou participaci.....	99

Seznam příloh

Příloha 1 Dotazník

Příloha 2 Seznam respondentů

Příloha 3 Průvodní dopis k dotazníku

Příloha 4 Nová zástavba v Hovorčovicích

Příloha 5 Nová zástavba v Březinevsi

Příloha 6 Nová zástavba v Šestajovicích

Příloha 7 Nová zástavba v Jirnech

Příloha 8 Nová zástavba v Horoušánkách

Příloha 9 Nová zástavba v Kolodějích

Příloha 10 Letecké snímky nové zástavby v Květnici na podzim 2003 a v zimě 2004

Příloha 11 Nová zástavba v Květnici

Příloha 12 Velikost domácností v jednotlivých lokalitách

Příloha 13 Vzdělanost obyvatel jednotlivých lokalit a oblastí

Příloha 14 Věková struktura obyvatel jednotlivých lokalit

Příloha 15 Potenciál spolupráce v problémových životních situacích v jednotlivých oblastech

Příloha 16 Vliv stáří lokality na úroveň volební účasti v roce 2002

1. ÚVOD

V posledním zhruba desetiletí se výrazně mění tvář zázemí našich měst. Stále větší počet lidí zde staví nové domovy a nachází nové bydliště. V zemích Západní Evropy a Severní Ameriky probíhá proces suburbanizace již desítky let. Protože jde o proces, jehož některé důsledky jsou z velké části nezvratné, je mu v odborné literatuře věnována velká pozornost. Řada autorů se zabývá jak dopady na přírodní prostředí, tak i celkovým vlivem na společnost. Odrazy suburbanizace v sociálním prostředí pak bývají vnímány většinou jako negativní. Jelikož mám s tímto procesem osobní zkušenost, která se z velké části neshoduje s těmito negativními názory, naskytá se mi otázka: Jak tedy doopravdy suburbanizace ovlivňuje sociální prostředí v lokalitách v okolí Prahy, které jsou jí zasaženy?

Jedním z přístupů, který lze použít ke studiu suburbií, je koncept diferenciální urbanizace, který dále rozvíjí Ouředníček (2006). Předpokládá, že procesy, které probíhají v městském regionu lze charakterizovat na základě struktury společnosti a rezidenčních preferencí jednotlivých sociálních skupin. Každé sociální struktuře je pak vlastní určitý typ migračního chování. Podle mého názoru se skupiny s různými vlastnostmi stěhují do různých částí zázemí Prahy. To ovlivní výslednou podobu tohoto regionu, včetně charakteru sociálního prostředí. Domnívám se, že tak vznikne určitá mozaika lokalit s různým sociálním prostředím. V práci dále vycházím z faktu, že sociálního prostředí lokality lze charakterizovat pomocí sociální struktury jejího obyvatelstva a vlastností další složky, kterou je možné nazvat sociálním klimatem (Ouředníček, Puldová 2006). Sociální prostředí pak podrobněji definuji v kapitole teoretického vstupu do problematiky (kapitola 2). Z těchto dvou pojetí pak vychází i formulace dílčích hypotéz, které jsou uvedeny v následujících odstavcích.

První hypotéza se zabývá rozdílným složením obyvatel suburbií. Sociální struktura lokalit je do velké míry ovlivněna tím, kdo se do ní mohl a chtěl přistěhovat. Protože zvláště na počátku rozvoje suburbanizace bylo bydlení v domě v zázemí Prahy dostupné jenom bohatším vrstvám obyvatel (obvykle i s vyšším sociálním statusem), je i struktura lokalit ovlivněna jejich stářím. Doplnujícím faktorem je pak hodnota pozemku, který je ovlivněn polohou a velikostí parcel. Dále se domnívám, že rozhodnutí k přestěhování do rodinného domu přichází s větší pravděpodobností v určité fázi životního cyklu. V mladších lokalitách tak bude zastoupen vyšší podíl domácností s malými dětmi.

Druhá hypotéza se týká zapojení nových obyvatel do každodenního života lokality. Chování novousedlíků, které by na něj ukazovalo a bylo tedy sledováno, bylo určeno v souladu s typologií různých druhů chování v lokalitě, jak ji uvedl Chapin (1965, cit. v Davies, Herbert 1993). V práci se tedy hodnotí dojmy novousedlíků ze soužití se starousedlíky, navazování přátelství v lokalitě, využívání místních služeb nebo vzájemná výpomoc v místě bydliště. Tyto proměnné pak mohou dobře charakterizovat sociální klima v lokalitě. Na zapojení novousedlíků do života lokality má přímý vliv fyzická a sociální vzdálenost obou skupin obyvatel. Fyzickou vzdáleností rozumím prostorovou izolaci nové zástavby od staré části lokalit podle mého názoru na integraci působí negativně. Podobné účinky pak má i vzdálenost sociální, tj. rozdíly v charakteristikách jednotlivců. Noví obyvatelé jsou odlišní a mají také jiný životní styl, žebříčky hodnot a názory, což může být překážkou pro jejich integraci, navázání dobrých vztahů se starousedlíky a obecně pro vytvoření příjemného sociálního klimatu v lokalitě. Dalším faktorem, který podle mého názoru ovlivňuje zapojení nových obyvatel do života obce, je počet let, po který v lokalitě bydlí. Takto vyjádřená rezidenční stabilita vede k vyšší integraci a k vyjasnění vztahů v lokalitě. Neméně významná skutečnost, která tento proces může pozitivně ovlivnit, je přítomnost míst pro setkávání. Tato místa chápu jako veřejné prostory (více viz Gehl 2000), přítomnost místních služeb nebo organizování společenských akcí.

Poslední hypotéza se týká úrovně občanské a politické participace novousedlíků jakožto specifické formy integrace novousedlíků do života obce. Charakter participace může být ovlivněn dvěma faktory. Jedním z nich jsou vlastní charakteristiky nových obyvatel. Domnívám se, že nejvýznamnějšími sledovanými vlastnostmi respondentů je jejich vzdělání a počet let, po který v lokalitě bydlí. Předpokládám, že tyto dvě proměnné budou úroveň obou druhů participace zvyšovat. Druhý faktor se týká kontextu, v němž noví obyvatelé žijí. V případě občanské participace předpokládám, že její rozvoj budou podmiňovat problémy či nedostatky lokality, jež budou novousedlíci vnímat. Davies a Herbert (1993) uvádějí několik důvodů, které vedou k rozvoji komunity (podle mého názoru je zvyšování občanské angažovanosti jasným důkazem jejího rozvoje). Mezi nimi uvádí reakci na změnu v lokalitě s očekávanými negativními důsledky, pokusy stabilizovat vážné problémy v lokalitě a chybějící služby (Davies, Herbert 1993). Tyto důvody mohou být relevantní také pro politickou participaci. Domnívám se, že ji bude také významně ovlivňovat struktura obyvatelstva celé obce. Oliver (1999, cit. v Putnam 2000) tvrdí, že úroveň politické participace klesá s rostoucí sociální homogenitou lokality. Suburbanizace

v českých podmínkách vede spíše ke zvyšující se sociální heterogenitě na úrovni obcí. Bydlí zde mladší nově příchozí obyvatelé s vyšším ekonomickým a sociálním statusem na jedné straně a starousedlíci s nižšími statusy na straně druhé. Suburbanizace tak v důsledku zvyšuje úroveň politické participace a zostřuje politickou konkurenci v lokální politice.

Jelikož oficiální statistiky neposkytují data, jejichž analýza by mohla vést ke zjištění platnosti uvedených hypotéz, je nutné provést vlastní dotazníkové šetření ve vybraných lokalitách. Protože cílem práce je zjistit, jak se noví obyvatelé začleňují do společenského či politického života obce a jaký to má vliv na sociální prostředí lokalit, rozhodla jsem se, že respondenty budou jen obyvatelé nových lokalit.

Stanovila jsem čtyři hlavní cíle práce, které odráží i struktura práce. Prvním cílem, kterému se věnuje druhá kapitola, je studium relevantní literatury, která by nastínila teoretická východiska práce – definici suburbanizace, sociálního prostředí nebo význam, jaký mají místa bydliště pro jejich obyvatele a pro společnost. V kapitole 3 se věnuji dalšímu dílčímu cíli, a sice popisu metodiky a průběhu dotazníkového šetření a stručné charakteristiky respondentů. Třetím cílem je představit vybrané lokality a popsat charakteristiky jejich obyvatel (kapitola 4). Poslední cíl se zabývá studiem sociálního klimatu těchto lokalit. Je mu věnována stěžejní pátá kapitola. V závěru jsou shrnuty zjištěné poznatky.

Diplomová práce byla vypracována jako součást projektu Grantové agentury ČR „Urbanizační procesy v Pražském městském regionu“ (403/04/P129).

2. TEORETICKÝ VSTUP DO PROBLEMATIKY

Suburbanizace jakožto proces, který výrazně mění podobu sídelních systémů, má řadu kritiků. Ti se pak zaměřují jednak na environmentální dopady mnohdy nekontrolovatelné výstavby v zázemí měst (tzv. sprawl), které jsou spojeny zejména se změnami ve využívání krajiny (zabíráním půdního fondu, snižováním rozlohy sídelní vegetace) či vznikem dopravních problémů (např. Gremlica 2002, Seltzer 2002, Pucher 2002, TRCP 2002, Hnilička 2005). Suburbanizace však má své kritiky i v oblasti sociálního prostředí. Kromě výše zmiňovaných autorů, je jedním z nejvýznamnějších kritiků Robert Putnam (2000). Poukazuje na upadání sociálního kapitálu ve Spojených státech, který částečně se suburbanizací spojuje. Charmes (2005) pak ve své knize konstatuje, že podle názoru mnoha autorů suburbanizace odstraňuje interakce mezi různými skupinami obyvatel a sociální heterogenitu, která je pro městský způsob života charakteristická. Pohlcení hledáním materiálního komfortu se obyvatelé suburbií mimo jiné málo starají o politickou participaci (Charmes 2005). Se suburbanizací jsou dále spojeny obavy s následky sociálně prostorové segregace. Pro Fitoussi, Laurena a Maurice (2003) je prostorová segregace jedním z důvodů, proč dochází k uzavření nejchudších obyvatel do spirály chudoby. Donzelot (1999, cit. v Charmes 2005) pak zdůrazňuje, že rostoucí sociální polarizace ve městech je hrozbou pro pouta solidarity, která rozdílné části společnosti sjednocují. Sýkora tvrdí, že suburbanizace přispívá k narůstající individualizaci, ztrátě sociální soudržnosti, oslabování sociálního kapitálu a občanské společnosti (2003, s. 227). Na druhé straně Charmes (2005) dokládá, že sociální specializace prostoru není novým jevem – separace měšťanských a dělnických čtvrtí je charakteristická již pro industriální město Hlavní změnu nynějšího vývoje vidí v rozdílných formách a měřítkách sociálně-prostorové diferenciaci. Suburbanizace má za následek vznik čím dál tím jemnější prostorové mosaiky (Charmes 2005). Jaké má však suburbanizace důsledky pro samotnou cílovou lokalitu? Pro zodpovězení stěžejní otázky této práce se v následujících řádcích pokusím shrnout její teoretická východiska.

V českých podmínkách se zkoumáním sociálního prostředí, které se mění v zázemí Prahy, zabývá např. Sýkora (2001, 2002). Ouředníček se zabývá jednak sociální strukturou obyvatelstva v zázemí Prahy (Ouředníček 2001, 2006), tak i dopady suburbanizace na změny sociálního prostředí (Ouředníček 2002, 2003, 2005, Ouředníček, Puldová 2006). Tato problematika bývá také tématem magisterských prací. Šnejdová (2005) pojednává o

změnách ve vzdělanostní struktuře obyvatelstva Pražského městského regionu. Studium životního stylu obyvatel zázemí se věnovali Gondová (2004) a Novák (2004).

Proces suburbanizace definuje Sýkora jako „růst města prostorovým rozpínáním do okolní venkovské a přírodní krajiny“ (Sýkora 2002, s. 10; Sýkora 2003, s. 219). Dochází k tomu „příchodem nových lidských aktivit do lokalit ležících mimo kompaktní zástavbu města a přitom v rámci metropolitního území“ (Sýkora 2002, s. 10). Zároveň zdůrazňuje, že rozvoj v okolí měst je rozvolněný, rozptýlený nebo roztroušený. Za suburbanizaci lze považovat pouze rozvoj v oblastech, které jsou odděleny od města neurbanizovaným prostorem. V českých (a evropských) podmínkách dochází k výstavbě nových budov a novému využití území již v rámci existujících sídelních struktur (Sýkora 2003). K suburbanizaci dochází nejen novou přítomností člověka a jeho aktivit, ale i výstavbou nových budov, kde se jeho aktivity uskutečňují (Sýkora 2003).

Ouředníček vnímá proces suburbanizace jako jeden z druhů „urbanizačních procesů, při kterém se obyvatelstvo a některé jeho aktivity stěhují z jádra města do jeho zázemí“ (Ouředníček 2003, s. 236). Pohlíží na něj nejenom jako na růst počtu obyvatel v obcích v zázemí velkých měst, ale „i jako na změnu funkčního využití území, proměnu architektury a infrastruktury a výraznou změnu sociální struktury obyvatelstva“ (Ouředníček 2002, s. 39). Poukazuje přitom na důležitost rozlišování zdrojových oblastí nově přistěhovaného obyvatelstva. Jako aktéry suburbanizace považuje pouze obyvatele s městským způsobem života, „kteří se stěhují většinou za lepším životním (přírodním a sociálním) prostředím“ (Ouředníček 2002, s. 44). V případě, že jsou nově příchozí obyvatelé venkovského původu a jejich motivace pro stěhování je ekonomického původu, považuje imigraci za projev urbanizace.

Ouředníček (2006) dále rozvíjí teorii diferenciální urbanizace (Geyer, Kontuly 1993, 1996, cit. v Ouředníček 2006), kterou považuje jako dobrý přístup k rozdílným prostorovým procesům. Procesy vývoje měst (jako je například urbanizace nebo suburbanizace) mohou probíhat v sídelním systému zároveň. Rozmach jednoho určitého procesu záleží především na struktuře společnosti a rezidenčních preferencích jednotlivých sociálních skupin. Pokud je například v bohaté společnosti velký podíl rodin s malými dětmi je podle Ouředníka (2006) velká pravděpodobnost, že bude převládat proces suburbanizace. Je tak možné rozlišovat mezi procesy vývoje měst i na základě charakteristik sociálních skupin (např. na základě rozdílné etapy v životním cyklu). Pro každou sociální skupinu je tedy typické určité migrační chování (Ouředníček 2006). Podle mého názoru lze vzorec tohoto konceptu

sledovat i na úrovni jednotlivých suburbánních lokalit. Pro každou sociální skupinu obyvatel (rozlišenou např. podle rodinného či ekonomického statusu), která se stěhuje z města do jeho zázemí, je typické určité migrační chování a tedy i charakteristický výběr cílové lokality, který pak může mít za následek i různé typy vztahů uvnitř lokality.

Jevem, který je v práci studován, je změna sociálního prostředí. Proto považuji za nutné pojem sociální prostředí definovat. Podle Velkého sociologického slovníku (1996) se sociální prostředí chápe jako souhrn všech sociálních, resp. společenských aspektů životního prostředí. Jako synonymum se používá i termín sociální svět, který je označením pro úhrn společenských struktur, institucí, vztahů, procesů a jevů. Ve své práci se přikláním k pojetí sociálního prostředí, které je uvedeno v práci Ouředníček, Puldová (2006). Kromě sociálně-prostorové struktury utváří sociální prostředí i další složka, která „není plně obsažena v charakteristikách sociálního složení (struktury) obyvatelstva a kterou bychom mohli nazvat sociálním klimatem. Sociální klima je obtížně definovatelné a zahrnuje např. charakter vztahů mezi členy sociálních skupin, stupeň sociální soudržnosti, typy chování nebo stav, ve kterém se lokální společnost nachází (např. bezpečí, ohrožení)“ (Ouředníček, Puldová 2006). Dvě lokality s podobnou strukturou obyvatel se tak mohou díky rozdílům ve vlastnostech sociálního klimatu lišit i v celkové povaze sociálního prostředí.

Výzkum sociálního prostředí a obecně vztahů mezi jedinci ve společnosti významně ovlivnil koncept tzv. *Community Question* (komunitní otázky). Přístupy k jejímu studiu ve svém článku popisují Wellman a Leighton (1979). Koncept *Community Question* se zabývá hlavně výzkumem skutečnosti, jak rozsáhlá dělba práce ve společnosti ovlivňuje organizaci a náplň vazeb mezi jedinci. Studium komunit je úzce spojeno se studiem sousedství, nicméně Wellman a Leighton (1979) vyčítají řadě komunitních studií jejich prostorový determinismus a považování místa bydliště jako jediného možného sídla komunit. Přestože připouštějí, že určitá omezení časem a prostorem podněcují vznik některých vztahů na místní úrovni, zdůrazňují, že se všechny komunitní vazby nenachází nutně v místě bydliště. Závěry komunitních studií, které se ve svém bádání omezovaly jen na místo bydliště, pak vyslovovaly domněnky, že síla komunitních pout se z dnešní společnosti vytrácí, což podle Wellmana a Leightona není pravda (1979).

Při studiu *Community Question* jsou používány koncepty komunity a sociálních sítí. Komunita nemá jednu jasnou definici. Všeobecně definuje Phillips (2006) komunitu buď jako (1) skupinu lidí, kteří sdílejí fyzický prostor, (2) skupinu lidí, která sdílí společné rysy nebo (3) skupina lidí, která sdílí identitu a kulturu s vysokou úrovní sociální koheze. Často je poslední definice vnímána jako tradiční komunita. V této práci je za komunitu považována skupina lidí, kteří sdílejí jasně vymezený prostor (suburbánní lokalitu) a mají některé společné vlastnosti.

Sociální síť je definována jako „specifický soubor vazeb mezi definovaným souborem jedinců s takovou schopností, že tyto vazby jako celek mohou být použity k interpretaci společenského chování jedinců“ (Mitchell 1969, cit. v Bridge 2002, s.6). Sítě jsou posuzovány podle různých vlastností: (1) rozpětí sítě (*network range*) – od úzkého k širokému, záleží na počtu přímých kontaktů s ostatními členy sítě, (2) stabilita v čase, (3) hustota sítě – od značně k volně propojené, záleží na podílu aktuálních spojení mezi členy sítě k celkovému počtu všech možných spojení, (4) povaha sociálních vazeb – od jednoduchých ke složitým, (5) síla vazeb – od silných ke slabým (Phillips 1996). Podle Bridge (2002) bývá na sociální síť nahlíženo jako na nezbytnou součást definice povahy lokality.

V době vzniku komunitních studií se setkáváme s myšlenkami zabývajícími se upadáním komunit, které jsou také spojovány s první sociologickou odpovědí na *community question* (Bridge 2002, Wellman 1979). Je tak vymezen první koncept přístupu ke komunitám *community lost* (*ztracená komunita*). Studie se zabývají dopadem průmyslové revoluce na vztahy mezi lidmi (Wellman, Leighton 1979). Zřejmě nejvlivnějším autorem, který položil i základ komunitních studií je Ferdinand Tönnies, který zavedl ještě v 19. století do sociálních věd koncept *Gemeinschaft* a *Gessellschaft*. Tyto koncepty představují dvě formy společenských vztahů, které se však nikdy nevyskytují ve své čisté podobě. *Gemeinschaft* je tvořen lidmi, které spojují silná přirozená pouta (primární vztahy) a společné cíle, které převyšují soukromé zájmy každého jedince. Pro jednotu pospolitosti je velmi důležitý fakt společného bydliště. Pro *Gessellschaft* jsou typické mezilidské vztahy založené na individuálních rozmanitých zájmech (sekundární vztahy), jsou to tedy vztahy soutěžní a konkurenční (Rocher 1968). Lze říci, že vztahy typu *Gemeinschaft* převládaly v preindustriální společnosti a v době industriální společnosti podle Tönniese převládají vztahy typu *Gessellschaft*. Později k tomuto pojetí společenských vztahů dodává Barbara Phillips (1996) ještě koncept *Technoschaft*, který představuje novou formu společenské,

prostorové a ekonomické organizace postindustriální společnosti. Obecně je na *Technoschaft* nahlíženo jako na typ společnosti, ve které bohatství je založeno na schopnosti získat, porozumět a použít informace. Posun od *Gessellschaft* ke *Technoschaft* je umožněn rozvojem informačních technologií Phillips (1996).

Ve 20. a 30. letech 20. století dochází k dalšímu rozvoji *community lost* v souvislosti s pracemi Roberta Parka (1925) a Louise Wirtha (1938). Louis Wirth se ve své klasické práci „*Urbanism as a Way of Life*“ zabýval rozdílnými vztahy, které panují ve městech a na venkově. Wirth (1938) si všiml, že přechod na městský styl života je doprovázen hlubokými změnami ve všech oblastech společenského života. Vyzdvihuje tři hlavní faktory, které je ovlivňují – počet obyvatel, (sociální) heterogenitu obyvatel a hustotu zalidnění. Primární pouta se podle něj v městském prostředí stále vyskytují, avšak v daleko menší míře než na venkově. Jsou nahrazeny četnějšími sekundárními vazbami (Wirth 1938).

Obecně lze říci, že podle zastánců konceptu *community lost* transformace západních společností na průmyslové struktury oslabila vážně primární vazby a tím i komunity (Wellman, Leighton 1979). Předpokládají, že četné sociální vztahy, které jsou prostorově omezené (např. venkovská obec), jsou ideálním typem sociálních sítí pro zajištění společenské podpory (Bridge 2002). Obyvatelé měst jsou místo toho, aby byli plně začleněni do jedné komunity, omezenými členy četných sociálních sítí a převládají tak u nich sekundární vztahy (Wellman 1979, Wellman, Leighton 1979). Dělbá práce spojená s průmyslovou transformací společnosti oslabila tradiční komunitní vztahy a tím i místní sociální soudržnost (Wellman 1979, Wellman, Leighton 1979). Obyvatelé města tak představují odcizené a sociálně izolované jedince, kteří sami nesou zátěž industriální společnosti (Wellman, Leighton 1979). Podle konceptu *community lost* jsou „bohatá suburbia stejně tak jako chudá vnitřní města zoufalá, privatizovaná, izolovaná a odcizená“ (Wellman, Leighton 1979, s.371).

Podle Wellmana (1979) ovlivňuje *community lost* i současnou diskuzi o podobě komunit. Hlavním přínosem debaty o *community lost* byla upoutání pozornosti na některé důležité teoretické otázky. Za prvé, vylepšilo nahlížení na způsoby, jakými průmyslové společenské systémy mohou ovlivnit povahu tradičních komunit. Za druhé, bylo poukázáno na problém vliv residenční a sociální mobility na udržování komunitních pout. Protože bylo jako jediné místo existence komunity bylo považována lokalita bydliště, byla taková mobilita interpretována jako ztráta komunity (Wellman, Leighton 1979).

V důsledku toho byla zanedbána otázka, zda nemohla být primární pouta spíše strukturálně přeměněna, spíše než oslabena (Wellman 1979). Slabým místem je velmi malý počet studií, které by se věnovaly empirickému potvrzení tohoto konceptu.

Druhým konceptem popisu charakteru komunit je *community saved* (zachráněná komunita). Na počátku 60. let se tento pohled stal v oblasti komunitních studií novým ortodoxním názorem (Wellman, Leighton 1979). Jeho velmi významným zastáncem je Herbert Gans. V roce 1962 publikoval knihu „*The Urban Villagers*“, ve které ukazuje, že v italských komunitách v Chicagu a Bostonu jsou velmi pevné komunitní vazby, což vedlo k vytvoření „*městské vesnice*“ (Gans 1962). Obecně bylo mnoho studií zaměřeno na význam dělnické třídy nebo minoritních etnických komunit pro zachování bohatých vazeb i v městském prostředí (Bridge 2002).

Zastánci argumentu *community saved* tvrdí, že lokalita bydliště je i nadále v industriální společnosti důležitým místem pro získání podpory a sdružování. Podle nich formální instituce paradoxně podpořily zachování primárních vazeb (Wellman, Leighton 1979). Komunitní sousedská soudržnost tak přetrvávala z důvodu efektivity lokality v poskytování podpory svým členům (Suttles 1972, cit. Wellman 1979).

Zatímco autoři, kteří obhajovali *community lost*, se zabývali především sestavováním různých teorií, argumentace *community saved* se zaměřuje ve velké míře na empirické důkazy životaschopnosti primárních vazeb v městské společnosti. Společně s *community lost* však sdílí předpoklad identifikace komunity a místa bydliště (Wellman, Leighton 1979). Koncept *community lost* byl studiemi, které zdůrazňovaly přetrvání sousedských komunit, teoreticky i empiricky vyvrácen. Nicméně jeho výchozí myšlenka, že průmyslová dělba práce silně ovlivnila primární vazby, byla zanedbána. Autoři pracující s konceptem *community saved* se snažili najít jen ty lokality, ve kterých by sousedské komunity fungovaly a následkem toho opomíjely ostatní oblasti města (Wellman 1979, Wellman, Leighton 1979).

Podle Wellmana a Leightona (1979) část autorů studií, které vycházely z myšlenek *community saved*, tento problém připustila a zavedla koncept *community of limited liability* (doslova komunita s ručením omezeným). Ten považuje lokalitu bydliště za jednu z řady komunit, mezi něž obyvatelé měst dělí své členství (Janowitz 1952, Suttles 1972, Janowitz a Kasarda 1974). Nicméně i když tyto studie připouští možnosti obyvatele města být členem odlišných sítí s omezeným zapojením do každé z nich, formulace *community of*

limited liability je stále stavěna na konceptu sousedství. Vazby obyvatel města se tak koncentricky rozbíhají od místa bydliště (Wellman, Leighton 1979).

Posledním typem přístupem ke studiu komunit, jak je překládají Wellman a Leighton (1979) je *community liberated* (osvobozená komunita) neboli *community transformed* (přeměněná komunita). Vychází ze srovnávání obou předešlých pohledů. S *community lost* souhlasí v tom, že přechod k industriální společnosti, který je spojen s velkým množstvím společenských změn, zapříčinil oslabení pout uvnitř sousedských komunit. Na druhou stranu ale zdůrazňuje ve shodě s argumentem *community saved*, že primární vazby jsou pořád životaschopné, užitečné a pro jedince důležité. Autoři dále uvádějí, že silně propojené komunity se nadále rozvíjejí i ve městech, avšak zřídka se shodují se sousedskými komunitami (takové komunity tak nejsou závislé na společně sdíleném prostoru). Vývoj industriální společnosti tak podle Wellmana a Leightona (1979) „osvobodil“ komunitu a rozptýlil sociální síť z jedné prostorově omezené sousedské komunity (místa bydliště) do početnějších sítí, které jsou úžeji zaměřeny (např. spolupracovníci, členové golfového klubu atd.). Wellman (1979) tak podtrhuje obecné rozšíření a důležitost primárních vazeb, které však nejsou organizovány do pevně propojených a těsně omezených pospolitostí. Hlavní příčiny jsou následující: levná a efektivní doprava a komunikace, oddělení pracoviště a příbuzenských vztahů od místa bydliště, vysoká sociální i rezidenční mobilita obyvatel (Wellman, Leighton 1979). S rozvojem informačních technologií a především internetu se pak posiluje význam komunit, které nejsou založeny na společně obývaném prostoru a mohou daleko přesahovat i hranice města v němž jedinec bydlí (Wellman 1996, Wellman 2001, Harwood, Macintosh 2002).

Při svém pohledu na městský způsob života je koncept *community liberated* optimistický a oceňuje městskou diverzitu. Předpokládá, že primární vazby důležité pro každého jedince jsou dosažitelné i mimo sociální síť sousedských komunit (Wellman, Leighton 1979). Autoři konceptu *community liberated* tvrdí, že primární vztahy mají sklon být formovány v řídce propojených, prostorově rozptýlených a rozvětvlujících se strukturách místo toho, aby byly koncentrovány v jedné komunitě vymezené místem bydliště. Různá propojení mezi různými sociálními sítěmi pak podle Cravena a Wellmana (1973) charakterizují město jako „sít' sítí“ (*network of network*). Hlavním přínosem konceptu *community liberated* je vysvětlení proč mohou existovat sociálně uzavřené komunity i na velké vzdálenosti (Wellman, Leighton 1979).

Ve svém článku Wellman a Leighton (1979) minimalizují důležitost sousedských komunit a uvádějí, že v místech bydliště je přítomen jen malý podíl těsných vztahů, které jedinec má. Tím, že ukazují sílu nelokálních komunit, vyvstává myšlenka možného zanedbání výhod prostorové blízkosti sousedů. Později však Wellman analyzuje data ze svých studií ještě jednou a svůj postoj částečně přehodnocuje (1996). Jedním z impulsů byla reakce Roberto Fernandez, který uvedl, že „Berry Wellman, Barrett Lee a jiní ukázali, že s rozvojem komunikace a dopravy byly pravděpodobně společenské vztahy „osvobozeny“ od geografie“ (1993, s. 365-366, cit. ve Wellman 1996). Sám Wellman tento pohled pokládá za chybný a zdůrazňuje, že způsob jakým definujeme členy a vztahy sítí velmi ovlivňuje to, co o nich zjistíme (Wellman 1996). Tvrdí, že vztahy v místě bydliště nejsou bezvýznamné. Wellman ukazuje, jak může změna v definici výrazně změnit roli lokalit v sociálních sítích. Definici pro určení vlastností sociálních sítí mění tím, že je charakterizuje počtem kontaktů se členy sítě (namísto tradičního počtu takových vazeb). Význam vztahů uvnitř sousedských komunit se pak zvyšuje. Přestože se většina kontaktů nalézá mimo oblast bydliště, tak jsou místní vazby v každodenních situacích důležité. Za druhý domov považuje Wellman (1996) místo pracoviště, jelikož zde jedinec tráví podstatnou část dne a považuje spolupracovníky za určitý druh sousedů. Celkově čítají sousedé a spolupracovníci v jeho studii obyvatel Toronta značný podíl všech kontaktů i vazeb (39 % vazeb a 63 % kontaktů). Nová analýza torontských dat ukazuje, že se sociální vztahy zcela do geografie neosvobodily. Wellman (1996) konstatuje, že vliv blízkosti není překonaný, přestože byl oslaben používáním telefonů, automobilů, letadel a nově také internetem. Na druhou stranu upozorňuje, že místní vztahy (se sousedy a spolupracovníky) jsou obvykle slabší než ty s přáteli a blízkými příbuznými. Podpora, kterou si lidé v místě bydliště navzájem poskytují, spočívá v malých službách jako je například půjčování různého nářadí nebo krátkodobé hlídání dětí (Wellman 1996). Podobný názor pak zastupuje Guest (2000). Souhlasí s Wellmanem, že význam sociálních vazeb uvnitř lokalit stále klesá, nicméně zdůrazňuje, že komunita se z lokality nutně nevytratila. Pro popis takové situace používá koncept *community mediate*, kde jedinec udržuje vztahy v lokalitě i mimo ni (Guest 2000).

Wellman a Leighton (1979) uvádějí, že tyto tři argumenty (*community lost, saved a liberated*) bývají často prezentovány jako konkurenční popisy povahy západní společnosti nebo jako její vývojové etapy. Přesto věří, že mají všechny tři planost z hlediska pohledu na strukturu sociálních sítí. V *community saved* se současně projevují početné vazby mezi

jedinci - hustá sociální síť a její těsné ohraničení. Jedním z důvodů takového uspořádání je fakt, že jedinec má jen omezený čas, který může trávit se svými kontakty. Proto když tráví hodně času uvnitř uzavřené komunity, nemá mnoho příležitostí navázat kontakty a pak je i udržovat mimo ni. Opačně mohou také těsné hranice komunity podporovat vytváření nových vazeb uvnitř jí. Řada komunitních studií ukázala, že vzorce *community saved* můžeme najít v takových částech měst, kde obyvatelé mají nedostatek materiálních prostředků a kde jsou tak nepříznivé podmínky pro tvorbu vztahů mimo sousedskou komunitu (např. Gans 1962).

Naopak vzorce *community liberated* je možné nalézt v oblastech s dobrými ekonomickými podmínkami, typické jsou pro bohaté části západních společností (Wellman, Leighton 1979). Zdejší sociální sítě jsou řídké (menší počet vazeb mezi jejími členy) a jsou volně ohraničené. To usnadňuje rozšiřování sítí a přijímání nových členů. Takové sociální sítě tak umožňují snadnější získávání podpory i od vzdálenějších členů. Tuto skutečnost dobře dokumentuje Granovetter (1979, 1983, viz níže). Jejich nevýhodou je pak nedostatek solidarity s ostatními členy sítě (oproti *community saved*), což může v důsledku znamenat, že výhody takového uspořádání budou dostupné jen omezenému počtu členů (Wellman, Leighton 1979).

Posledním případem jsou vzorce *community lost*, které lze podle Wellmana a Leightona (1979) nalézt ve formálních institucích jako je armáda nebo univerzita, které jsou založeny na sekundárních vazbách (tj. student navštěvuje školu jen za účelem studia). Nicméně tyto vzorce jsou velmi nestabilní, protože i uvnitř takových institucí může docházet k vytváření hlubších vazeb.

Podobně Fischer (1992, cit. v Bridge 2002) připouští, že vzdálenost (a cena jejího překonávání) ovlivňuje rozdílné socioekonomické skupiny různou měrou a chudší obyvatelé tak mají menší šanci, že udrží vztahy na velké vzdálenosti. Z toho vyplývá, že vztahy v lokalitě mohou být relativně důležitější pro jedince s omezenými ekonomickými zdroji a omezenou možností mobility (Bridge 2002). Naopak pro studované obyvatele suburbánní zóny pak patří mezi ekonomicky silnější a mobilnější část populace a lze očekávat, že vztahy uvnitř obce pro ně nebudou tak důležité.

Phillips (1996) shrnuje závěry studií o sociálních sítích do následujících bodů:

1. Všudypřítomnost. Většina lidí, ve městě, suburbii nebo na venkově udržují blízké sociální vazby s lidmi mimo jejich domácnost.

2. Počet a druh vazeb. Počet blízkých vazeb se významně neliší v závislost na tom, kde lidé žijí. Různí se však druh vazeb: obyvatelé malých měst a nemetropolitních oblastí jsou více zapojeni v příbuzenských vztazích.
3. Homogenita. Blízké vztahy jsou často s lidmi v podobném věku, s podobnými příjmy, vírou, vzděláním atd.
4. Síla slabých vazeb. Slabé vazby jsou velmi užitečné, jelikož spojují různorodé sociální sítě.
5. Síla silných vazeb. Silné vazby poskytují důležitý systém podpory pro členy sítě.
6. Mobilita. Sociální i geografická mobilita jsou značně ovlivněny sociálními vazbami.
7. Jednorozměrné vazby. Sdílený zájem je často základem pro vznik jednorozměrné vazby, vedoucí k minimální vzájemné odpovědnosti.

Wellman a Leighton (1979) dále zdůrazňují, že ve společnosti lze s nejvyšší pravděpodobností nalézt rozmanitou směsici konceptů *community saved* a *liberated*. Jedinci mohou podle nich být současně členy obou druhů sítí. Podle mého názoru, byť není podepřen žádnými empirickými výsledky, lze nalézt lokální komunity s převládajícími prvky *community saved* v oblastech s vysokou úrovní tradice (kde jsou silné vazby přetrvávající samozřejmostí) nebo v periferních oblastech, kde lidé nemají mnoho možností k navazování vztahů mimo lokalitu bydliště. Suburbánní lokality pak považují za *community liberated*. V tomto případě je velmi zajímavé sledovat vznik vazeb uvnitř lokalit. Odhaduji, že tyto vztahy jsou často početnější a silnější než měli rezidenti v předchozích bydlištích. Velká část nově přistěhovalých obyvatel pochází ze sídlišť, kde Musil (1985) dokumentoval deficit sociální komunikace a převládající anonymitu.

Význam vztahů v lokalitě bydliště vyzdvihuje Robert Putnam. Kritizuje suburbanizaci jako příčinu oslabování těchto vazeb (přátelských vztahů i angažovanost v místních organizacích) a považuje ji za jeden z důvodů poklesu sociálního kapitálu v americké společnosti (Putnam 2000). V krajním pojetí by se dalo říci, že se Putnam (2000) přiklání k názoru, že se společnost pohybuje směrem ke konceptu *community lost*.

Co je to však sociální kapitál? Formulace konzistentní teorie sociálního kapitálu je podle Matějů a Vitáskové (2006) komplikována dvěma různými konceptuálními a metodologickými přístupy. Za prvé, sociální kapitál může být definován jako atribut jedince: potenciál jedince aktivovat a efektivně mobilizovat svou síť sociálních kontaktů

(Bourdieu, 1985, cit. v Matějů, Vitásková 2006). V tomto kontextu má sociální kapitál vlastnosti „soukromého zboží“, které mohou jedinci akumulovat a používat k dosažení vlastních cílů. Za druhé sociální kapitál může být definován jako atribut společnosti: kvalita sociálních sítí a vztahů, které umožňují jedincům spolupracovat a společně jednat (Putnam 2000)¹. V rámci tohoto systému je sociální kapitál založen na vysokém stupni mezilidské důvěry, stejně tak jako důvěryhodnosti veřejných a politických institucí, které nastolují a prosazují právní řád. Díky tomu má sociální kapitál vlastnosti „veřejného zboží“, které usnadňuje dosažení vyšší úrovně výkonnosti a produktivity, proto také bývá tato forma sociálního kapitálu často spojována s ekonomickým růstem Matějů, Vitásková 2006). Tuto dualitu se Woolcock (1998, cit. v Matějů, Vitásková 2006) snaží odstranit tím, že definuje „přemostňující“ (*bridging*) a „propojovací“ (*bonding*) sociální kapitál. Takové dělení uvádí i Putnam (2000). Propojovací sociální kapitál (též defensivní sociální kapitál) je vytvářen silnými, úzkými vazbami mezi jedinci, které jim dovolují uspokojovat jejich základní potřeby navzdory negativním externalitám. Takové silné vazby bývají vytvářeny uvnitř rodin, mezi blízkými přáteli a sousedy. Přemostňující sociální kapitál (také ofensivní sociální kapitál) je definován velkými skupinami, které existují na různých úrovních společnosti. Tyto skupiny (které většinou mají formu profesionálních organizací a sdružení) prosazují cíle svých členů, často jim pomáhají hledat práci nebo pomáhají rozšiřovat znalosti uvnitř takových organizací, umožňujíce členům dosáhnout jejich cílů a zlepšit jejich socioekonomický status (Matějů, Vitásková 2006).

V České republice se výzkumem sociálního kapitálu zbývají například Matějů a Vitásková (2006), kteří se ve své snaží vytvořit správný setu indikátorů, které by byly používány k měření úrovně sociálního kapitálu ve společnosti s ohledem na specifické podmínky postkomunistických zemích. Podle Matějů a Vitáskové (2006) mnoho autorů uvádí, že socialismus zničil nejdůležitější formy důvěry: politickou (tj. základní důvěru formálním vládním institucím) a všeobecnou důvěru (tj. do jaké míry lidé věří spoluobčanům). Úvahami o sociálním kapitálu v postkomunistických zemích se také zabývali Eyal, Szelenyi a Townsley (1998).

Robert Putnam (2000) se ve své knize „*Bowling Alone*“ zabývá otázkou proč ve Spojených státech klesá úroveň občanské angažovanosti a tím i sociálního kapitálu. Problematikou

¹ Putnam (2000) rozlišuje ještě dvě jiné formy kapitálu: fyzický kapitál (*physical capital*) jakožto vlastnost předmětu a lidský kapitál (*human capital*) jakožto vlastnost jedinců (např. vzdělání).

sociálního kapitálu se již hojně zabýval ve svých dřívějších pracích (Putnam 1993, 1995), kromě americké společnosti studoval také otázku rozdílné úrovně sociálního kapitálu v italských regionech. Pro Putnama (2000) je výchozím bodem sociálního kapitálu významnost sociálních sítí. Sociální kapitál přesně definuje jako „společně sdílený význam všech sociálních sítí (koho lidé znají) a náklonnosti udělat pro jiné službu, která vychází z těchto sítí (Putnam 2000, s. 23). V knize „*Bowling Alone*“ identifikuje čtyři hlavní příčiny úbytku sociálního kapitálu: (1) časová a finanční tíseň, (2) suburbanizace, sprawl a dojíždění, (3) technologie a masová media, a nejdůležitější je (4) generační výměna. Kapitole nazvaná „*Mobility and Sprawl*“ je z hlediska studia města nejzajímavější. Putnam předkládá a analyzuje velké množství statistik, aby prozkoumal jak se změnil od 50. let profil americké občanské participace. Ukazuje, že samotná mobilita nevysvětluje pokles sociálního kapitálu, jelikož současná generace je více „zakořeněná“² a vykazuje nižší míru mobility než předešlá. Hlavní příčinu narušení sociálního kapitálu vidí v cílových oblastech migrace – v suburbiích. Konstatuje, že bydlení v metropolitní oblasti nějakým způsobem oslavuje občanskou angažovanost a sociální kapitál. Následkem rozvoje suburbanizace se více oddělilo místo pracoviště od bydliště a prohloubila se rasová a třídní segregace. V klasickém americkém městě byly čtvrti homogenní, avšak obce a města zůstávaly z hlediska skladby obyvatelstva heterogenní. V suburbanizované Americe jsou čím dál tím více homogenní i jednotlivé obce. Eric Oliver (1999, cit. v Putnam 2000) pak tvrdí, že čím vyšší je sociální homogenita komunity, tím nižší je úroveň politické participace. „Vytvořením homogenních komunit se stejným politickým zájmem redukuje suburbanizace počet místních konfliktů, které zapojují a přitahují obyvatele do veřejné sféry“ (Oliver 1999, s. 205).

V tomto bodě vidím rozdíl mezi americkými a českými suburbánními zónami. Česká suburbia nejsou vystavěna na zelené louce, jak je tomu v případě amerických, ale v rámci stávajících obcí. Namísto snižování heterogenity v rámci obcí tak dochází k jejímu zvyšování. Jednotlivé oblasti výstavby se pak relativně homogenitou vyznačují. Nicméně předpokládám, že suburbanizace by mohla mít opačný efekt. Příchod nových obyvatel s sebou přináší spíše vznik konfliktů, které vyplývají z odlišných hodnotových systémů

² Putnam (2000) přirovnává stěhování lidí k přesazování květin: stejně tak jako přesazování květin rozrušuje jejich kořeny a potřebují čas, aby se zakořenily, tak nově přistěhovalí potřebují čas se zapojit do života obce/čtvrti a s menší pravděpodobností chodí volit nebo jsou členy občanské společnosti.

starých a nových rezidentů, a proto je podle mého názoru možné očekávat spíše zvýšenou participaci nových obyvatel.

Putnam (2000) dále ukazuje na časoprostorovou strukturu dne obyvatel amerických suburbií. Dojíždí velké vzdálenosti do práce, nakupují ve velkých obchodních centrech (*shopping malls*) a proto musí velkou část dne trávit (sami) v automobilu. V případě obchodních center Putnam trefně uvádí, že Američané „nakupují v přítomnosti jiných, ale ne v jejich společnosti“ (Putnam 2000, s. 211). Zážitek z nakupování tak nespočívá v interakci s jinými lidmi, kteří jsou zapojeni do stejné sociální sítě, jako by to mohlo být v případě nákupu v místním obchodě (*corner shop*). V souvislosti s dojížděním automobilem Putnam (2000) zmiňuje, že se v posledních 30 letech zvýšil objem finančních investic do automobilů, ale také čas strávený cestováním v autě, počet najetých kilometrů a značně se zvýšil počet cest, které jsou vykonávány jen jednou osobou. Tvrdí, že dojíždění na větší vzdálenosti má prokazatelně negativní účinky na komunitní život. Přestože čas strávený dojížděním neovlivňuje tak významně občanskou angažovanost jako úroveň vzdělání, je důležitější než ostatní demografické faktory. Studie deníkových záznamů dále naznačují, že čas strávený dojížděním významně redukuje počet neformálních společenských setkání v lokalitě bydliště (Putnam 2000). Naopak Béhar (2001) zastává názor, že každodenní mobilita jedinců kompenzuje separaci různých aktivit člověka v prostoru a rozvoj mobility tak vede k integraci různých částí města.

Přestože Putnam (2000) připouští, že suburbanizace, používání automobilů a s nimi spojený sprawl mají pro obyvatele i své výhody (větší dům, nižší cena nemovitosti a také možná rezidenty chtěná vyšší etnická, sociální a ekonomická segregace), shrnuje jejich převládající negativní dopady v následujících odstavcích:

„1. Suburbanizace krade čas. Více času stráveného v autě také znamená méně času s přáteli a sousedy pro různá setkání a komunitní projekty atd. Ačkoliv toto je nejnápadnější spojení mezi sprawl a neangažovaností, není nejdůležitější.

2. Sprawl je spojen se zvyšující se sociální segregací. Zdá se, že sociální homogenita snižuje počet podnětů pro občanskou angažovanost, stejně tak jako příležitosti pro vznik sociálních sítí, které by zahrnovaly jednotlivce různých etnik a tříd. Sprawl tak významně negativně ovlivňuje přemostňující sociální kapitál

3. Nejméně znatelně, ale pravděpodobně největší význam má to, že sprawl narušuje „ohraničenost“ komunit. Ohraničené komunity mají vyšší pravděpodobnost, že zde bude vyšší participace jejich obyvatel.“ (Putnam 2000, s.212)

Odlišný pohled na organizaci vztahů uvnitř společnosti má Granovetter (1973, 1983). Ve své klasické studii kritizuje domněnku, že silné vazby v hustých sítích dobře zajišťují prostředky (finanční a jiné) pro jejich členy. Naopak zdůrazňuje sílu slabých vazeb, které podle jeho studií jsou dobrými zdroji informací (Granovetter 1973, cit. v Bridge 2002). Ve své argumentaci postupuje Granovetter (1983) takto: Každý člověk má řadu známých (slabé vazby), kteří jsou uspořádáni v sítích s nízkou hustotou kontaktů, a přátele (silné vazby), kteří jsou mezi sebou úzce svázáni. Známosti jedince se mezi sebou znají s menší pravděpodobností než blízký přítel. Slabé vazby mezi jedincem a jeho známými nejsou nepodstatnými vztahy, ale představují spíše klíčové spojení dvou hustě propojených shluků vazeb blízkých přátel. Při absenci slabých vazeb by tak shluky silných vazeb nebyly ve společnosti propojeny (Granovetter 1983). Z toho Granovetter vyvozuje, že „jedinci s malým s malým počtem slabých kontaktů budou připraveni o informace ze vzdálených částí sociálního systému a budou omezeni na provinční zprávy a názory jejich blízkých přátel“ (Granovetter 1983, s. 202). Z empirické zkušenosti pak dokládá, že takoví jedinci mají nevýhodnou pozici na trhu práce nebo mají problémy s organizováním nebo začleněním se do politických aktivit. Společenský systém, kterému schází slabé vazby je pak fragmentovaný a nekoherentní a například nové myšlenky se budou rozšiřovat pomalu (Granovetter 1983). Slabá pouta tedy považuje za mimořádně důležitou podmínku integrace jedince do moderní společnosti. Částečně v souladu s Wellmanem a Leightonem (1979) pak považuje za nejdůležitější podnět rozvoje slabých pout dělbu práce, protože zvyšující se specializace a vzájemná závislost má za následek velké množství různorodých specializovaných vztahů (Granovetter 1983).

Mezi názory Roberta Putnama a Marka Granovettera tak panuje zdánlivý rozpor. Putnam (2000) akcentuje význam silných pout ve společnosti, které by vycházely z občanské angažovanosti v lokálních komunitách. Naproti tomu Granovetter (1983) klade důraz na slabé vazby a na co největší propojení společnosti, které by umožnilo rychlý přenos informací. Putnamova síla sociálního kapitálu i Granovetterovo propojení společnosti skrze slabé vazby by však mělo ve svém důsledku vést k podpoře ekonomického růstu. Podle mého názoru to však ukazuje na význam obou forem sociálního kapitálu – přemostujícího i propojujícího.

V případě suburbánních lokalit vidím příchod nových obyvatel jako přínos. Pro místní komunitu je důležitá jak koheze uvnitř lokality, tak i vazby na okolní svět. Granovetterovy silné vazby jsou díky suburbanizaci posilovány, neboť přicházejí jedinci mnohdy s velmi kvalitními sítěmi kontaktů a taktéž navazují vztahy s místními obyvateli. Určitá heterogenita lokalit pak může přispět k vyšší občanské angažovanosti (Putnam 2000). Příchod nových obyvatel do obcí tak může přispět k rozvoji obou forem sociálního kapitálu.

Je však nutné zdůraznit, že cílem práce není podrobně studovat komunitu obce, ale pozorovat, jestli nově příchozí obyvatelé se začleňují do nějaké podob sociálních sítí. Předpokládám, že případná lokální komunita má v souvislosti s argumentací konceptu *community liberated* pro nové rezidenty jen omezený význam v každodenním životě.

Možnosti charakteru sociálních sítí a jejich vliv na formování vlastností místních (sousedských) komunit byly nastíněny. Co však konkrétně ovlivňuje vztahy, které panují v sousedských komunitách či lokalitách?

Zjednodušeně lze říci, že povaha místní komunity může být ovlivněna jednak vlastnostmi jejích obyvatel a také vlivem prostředí – kontextu. Robert Park (1925, cit. v Guest, Cover, Matsueda 20005) se domnívá, že komunitní život představuje více než pouhou sumu individuálních charakteristik a klade tak důraz na kontext dané lokality. Naproti tomu Hebert Gans (1968) se zdůrazňuje, že lokality mají minimální vliv na život jejích obyvatel. Tvrdí, že komunita je výsledek individuálních charakteristik jako je sociální a ekonomický status nebo fáze životního cyklu. Tyto individuální charakteristiky pak podporují určité formy společenské participace (Gans 1968).

Otázkou, zda kontext lokalit ovlivňuje sociální vazby mezi sousedy nezávisle na jejich individuálních vlastnostech, se v nedávné době zabývali Guest, Kubrin a Matsueda (2006). Posuzují vliv řady vlastností prostředí (stáří zástavby, rezidenční stabilitu, přítomnost etnických menšin či koncentraci komerčních areálů) na tři různé dimenze sousedských vztahů. Výsledky jejich analýz ukazují, že kontextuální charakteristiky jsou korelovány se sousedskými vztahy, ale otázkou zůstává, jestli takové vztahy jednoduše reflektují charakteristiky jednotlivců, kteří žijí v takových typech lokalit. Když jsou pak vlastnosti jedinců kontrolovány, vykazují všechny kontextuální proměnné vykazují přinejlepším slabý vliv na sousedské vztahy. Tyto závěry tak spíše podporují názor Gans (1968), že

obecné charakteristiky lokalit mají minimální přímé dopady na život jejich obyvatel. Autoři se tak přiklánějí k názoru, že kontext má mírný vliv na vztahy uvnitř lokalit. Uvádí, že charakter kontextu může být velmi užitečný při posuzování života komunity, ale z důvodu, že je to suma individuálních charakteristik, nikoliv kvůli tomu, že by měl sám o sobě přímé dopady (Guest, Kubrin, Matsueda 2006). Obecně pak lze říci, že pokud v lokalitě žije velké množství obyvatel, kteří mají stejné vlastnosti (fáze v životním cyklu, věk, počet let v lokalitě), tak je větší pravděpodobnost, že bude význam lokality v jejich životech větší (Davies, Herbert 1993).

Řada autorů také akcentuje vlastnosti fyzického prostředí. Architekt Jan Gehl (1996) zdůrazňuje vliv venkovních prostor. Venkovní aktivity ve veřejných prostorech rozděluje do tří kategorií: nezbytné aktivity, volitelné aktivity a společenské aktivity. Každá z těchto činností si klade různé požadavky na kvalitu prostoru. Nezbytné (nucené) aktivity (např. chození do práce, nakupování) vykonáváme bez ohledu na vlastnosti venkovních prostorů. Naproti tomu více závislé na jejich povaze jsou volitelné aktivity (např. procházky), které vykonáváme, když nám to umožňuje místo a čas. Gehl (1996) tvrdí, že pokud nemají venkovní prostory dostatečnou kvalitu, tak se v nich vyskytují jen aktivity nezbytně nutné. Ale v případě dobrého prostředí jsou umožněny nejen volitelné, ale i společenské aktivity (např. dětské hry). Roli veřejných prostor uznává i Bridge (2002) když tvrdí, že lokalita může pomoci rozvoji sociálních sítí tím, že umožňuje interakci lidí v místních veřejných prostorech. Vlivem fyzického prostředí (dopadů přítomnosti sdílených přírodních ploch a úrovně hustoty zástavby) na spokojenost s lokalitou se zabývá Kearney (2006) a dochází ve své práci mimo jiné k závěru, že sdílené přírodní plochy jsou pro lokalitu velmi důležité, protože skýtají příležitost k sociální interakci.

Podle mého názoru jsou pro charakter vztahů v lokalitě důležité především vlastnosti jejich rezidentů. Domnívám se, stejně jako Davies a Herbert (1993), že čím jsou si lidé podobnější a mají přibližně stejný ekonomický, sociální a demografický status, je větší pravděpodobnost, že jejich vztahy budou intenzivnější. Vliv fyzického prostředí v zásadě neopomím. Přítomnost míst setkávání a obecně fyzická blízkost obyvatel usnadňuje navazování kontaktů, není to však nutná podmínka. Mezi místa setkávání pak řadím nejen venkovní prostory (např. ulice, náves nebo park), ale i místa poskytování služeb jako je restaurace nebo místní obchod s potravinami. Místo setkávání chápu také ještě v podobě různých společenských akcí – pořádání pálení čarodějnic, dne dětí atd.

Na začátku práce jsem se potýkala s problémem, jak vymezit faktory, které by ukazovaly na charakter sociálního klimatu v lokalitách. Ohledně typologie různých druhů chování v lokalitě nepanuje podle Daviese a Herberta (1993) všeobecná shoda. Ve své práci však považují za autora nejpoužívanější typologie Chapina (1965, cit. v Davies, Herbert 1993), který popisuje sedm hlavních typů chování:

1. Aktivita nebo využívání zařízení - jakým způsobem uspokojují rezidenti své potřeby (jídlo, přístřešek, práce, rekreace).
2. Neformální interakce – neformální interakce mezi lidmi (mezi sousedy, spolupracovníky, přáteli a příbuznými).
3. Vzájemná spolupráce – např. pomoc sousedovi s hlídáním dětí.
4. (Formální) organizace – vytvoření organizací k naplnění potřeb skupiny. Existuje jen v případě, že je vytvořen formální mechanismus pro její vznik (např. členský poplatek, stanovy, hierarchie funkcionářů)
5. Politická participace.
6. Vnější podpora - význam interakcí mimo lokalitu pro charakter komunity. Jde o konkrétní vztahy, které mají obyvatelé s externími organizacemi, jež mohou pomoci lokalitu zkvalitnit.
7. Ekonomické toky – investice peněz v lokalitě nebo jinde.

Pro práci pak bylo vybráno prvních pět typů tohoto chování. Místní aktivita a využívání zařízení sleduji na příkladu využívání místního obchodu s potravinami a restaurace. Neformální interakce jsou zjišťovány hodnocením vztahu mezi staro- a novousedlíky, účast na společenských akcích a setkávání se sousedy. Hlídání domu v nepřítomnosti souseda pak charakterizuje vzájemnou spolupráci. Potenciální vznik formálních organizací podchycuje společná iniciativa obyvatel lokalit. Politická participace je pak sledována na základě informací o volební účasti, kandidatuře do místního zastupitelstva a účasti na schůzích zastupitelstva.

3. METODIKA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Na počátku práce jsem stála před rozhodnutím, jakou metodu výzkumu suburbánních lokalit zvolit. Jelikož oficiální statistiky téměř žádná data o jejich nových obyvatelích neposkytují (kromě dat o stěhování), bylo nutno provést vlastní šetření. Nakonec jsem vybrala dotazníkové šetření, protože představuje efektivní techniku, při které je možné zahrnout vysoký počet respondentů při poměrně nízkých finančních a časových nárocích. Zároveň je respondentům dobře zaručena anonymita. Na druhou stranu jsem se musela vzdát možnosti doplňujících otázek, které by bylo možno klást pro vysvětlení respondentových odpovědí (Disman 2002).

Dotazník byl sestaven tak, aby bylo možné zodpovědět všechny otázky, které si v diplomové práci kladu. Celkem bylo do dotazníku zahrnuto 20 otázek (viz příloha 1). Jeho vyplnění mělo trvat respondentům průměrně 15 až 20 minut. Na začátek dotazníku byl zařazen krátký průvodní dopis, který seznamoval respondenty s probíhajícím šetřením a jeho cíly. Pro případné otázky respondentů byly rovněž připojeny kontaktní údaje (email a telefon) na mě a školitele diplomové práce.

Při sestavování dotazníku bylo nutno dbát na rovnováhu mezi počtem otázek, složitostí dotazníku a předpokládaným časem, který bude nutno s jeho vyplňováním strávit. Při příliš dlouhém dotazníku klesá ochota respondentů dotazník vyplnit kvalitně celý, což může negativně ovlivnit hodnotu celého šetření. Dále bývá doporučováno střídání různých typů otázek a dobrá grafická úprava, aby dotazník nebyl celkově příliš monotónní a respondent udržel maximální možnou pozornost po celou dobu vyplňování (Disman 2002). Z tří typů otázek (otevřené, polouzavřené, uzavřené) nebyly použity pouze otázky otevřené. Přestože jsou obvykle odpovědi na ně zajímavé skýtají nebezpečí, že budou vyplněny velmi rozdílně, v různém rozsahu či vůbec. Jejich následné zpracování je navíc časově i technicky náročné. Místo nich byly použity otázky polouzavřené. V nich měli respondenti na výběr z několika možností a zároveň byli požádáni, aby svou odpověď vysvětlili. Většinou dotazníku pak tvoří otázky uzavřené s dichotomickými, alternativními a škálovými možnostmi odpovědí. Pro zpestření dotazníku bylo v některých případech použito grafické vyjádření škál (Kudrnová, Trendová 2003).

Otázky byly zařazeny v logickém sledu podle tematických okruhů. Respondent tak začínal otázkami, které se týkaly důvodu přestěhování se do zázemí Prahy, dále pokračoval popisem vztahů uvnitř lokality, jejich zapojení do života obce a sociálně prostorových

vazeb. Na začátek a na konec dotazníku byly zařazeny jednoduché otázky, jež nevyžadují velkou koncentraci. Jednotlivé otázky jsou blíže popsány v kapitolách, které se zabývají vyhodnocováním jejich výsledků. Mimo otázky, které byly z velké části v práci zpracovány, tvoří podstatnou část dotazníku položky, které zkoumají prostorovou aktivitu a vztahy jednotlivých respondentů (například místo jejich předchozího bydliště, pracoviště, nákupu, praktického lékaře, bydliště jejich přátel a nejbližších příbuzných). V rámci této práce již nemohla být provedena analýza výsledků těchto otázek, nicméně budou zpracovány v mých dalších pracích. Některé otázky, které byly do dotazníku zařazeny, byly převzaty z již proběhlých šetření (Sampson 1988, Kasarda, Janowitz 1974, Ouředníček 2004, Puldová 2005).

Kromě dotazníku byl pro potřeby šetření převážně fyzického prostředí vytvořen záznamový arch (příloha 2). Do archu pak tazatelé zapisovali údaje týkající se celé obce nebo městské části (občanská a technická vybavenost) a informace o nové zástavbě (charakter domů, veřejných prostranství, známky prostorové segregace). Výsledky uvedené v záznamové archu však nebylo možné vyhodnocovat, neboť každý tazatel hodnotil téma velmi subjektivně a tak data nejsou srovnatelná. Respondenti byli též požádáni, aby aktualizovali zaznačení nové výstavby do mapek, které byly pořízeny při šetření v roce 2004 (příklad na obrázku 2; Ouředníček 2004). K dalším dokumentům dotazníkového šetření patří seznam respondentů (příloha 2) a průvodní dopis, který tazatelé nechávali osloveným obyvatelům v případě, že nebyli doma (příloha 3).

Po sestavení dotazníku a dalších formulářů bylo nutné vybrat lokality, v nichž mělo být šetření uskutečněno. Jejich výběr a předpokládaný počet respondentů byl omezen počtem tazatelů. Nakonec jsem se rozhodla, že počet lokalit bude v rozmezí 8-10. Kromě osobní znalosti zázemí Prahy jsem pro jejich výběr použila i výsledky dotazníkového šetření, které provedl Ouředníček (2004) mezi starosty obcí. Toto bylo šetření představuje velmi důležitý zdroj informací, neboť poskytuje data o nových obyvatelích, která nejsou běžně zjistitelná z oficiálních statistik. Obsahuje například odhad starostů počtu nových domů v jejich obcích, názor na soužití starých a nových obyvatel nebo na případné neshody a změny, které jejich příchod přinesl. Cílem bylo vybrat různorodé typy lokalit, aby bylo z výsledků možné vyvozovat obecné závěry. Kritérií pro výběr lokalit bylo několik, jednalo se jak o charakteristiky celé obce nebo městské části, tak i vlastnosti nových oblastí výstavby.

Do výběru jsem tak zahrnula obce zejména s různým / různou:

- počtem obyvatel (např. Jesenice vs. Květnice, Bořanovice)
- polohou a dopravní dostupností vůči Praze (např. blízko Praze a dobře dopravně dostupné Koloděje, Jesenice vs. Horoušany)
- vybaveností (např. vybavené Koloděje vs. Jirny)
- dobou výstavby nových domů (např. staré Koloděje vs. nová výstavba v Jirnech)
- způsobem výstavby nových domů (např. developerská výstavba v Březiněvsi vs. individuální projekty v Květnici)
- charakterem zástavby (velikost domů a pozemků, např. Šestajovice vs. Bořanovice)
- velikostí nové zástavby (např. objemná výstavba v Jesenici vs. Jirny; Ouředníček 2004)
- odlehlostí či přítomností bariér mezi novou a starou zástavbou (např. oddělená Březiněves, částečně Hovorčovice vs. Bořanovice)
- soužití nových a starých obyvatel (např. vynikající v Jirnech vs. relativně horší v Květnici; Ouředníček 2004)
- problémy či nové jevy spojené s příchodem nových obyvatel (např. pozorované zlepšení životní úrovně a přitažlivosti v Jesenici vs. arogance a povýšenost ze strany nových obyvatel v Šestajovicích)

Při výběru obcí s rozsáhlou novou výstavbou byly vybrány takové obce, v nichž se vyskytují různé typy charakteru nové výstavby. Příkladem je obec Hovorčovice, která byla vybrána pro přítomnost rozsáhlé lokality vystavěné jedním developerem a zároveň dalšími menšími lokalitami, kde byly domy postaveny především podle individuálních projektů. Z organizačních důvodů (především kvůli možnosti kontroly tazatelů) byla dalším, ale již podstatně méně důležitým kritériem prostorová blízkost některých obcí. Přesto byl dán velký důraz na odlišnost lokalit, a to i dopravní dostupností. Například v jedné části zázemí byly vybrány Koloděje jako tradiční suburbánní lokalita s dobrou polohou a dopravní dostupností a Květnice jako nová lokalita výstavby s relativně horší dopravní dostupností. Výsledkem procesu výběru jsou celkem 4 oblasti v zázemí Prahy a v nich 9 obcí a městských částí (viz obrázek 1):

- severní zázemí – Hovorčovice, Bořanovice, Březiněves
- východní zázemí – Jirny, Horoušany, Šestajovice
- jihovýchodní zázemí – Koloděje, Květnice
- jižní zázemí – Jesenice

Kromě pražských městských částí Koloděje a Březiněves se jedná o samostatné obce v okresech Praha-východ a Praha-západ. Podrobná charakteristika jednotlivých obcí a jejich mapky jsou uvedeny v kapitole 4.2.

Obrázek 1 Vymezení studovaných lokalit

Zdroj: www.mapy.atlas.cz, upraveno

Dotazníkové šetření bylo organizováno jako jedno ze cvičení předmětu Geografie obyvatelstva a sídel II. Tazatelé byli studenti navštěvující tento kurz. Vlastní šetření proběhlo v květnu roku 2006. Celkem bylo vybráno 9 lokalit k šetření s 562 domy k šetření (viz tabulka 1). Z tazatelů byly vytvořeny skupinky, z nichž každá měla na starost jednu lokalitu. Rozdělení domů v rámci lokality již bylo ponecháno na samotných tazatelích. Na každého z nich připadlo 20 domů v nové zástavbě. Vybavením tazatele bylo tedy 20 dotazníků, seznam respondentů, 5 průvodních dopisů a obálek s nalepenými známkami a adresou Přírodovědecké fakulty. Skupinka tazatelů, která vyjížděla do stejné lokality dostala záznamový arch a mapku obce se zaznačenou novou zástavbou. Průběh vlastního šetření lze popsat takto: tazatel se měl u každého osloveného obyvatele lokality stručně představit sebe a probíhající dotazníkové šetření a požádat o vyplnění dotazníku. Pokud respondent souhlasil, byl s ním smluven termín jeho vybrání nebo popřípadě dána obálka

se známkou a adresou. Každého (byť i neúspěšně osloveného) obyvatele měl zaznamenat do seznamu respondentů, který byl velmi důležitý zejména při vybírání vyplněných dotazníků. V případě, že respondent nebyl doma, byla mu do schránky vhozena obálka s dotazníkem a průvodním dopisem, v němž bylo uveden datum, kdy budou dotazníky vybírány a prosba, aby případně dotazník poslat poštou. Tazatelé byli požádáni, aby při vybírání pečlivě označili místo bydliště respondentů na vybrané dotazníky, do seznamu respondentů a mapky. Pro zajištění alespoň určité úrovně návratnosti dotazníků, byl tazatelům stanoven dolní limit pro počet odevzdaných dotazníků na polovině přidělených domů (tedy 10 dotazníků).

Tabulka 1 Počet nových domů a vybraných dotazníků ve studovaných lokalitách

Část zázemí / Lokalita	Počet nových domů (1)	Vybraný počet domů pro šetření	Počet dotazníků	Počet členů domácnosti
<i>Sever</i>	265	265	137	408
Hovorčovice	180	180	90	264
Bořanovice	35	35	19	52
Březiněves	50	50	28	92
<i>Jihovýchod</i>	200	200	93	268
Koloděje	100	100	50	165
Květnice	100	100	43	103
<i>Východ</i>	475	395	170	522
Horoušany	100	100	40	124
Jirny	75	75	31	84
Šestajovice	300	220	99	314
<i>Jih</i>	800	300	153	467
Jesenice	800	300	153	467
Neidentifikovatelné	-	-	8	22
Celkem	1740	1160	562	1687

Zdroj: (1) dotazníkové šetření Ouředníček (2004), vlastní výpočty

Z celkového počtu 1280 dotazníků, které byly tazatelům poskytnuty k šetření bylo k vyhodnocení přijato 562 dotazníků. Tyto dotazníky pokrývaly celkově téměř 1700 obyvatel lokalit v zázemí Prahy (součástí dotazníku byla i otázka zjišťující počet členů domácnosti). Naprostá většina byla vybrána tazateli v místě bydliště respondentů (507 dotazníků) a jen necelých deset procent (55 dotazníků) bylo doručeno poštou. Návratnost dotazníků však nebylo možno zjistit. Stanovený limit 10 vyplněných dotazníků pro tazatele výrazně ovlivnil počet rozdaných dotazníků. Ze seznamů respondentů je zjevné, že pokud měl tazatel slíbeno, že mu deset respondentů vyplní dotazník, tak se o oslovení dalších obyvatel nesnažil. Zařazování dotazníků, které byly přijaty od respondentů poštou, do

dalšího zpracování bylo zastaveno v polovině července. Domnívám se, že respondentům byl ponechán dostatek času na jeho zaslání a další čekání by nepřineslo významnější změny, jež by rozhodujícím způsobem ovlivnily výsledky šetření. Další posunutí tohoto termínu by navíc způsobilo časové problémy při zpracování dat (řada analýz již i tak musela být přepracovávána). U 8 dotazníků však nebylo možné identifikovat z jaké obce pochází – ve vyhodnocení výsledků jsou obsaženy pouze údaje za celé šetření. Obdobně u některých dotazníků nešlo blíže určit lokalitu uvnitř obce (celkem se jedná o 4 dotazníky z Jesenice a po jednom dotazníku z Šestajovic a Jiren), jejich hodnoty jsou započítány jen do údajů za celé obce. Tato situace byla způsobena nepřesným označením ze strany tazatelů nebo na druhé straně respondentů, kteří zasílali dotazníky poštou a zapomněli zaznačit bližší polohu svého domu do přiložené mapky či vůbec mapku neodeslali. Přesto se však jedná jen o velmi malý podíl dotazníků (asi 2,5 %).

Přestože byli tazatelé žádáni, aby původ každého dotazníku zaznamenávali pečlivě do mapy i na dotazník samotný, bylo označení na úrovni uvnitř sledovaných lokalit z velké části nekvalitní. Následkem toho jsem nemohla sledovat všechny lokality na úrovni jednotlivých oblastí výstavby.³ Na úrovni oblastí byly výsledky zpracovávány pouze pro Jesenici, Hovorčovice a Šestajovice. Jde o lokality, kde byl vysbírán největší počet dotazníků s relativně kvalitním označením. Ostatní lokality měly buď nekvalitní označení původu dotazníku v rámci obce nebo obecně malý počet dotazníků. Pokud by pak byly tyto lokality rozděleny na menší oblasti, výsledky by nebyly reprezentativní, neboť by je výsledky několika málo dotazníků mohly výrazně ovlivnit. Jednotlivé oblasti tří vybraných lokalit byly (pro potřeby terénního šetření) pro další analýzu slučovány při respektování dvou podmínek. Za prvé bylo dbáno na to, aby jednotlivé oblasti byly pokud možno co nejvíce homogenní v charakteru zástavby, doby její výstavby, polohy domů vůči jádrové obci, charakteru jejich rezidentů. Za druhé bylo dbáno (s menším důrazem) na to, aby oblasti měly přibližně stejný počet respondentů, což by umožnilo lepší srovnatelnost výsledků. V případě Jesenice a Hovorčovic nebyl z těchto hledisek žádný výrazný problém. Jesenice byla rozdělena na čtyři oblasti (Horní Jirčany, Mladíkov, Kocanda a Osnice, viz obrázek 10), které byly jasně dány prostorovým uspořádáním celé obce. Každá z oblastí je totiž součástí jiného jesenického sídla a tvoří kompaktní celky. V

³ V rámci této práce budou sledované všechny lokality nové výstavby obcí a pražských městských částí nazývány „lokality“, v případě Jesenice, Hovorčovic a Šestajovic, kdy je pro podrobnější zkoumání lokalita dělena na více částí, se budou tyto části nazývat „oblasti“. Například oblast Hovorčovice I je součástí lokality Hovorčovice.

Hovorčovicích byly vyčleněny oblasti dvě (Hovorčovice I a Hovorčovice II, viz obrázek 2). Hovorčovice I představují relativně velkou oblast nové zástavby, která je od staré prostorově oddělena a většina domů byla postavena jedním developerem. Hovorčovice II představují menší celky rodinných domů, které již navazují na starou zástavbu. V případě Šestajovic byla již situace komplikovanější. Bez problému byla vyčleněna velká oblast nové výstavby na severozápadě obce Šestajovice I (viz obrázek 5). Z ostatních celků nové výstavby byla snaha jednoznačně vytvořit oblast, kde bydlí po dlouhou dobu rezidenti s vyšším ekonomickým a sociálním statusem. Podařilo se to pouze v případě 13ti dotazníků, které představují oblast Šestajovice III. Zbývající zkoumané domy nové výstavby jsou zahrnuty do oblasti Šestajovice II. Rozdělení lokalit na více oblastí připadalo v úvahu i v případě Jiren, Květnice a Koloděj, oblasti by pak ale byly tvořeny nízkým počtem respondentů. Dělení naopak nebylo myslitelné v Bořanovicích (nová zástavba je zde rozptýlená), Březiněvsi a Horoušanech (jsou zkoumány pouze po jedné oblasti nové výstavby). Charakteristika jednotlivých oblastí je uvedena v kapitole 4.2.

Respondenti tvořili poměrně rozdílné skupiny lidí. V následujících řádcích jsou popsány jejich základní charakteristiky. Své pohlaví uvedlo z celkového počtu 562 respondentů téměř 96 % respondentů. Celkově mírně převažují ženy nad muži (podíl žen je 54 %). Vyšší podíl respondentů mužů byl pozorován v Bořanovicích (72 %) a Jirnech (61 %). V ostatních lokalitách převládaly ženy, z toho nejvíce v Horoušanech (61 %). Věk uvedlo celkem 94 % respondent (N = 530). Pohyboval se v širokém rozmezí od 14 do 85 let. Průměrný věk všech respondentů byl 41 let. Obecně mladší respondenti pocházeli z Jiren (průměrný věk 36,5 let), Bořanovic (38 let) a Hovorčovic (38,9 let), naopak starší jsou z Koloděj (45,5 let) a Březiněvsi (43,2 roky). Své nejvyšší dosažené vzdělání uvedlo 96 % respondentů (N = 540). Mírně převažují respondenti se středním vzděláním s maturitou (47 %), přičemž jen o málo méně je těch, kteří mají vzdělání vysokoškolské (43 %). Respondentů s nižším vzděláním je již podstatně méně (středoškolské bez maturity 8 % a základní jen 2 %). Nejvyšší podíl respondentů-vysokoškoláků je možné pozorovat v Kolodějích (59 %) a Šestajovicích (48 %). Naopak nejméně jich bylo zastoupeno v Jirnech (25 %) a Bořanovicích (28 %). Bližší informace o věkové a vzdělanostní struktuře a dalších charakteristikách respondentů a jejich rodin (členů společné domácnosti) jsou uvedeny v kapitole 4.3.

Významným doplňkovým zdrojem informací o suburbánních lokalitách je dotazníkové a terénní šetření provedené mezi starosty obcí a pražských městských částí (Ouředníček 2004). Jeho výhodou je velký rozsah vzorku ($N=156$) a možnost částečně srovnat jednotlivé lokality. Jeho výsledky byly částečně zpracovány v příspěvku Ouředníček, Puldová (2006).

4. PŘEDSTAVENÍ ZKOUMANÝCH LOKALIT

Cílem této kapitoly je představit čtenáři lokality, které byly vybrány k dotazníkovému šetření. Každá z lokalit prošla a prochází odlišným vývojem, což je pro potřeby práce nutnou podmínkou. Mechanismus výběru a poloha vybraných lokalit již byla popsána v kapitole 3. V podkapitole 4.1 je popsán rozvoj rezidenční suburbanizace ve vybraných lokalitách. Pro jeho charakteristiku jsem vybrala data Českého statistického úřadu o počtu nových bytů. Domnívám se, že počet nových bytů postihne vývoj v lokalitách lépe než počet obyvatel, neboť se velký podíl nově přistěhovalých obyvatel nehlásí v novém bydlišti k trvalému pobytu (více viz kapitola 4.3). Stručná charakteristika obcí a oblastí nové výstavby je pak uvedena v podkapitole 4.2. Poslední podkapitola 4.3 je věnována charakteristice nových obyvatel, jež se podařilo dotazníkovým šetřením zachytit.

4.1 ROZVOJ REZIDENČNÍ SUBURBANIZACE

Pro proces suburbanizace je typická výstavba nových domů v cílových oblastech. Vývoj počtu nových bytů ve sledovaných obcích a pražských městských částech sleduji jako hlavní indikátor rozvoje rezidenční suburbanizace. Hlavním zdrojem informací jsou data ze Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) z let 1991 a 2001 a Interní data za bytovou výstavbu v letech 1997 – 2004 (Praha, Praha-východ, Praha-západ) poskytnuté Českým statistickým úřadem (ČSÚ 2005b).

Ve sledovaném období bylo podle oficiálních statistik dokončeno ve všech lokalitách více než 2000 bytů (tabulka 2). Zajímavým srovnáním je oficiální údaj o počtu dokončených bytů a odhad starostů z roku 2004 (Ouředníček 2004), když se tato data shodují jen v menší části lokalit. Největší absolutní počet bytů se nachází v Jesenici a to necelá polovina (910 bytů), dále v Šestajovicích (359 bytů) a Hovorčovicích (278 bytů). Více o intenzitě suburbanizace vypovídá srovnání počtu nových bytů s původní zástavbou. Ve většině lokalit je podíl nových bytů poměrně vysoký. Nejvyšší podíl můžeme vidět v Květnici (60 %), ten je však způsoben především nízkým počtem bytů v roce 1991. Oproti tomu Jesenice zaznamenala opravdu masovou výstavbu (nárůst počtu bytů o 57 %). Naopak v Jirnech tvoří nové byty nejmenší podíl (jen 14 %). V ostatních lokalitách jde o 30 až 50 % všech bytů. Fakt, že většina vybraných lokalit byla suburbanizací intenzivně zasažena potvrzují i analýzy Českého statistického úřadu: mezi obce s nejvyšší průměrnou

roční intenzitou bytové výstavby v období 1997-2004 ve Středočeském kraji (definováno počtem dokončených bytů na 1000 obyvatel) patří v kategorii obcí do 1000 obyvatel Květnice (2. místo) a Horoušany (9. místo) a v kategorii obcí s více než 1000 obyvateli pak Jesenice (2. místo), Hovorčovice (3. místo) a Šestajovice (4. místo; ČSÚ 2005a).

Za nejstarší lokalitu z hlediska počtu zkolaudovaných bytů můžeme považovat Jesenici, kde celých 20 % nových bytů pochází z období do roku 1997. Pak stavební ruch trochu ustal a jeho oživení přišlo až po roce 2000 (mezi lety 2002 a 2004 bylo zkolaudováno 60 % bytů). Koloděje a Šestajovice představují další tradiční suburbánní lokality s počátkem výstavby kolem roku 1997, když v Šestajovicích začala větší výstavba až o dva roky později. Další skupinou jsou obce, kde lze spatřit významný impuls jednoho investora (firmy Central Group) – Hovorčovice (doba největšího nárůstu nových bytů mezi roky 2002 až 2004) a Březiněves (rok 1998). Zbývající obce představují lokality, které se více začaly rozvíjet až po roce 2000 – Horoušany (největší nárůst 2001-2002), pak i Jirny (2003-2004), Bořanovice (2003-2004) a Květnice (2004).

Tabulka 2 Vývoj počtu bytů v jednotlivých obcích / městských částech

Obec / městská část											nová výstavba (od 1990 do 2004)		Odhad počtu nových domů (2004)
	1991	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	absolutní počet	podíl na všech bytech (k 2005)	
Bořanovice	160	182	185	190	195	199	205	207	222	240	80	33%	35
Březiněves	196	194	194	233	237	250	264	270	270	287	91	32%	50
Horoušany	192	205	207	208	211	223	244	262	268	278	86	31%	100
Hovorčovice	366	384	393	394	396	411	417	504	586	644	278	43%	180
Jesenice	678	861	874	877	945	1010	1043	1130	1385	1588	910	57%	800
Jirny	591	590	598	608	616	626	640	648	665	684	93	14%	75
Koloděje	247	265	284	302	319	364	374	400	408	415	168	40%	100
Květnice	67	67	67	67	69	70	72	72	89	168	101	60%	75
Šestajovice	414	459	463	475	545	585	629	673	716	773	359	46%	220
Celkem	2911	3207	3265	3354	3533	3738	3888	4166	4609	5077	2166	43%	1635

Poznámka: data za roky 1991 a 2001 se vztahují k 1.3. daného roku, za ostatní roky k 1.1.

Zdroj: SLDB 1991, SLDB 2001, Interní data za bytovou výstavbu v letech 1997 – 2004 (ČSÚ 2005b), dotazníkové šetření Oufedníček (2004)

4.2 CHARAKTERISTIKA OBCÍ

Sledované obce a městské části (dále jen obcí) jsou ve svých základních charakteristikách různorodé. Zástupcem větších obcí je Jesenice s více než 4 tisíci obyvateli, středně velké lokality představují Hovorčovice, Jirny a Šestajovice s přibližně 1500 obyvateli. Ostatní obce patří již k menším sídlům, když mají mezi 450 a 750 obyvateli (viz tabulka 3). Věková struktura obcí je také odlišná, když Bořanovice mají spíše starší obyvatelstvo a Jesenice s Květnicí patří k obcím s mladší věkovou strukturou. Nejaktuálnější data o vzdělanější struktuře obcí jsou bohužel dostupná jen ve Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001. Mezi obce s nejvyšším podílem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel patří Jesenice, Koloděje, Šestajovice a Březiněves. Naopak nejméně obyvatel s vysokoškolským vzděláním mají Bořanovice, Hovorčovice a Jirny. Tyto charakteristiky jsou do určité míry ovlivněny probíhajícím procesem suburbanizace a příchodem mladších a vzdělanějších lidí (Ouředníček 2006, Sýkora 2003). Tradiční suburbánní lokality jako jsou Koloděje, Šestajovice a Jesenice se vyznačují výrazným zlepšením vzdělanostní struktury a částečně i omlazením populace. Zjevný pokles průměrného věku lze pak pozorovat v lokalitě, kde se suburbanizační proces začal rozvíjet až v posledních letech.

Tabulka 3 Základní charakteristiky zkoumaných obcí a městských částí

Obec / městská část	Počet obyvatel 2005/2006 (1,2)	Průměrný věk			Podíl obyvatel nad 15 let s VŠ vzděláním		
		1991 (5)	2005 (2,3)	změna	1991 (5)	2001 (4)	změna
Bořanovice	549	39,5	42,8	3,3	3,4%	4,7%	1,3%
Březiněves	737	35,6	38,1	2,5	5,6%	10,9%	5,3%
Horoušany	597	37,5	38,5	1,0	1,6%	7,4%	5,8%
Hovorčovice	1404	38,6	40,1	1,5	1,8%	5,0%	3,2%
Jesenice	4175	36,2	35,1	-1,2	4,7%	13,5%	8,8%
Jirny	1514	40,5	40,2	-0,3	2,8%	5,7%	2,9%
Koloděje	1079	39,9	37,8	-2,1	3,5%	12,0%	8,5%
Květnice	468	40,1	35,9	-4,2	7,0%	9,5%	2,5%
Šestajovice	1721	40,6	39,0	-1,6	4,8%	13,5%	8,7%

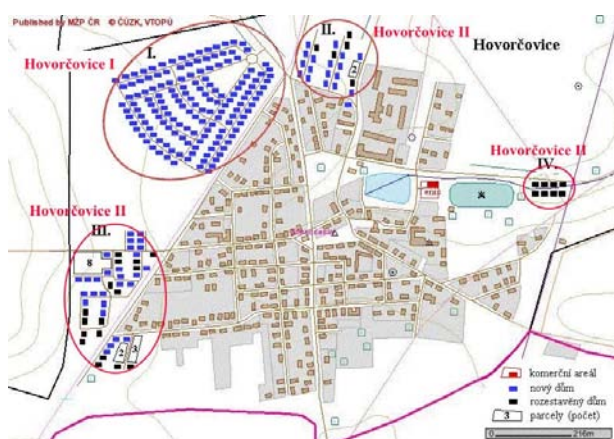
Zdroj: (1) Počet obyvatel v obcích Středočeského kraje k 1.1.2006, (2) Vybrané údaje podle 57 pražských městských částí (k 31.12.2005), (3) Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2005, (4) Sčítání lidu, domů a bytů 2001, (5) Sčítání lidu, domů a bytů 1991

Sledované lokality v **severním zázemí** Prahy tvoří dvě samostatné obce Bořanovice a Březiněves a pražská městská část Březiněves. Hovorčovice a Bořanovice jsou součástí okresu Praha-východ, jejich obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP) je Brandýs nad Labem-Stará Boleslav. Březiněves je městskou částí, která spadá do správního obvodu Prahy 8. Z hlediska dopravy automobilem mají dobrou polohu. V dosahu několika

kilometrů je napojení na dálnici D8 (směr Teplice) s dobrou dostupností i do Prahy. Všechny tři obce pak také mají kvalitní obslužnost MHD. V rámci pražské integrované dopravy (PID) zajišťují do Hovorčovic 2 linky ze stanice metra Českomoravská. Obcí též probíhá železniční trať směrem na Mladou Boleslav. Ze stanic metra Ládví a Českomoravská vyjíždějí autobusy PID do Březiněvsí (5 linek a Bořanovic (4 linky).

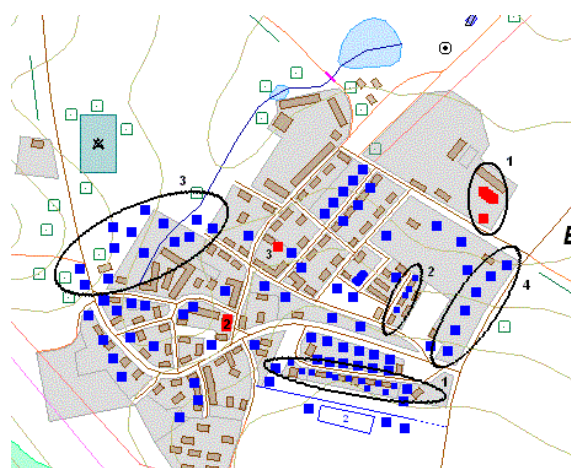
Hovorčovice jsou středně velká obec s 1449 obyvateli (k 8.2.2006, www.hovorcovice.cz). V obci je dokončena výstavba plynovodu, vodovodu a kanalizace (cca 50 % obce). Z občanské vybavenosti je zde mateřská škola, obchod se smíšeným zbožím, tři restaurace, parky, tenisová škola a další služby. V obci funguje rybářský spolek, fotbalový klub (který je aktivní i při pořádání společenských akcí) a také občanské sdružení Hovorčovice. Obec patří k poměrně starým lokalitám, výstavba ve větší míře zde probíhá od roku 1999. Významným impulsem pro rozvoj lokality byla výstavba celé čtvrti rodinných domů na severozápadě obce firmou Central Group (oblast Hovorčovice I, obrázek 1). Část pozemků na okraji oblasti byla prodána k individuální výstavbě. V dalších letech pak byly realizovány výstavby dalších lokalit s rodinnými domy (řadovými i samostatně stojícími) v menších oblastech s vyšší návazností na jádro obce (Hovorčovice II). Fotografická dokumentace jednotlivých lokalit je v příloze (příloha 4-9).

Obrázek 2 Vymezení sledovaných lokalit v Hovorčovicích

Zdroj: dotazníkové šetření Ouředníček (2004)

Obrázek 3 Vymezení sledovaných lokalit v Bořanovicích

Zdroj: dotazníkové šetření Ouředníček (2004)

Naproti tomu **Březiněves** představuje středně velkou lokalitu, která byla suburbanizací výrazně zasažena. Jsou zde všechny sítě technické infrastruktury (plyn, voda, kanalizace). Občanská vybavenost je také na dobré úrovni – několik restaurací, sportoviště, knihovna a další služby. Mateřská a základní škola však chybí. Z hlediska společenského života je zde aktivní především Klub žen. V městské části je pouze jedna velká oblast nové výstavby „Březinka I“ (viz obrázek 4), která byla zainvestována jedním developerem (Central Group). Jelikož se jedná o jednu z prvních lokalit této firmy (doba největší výstavby 1998-1999) jsou zde pozemky i domy poměrně velké a hodnotné. Zároveň jde však o prostorově oddělenou lokalitu od staré části obce.

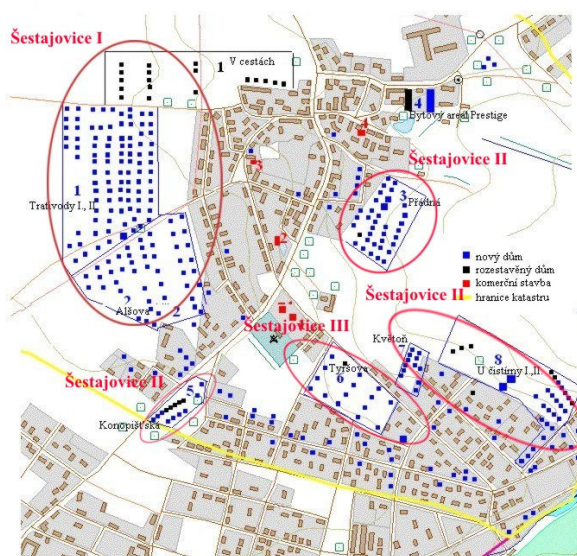
[illegible]

40

Sledovanými obcemi ve **východní části zázemí** jsou Šestajovice, Jirny a Horoušany. Jsou součástí okresu Praha-východ a jejich ORP je také Brandýs nad Labem-Stará Boleslav. Nacházejí se v blízkosti dálnice D 11 (směr Poděbrady, Hradec Králové), která pak za hranicemi města navazuje na vnitropražskou Štěrboholskou spojku. Relativně nejhorší napojení na síť autobusů PID mají Horoušany se 2 linkami, které jezdí na stanici metra Černý Most a na železniční nádraží v Úvalech. Jirny a Šestajovice jsou již dopravně obsluhovány lépe (po 5 linkách) a jsou spojeny s železničními nádražími v Úvalech a Praze-Klánovicích, stanicí metra Černý Most a Brandýsem nad Labem.

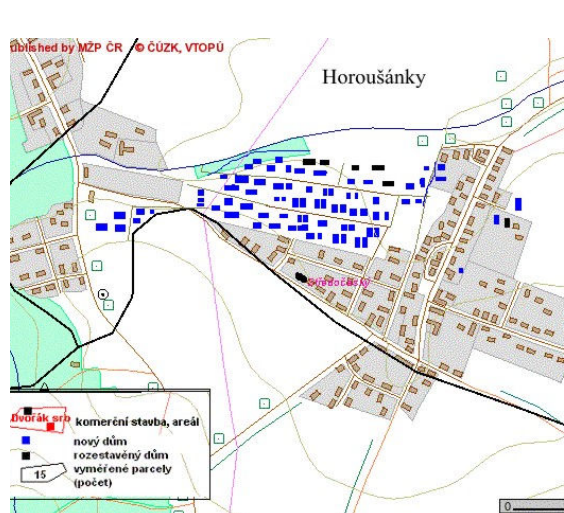
Největší z těchto lokalit jsou **Šestajovice**. Obec je plně vybavena sítěmi technické infrastruktury. Občanská vybavenost je na velmi dobré úrovni – nalézá se zde druhý stupeň základní školy, mateřská škola, několik restaurací, několik ordinací lékařů, mateřské centrum a další služby. Nová výstavba se v Šestajovicích nachází v několika oblastech (viz obrázek 5) Šestajovice I představují oblast rozsáhlé výstavby, která je od staré části obce prostorově oddělena. Naopak proti tomu oblasti Šestajovice II a III celkem dobře navazují na stávající zástavbu, oblast Šestajovice III se vyznačuje většími domy a pozemky.

Obrázek 5 Vymezení sledovaných lokalit v Šestajovicích

Zdroj: terénní šetření Ouředníček 2004

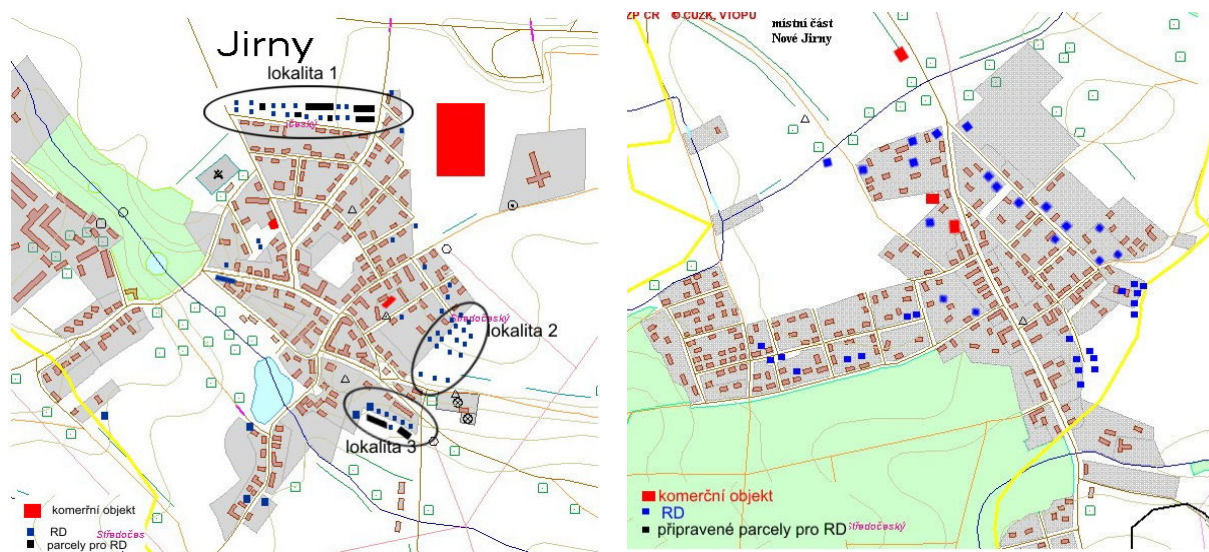
Obrázek 6 Vymezení sledované lokality v Horoušanech

Zdroj: terénní šetření Ouředníček 2004

Obec **Jirny** se skládá ze dvou sídel – Jiren a Nových Jiren (viz obrázek 7) a celkové patří mezi středně velké hodnocené lokality. V obou částech jsou zavedeny všechny sítě technické infrastruktury. Občanská vybavenost je na poměrně dobré úrovni, v obci je první stupeň základní školy a mateřská škola, dále zdravotní středisko, knihovna, obchod se smíšeným zbožím, restaurace, tenisové kurty aj. V obci je také přítomno několik spolků: Rybářský spolek, Myslivci či Sokol. Nová výstavba se nachází na okrajích Jiren, kde lze identifikovat 3 oblasti, a v případě Nových Jiren je spíše rozptýlená.

Obrázek 7 Vymezení sledovaných lokalit v Jirnech

Zdroj: terénní šetření Ouředníček 2004

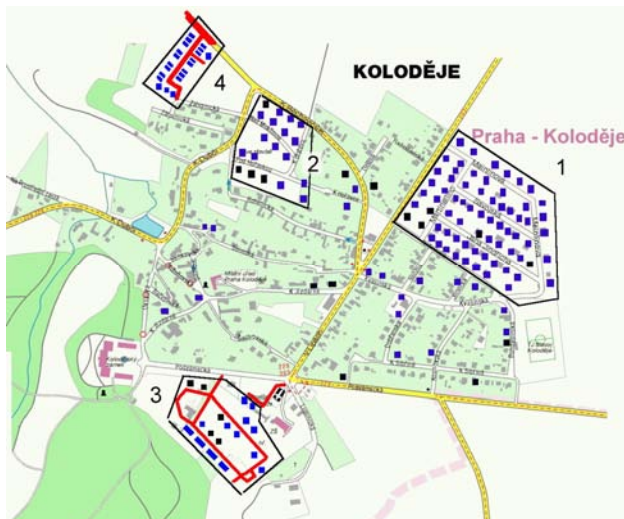
Naproti tomu **Horoušany** představují malou obec, která je tvořena dvěma katastry: Horoušany a Horoušánky. Sítě technické infrastruktury jsou přítomny. V obci však není základní ani mateřská škola, z další občanské vybavenosti jsou zde restaurace a obchody se smíšeným zbožím. V obci je aktivní Rybářský spolek, který mimo jiné pořádá akce pro děti. Na okraji Horoušánek se nachází velká oblast nové výstavby, řada domů však ještě není dokončena (viz obrázek 6).

Koloděje a Květnice jsou dvě sledované lokality v **jihovýchodním zázemí** Prahy. Koloděje jsou pražskou městskou částí, jejichž správním obvodem je Praha 22. Květnice je samostatná obec v okrese Praha-východ a její ORP je Taktěž Brandýs nad Labem-Stará Boleslav. Těmito dvěma lokalitám schází napojení v jejich blízkosti na dálniční systém. Přesto je v jejich blízkosti nájezd na vnitropražskou Štěrboholskou spojkou. Z hlediska

dopravní obslužnosti MHD jsou na tom lépe Koloděje, když sem zajíždí 4 linky PID, které směřují na stanice metra Depo Hostivař a Černý Most a dále pak do železniční zastávky v Úvalech. Obětní obyvatelé se již musí spokojit s pouze 2 linkami, které je spojují se stanicí metra Černý Most a železničními nádražími v Praze-Klánovicích a Úvalech.

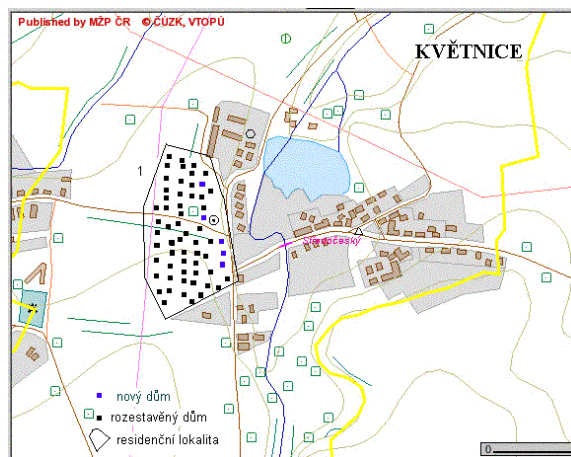
Koloděje představují tradiční suburbánní lokalitu v hezkém přírodním prostředí. Obec je dobře vybavena technickou infrastrukturou, je zde zaveden plynovod, vodovod i kanalizace. Z občanské infrastruktury můžeme v Kolodějích nalézt pestrou paletu zařízení: mateřskou a základní školu, ordinaci praktického lékaře, knihovnu, obchod s potravinami, restaurace, sportovní zařízení (tenisové kurty, jezdecký klub) a další služby. V obci je též spolek hasičů, fotbalový klub TJ Slavoj Koloděje či Sdružení přátel Koloděj. V Kolodějích se nacházejí čtyři velké oblasti nové výstavby (obrázek 8). Nové domy jsou patřičné v rámci suburbánní zóny mezi hodnotnější. Domy jsou stavěny s výjimkou jedné oblasti (v mapě oblast číslo 4) podle individuálních projektů. V nejmladší oblasti číslo 3 je pak i několik malých bytových domů.

Obrázek 8 Vymezení sledovaných lokalit v Kolodějích

Zdroj: terénní šetření Ouředníček (2004)

Obrázek 9 Vymezení sledovaných lokalit v Květnici

Zdroj: terénní šetření Ouředníček (2004)

Naproti tomu je **Květnice** mladá lokalita, která zaznamenala větší rozvoj až v posledních letech (přibližně od roku 2002). V obci je zaveden plyn, vodovod a kanalizace s čistírnou odpadních vod. V obci není mateřská ani základní škola, z občanské vybavenosti zde můžeme nalézt restauraci a obchod s potravinami. Funguje zde také Sbor dobrovolných

hasičů či Myslivecké sdružení, fotbalový klub je v sousedící Sibřině. Z hlediska nové zástavby patří Květnice spíše k levnějším lokalitám kvůli své horší dopravní dostupnosti. V oblasti mezi obcemi Sibřina a Květnice vzniká nová rezidenční čtvrť (obrázek 9), v níž probíhá výstavba v několika etapách. V lokalitě byla developerskou firmou vybudována technická infrastruktura, pozemky pak byly prodány k individuální zástavbě. Vzhledem k tomu je řada parcel ještě nezastavena a kvůli problémům s původním investorem chybí i část technické infrastruktury (místní komunikace, chodníky). Pozemky se od první etapy zmenšují, v poslední etapě se výměry parcel pohybovaly kolem 500 m². Domy jsou velmi různorodé - od menších v posledních dvou etapách k větším a hodnotnějším v etapě první.

Jedinou sledovanou lokalitou v **jižní části zázemí** je Jesenice. Jde o samostatnou obec, která se nalézá v okrese Praha-západ, její ORP jsou Černošce. Obec se vyznačuje dobrou dopravní dostupností automobilem díky dobrému napojení na dálnici D1 (směr Brno) a vnitropražskou Jižní spojku. V posledních letech se však dopravní situace zhoršuje, neboť se zvyšujícím se počtem lidí, kteří se stěhují do jižního zázemí Prahy, roste i zatíženost komunikací. Obsluha MHD je na velmi dobré úrovni, do obce zajíždí 8 linek PID, které jezdí na stanice metra Budějovická a Opatov, zastávku tramvaje Belárie a do Říčán.

Jesenice představuje největší a rychle se rozvíjející sledovanou lokalitu s 4272 trvale hlášenými obyvateli (k 13.7.2006, www.oujesenice.cz). Suburbanizační proces zasáhl Jesenici již v polovině 90. let a od té doby zde stále nová výstavba probíhá. Jesenice je tvořena čtyřmi katastry: Jesenicí, Horními Jirčany, Osnicí a Zdiměřicemi. Technická infrastruktura je na dobré úrovni, v obci je zaveden plynovod, vodovod i kanalizace, přestože ještě není přístupný všem obyvatelům obce a postupně se buduje. Občanská vybavenost obce je ve srovnání s ostatními lokalitami na velmi dobré úrovni. V obci je nově postavená základní škola (v katastru Jesenice, otevřena v roce 2003), 2 mateřské školy (od roku 2003 MŠ Jesenice, od roku 2004 MŠ Osnice), zdravotní středisko s praktickými, zubními i specializovanými lékaři a obecní knihovna. V obci se též nachází několik obchodů (včetně jednoho supermarketu), společenské centrum, kinokavárna, bowling, restaurace a dětská hřiště. V Jesenici také funguje hokejový klub HC Jesenice či fotbalový klub FC Jesenice. Sledované lokality v Jesenici jsou zakresleny v obrázku 10.

Obrázek 10 Vymezení sledovaných lokalit v Jesenici

Zdroj: www.supermapy.centrum.cz, upraveno

4.3 SOCIÁLNÍ STRUKTURA LOKALIT

Pro vyhodnocení dotazníku bylo podstatné podchytit kromě informací o sociálním klimatu (výsledky v kapitole 5) také charakteristiky respondentů a jejich domácností. Tyto údaje jsou pak důležité při vysvětlování různého vývoje sociálního prostředí ve sledovaných lokalitách. Kromě samotných respondentů byla shromažďovány data i za členy jejich domácností. V dotazníku jde především o otázky 18 a 20 (viz příloha 1), které směřovaly ke zjištění doby, po kterou domácnosti v novém místě bydlí, jejich pracovní vytíženosti a identifikačních demografických ukazatelů (pohlaví, věk a vzdělanost). Úroveň vzdělanosti pak charakterizuje také ekonomický a sociální status. Ve své předchozí práci jsem se snažila pochyťt ekonomický status pomocí dalších ukazatelů otázek – používání internetu,

počet zahraničních dovolených za rok či postavení v zaměstnání. Žádný z těchto indikátorů však necharakterizoval ekonomický status dobře (Puldová 2005). Položit přímou otázku o průměrném měsíčním příjmu není možné: respondenti by ji s největší pravděpodobností odmítli vyplnit. Průměrná týdenní doba práce je alternativním indikátorem, který by měl hlavně poukázat na životní styl respondentů

Celkem byly dotazníkovým šetřením zjištěny charakteristiky 1687 osob. Podíl obyvatel lokalit, který byl šetřením zachycen je znázorněn v tabulce 4. V tabulce je vypočítán podíl zkoumaných osob na celkovém počtu obyvatel lokality, na celkovém přírůstku obyvatel v letech 1991 a 2005/6 (data za obce dostupná k 1.6.2006, data za pražské městské části k 31.12.2005) a také na odhadovaném počtu nových domů. Předpokládám, že většina nárůstu počtu obyvatel přijde na vrub (i)migraci nebo narozením potomků přistěhovalých.

V tabulce je dále zohledněno, že někteří noví obyvatelé nejsou v lokalitách přihlášení k trvalému pobytu. V tom případě byli takto bráni i ostatní členové domácností. Podíl osob, které jsou zachyceny šetřením se vztahuje k oficiálním statistikám ČSÚ a proto je tento podíl vypočítán pouze z dat za obyvatele, kteří k trvalému pobytu v obci přihlášení jsou. Průměrně tvoří nepřihlášení obyvatelé 13 % nových rezidentů, výjimečně i jednu čtvrtinu (v Jirnech). Při bližším pohledu na hodnoty počtu obyvatel nepřihlášených k trvalému pobytu v lokalitě a doby pobytu v obci zjistíme, že se s rostoucí dobou podíl nepřihlášených snižuje. Hodnota Pearsonova koeficientu korelace je $r = -0,57$, nicméně výsledek nemůžeme prokázat za signifikantní ani na 90% hladině spolehlivosti.

Nejzajímavějšími hodnotami z tabulky 4 je odhad skutečného počtu obyvatel lokalit a z něj vyplývající podíl sledovaných nových obyvatel na jejich celkovém počtu. Odhadovaný počet obyvatel se ve většině lokalit oproti pozorovanému významně nezvýšil, většinou jde o nárůst v řádu desítek obyvatel. Výjimkou je Jesenice, kde pravděpodobně žije kolem čtyř set obyvatel nepřihlášených v obci k trvalému pobytu. Přestože původním záměrem bylo dotázat většinu obyvatel nových rezidenčních oblastí, dolní limit počtu vybraných dotazníků pro tazatele (10 dotazníků, více viz kapitola 3) způsobil, že se procento sledovaných obyvatel pohybuje ve skoro všech lokalitách kolem 40-50 %. Jedinou výjimkou je Jesenice, kde tento podíl činí pouze 17 % a to z důvodu velkého rozsahu nové bytové výstavby. Ze stejného důvodu klesá i průměrný podíl pouze na 29 % (Jesenice má svoji absolutní velikostí velkou váhu).

Podle mého názoru je vzorek respondentů dostačující k tomu, aby bylo možno závěry šetření generalizovat na úroveň zázemí (obcí nebo městských částí Prahy). V následujících několika stranách se budu zabývat jednotlivými charakteristikami respondentů a členů jejich domácností.

Počet let, po které respondenti bydlí v lokalitě, je podle mého názoru velmi důležitý pro utváření sociálního prostředí v lokalitě. Pro potřeby práce pak budu tuto proměnnou nazývat stáří lokality. Do jisté míry lze tento indikátor nahradit daty o dokončené bytové výstavbě, jde však o data za celou obec a nelze ním sledovat jednotlivé nové oblasti uvnitř lokalit. Další výhodou oproti klasickým statistikám je podchycení těch obyvatel, kteří nejsou v obci hlášeni k trvalému pobytu nebo se přihlásí později po svém přistěhování.

Otázku v dotazníku vyplnilo 98 % respondentů ($N = 553$). Uvedené odpovědi měly velký rozptyl a pohybovaly od 1 měsíce do 80 let. Pro výpočet průměrné doby, po kterou respondenti bydlí v lokalitě, byly vyřazeny vysoké hodnoty, a to ze dvou důvodů. Za prvé nelze považovat respondenty, kteří v lokalitě bydlí více než 16 let, za nově přistěhované obyvatele. Navíc extrémní hodnoty výrazně ovlivní výslednou hodnotu průměru. Do výpočtu proto nebyly zařazeny 3 dotazníky z Jesenice (Mladíkov; 80, 60 a 47 let) a 2 dotazníky ze Šestajovic (42 a 30 let).

Tabulka 4 Srovnání počtu obyvatel a domů nových residenčních lokalit a počtu respondentů

Lokalita	Počet respondentů (1)	Počet osob v domácnosti (1)	Nepřihlášení k trvalému pobytu (1)		Přihlášení k trvalému pobytu (1)		Podíl nepřihlášených obyvatel (1)	Počet obyvatel lokalit 2005/6 (2,3,4,5)	Počet přistěho- valých 1991- 2005/6	Odhad skutečného počtu obyvatel lokalit	Odhad podílu studovaných nových obyvatel
			Počet respondentů	Počet osob v domácnosti	Počet respondentů	Počet osob v domácnosti					
Bořanovice	19	52	3	6	16	46	12%	549	139	565	34%
Březiněves	28	92	3	9	25	83	10%	737	177	754	47%
Horoušany	41	124	5	15	36	109	12%	597	230	625	48%
Hovorčovice	90	264	9	23	81	241	9%	1 404	428	1 441	57%
Jesenice	153	467	27	77	126	390	16%	4 175	2 417	4 574	17%
Jirny	31	84	8	21	23	63	25%	1 514	212	1 567	32%
Koloděje	50	165	1	3	49	162	2%	1 079	456	1 087	36%
Květnice	43	103	4	15	39	88	15%	468	353	519	25%
Šestajovice	99	314	11	38	88	276	12%	1 721	708	1 807	40%
Neidentifikovatelné	8	22	3	7	5	15	32%	x	x	x	x
vše	562	1 687	74	214	488	1 473	13%	12 244	5 120	12 893	29%

Zdroj: Zdroj: (1) dotazníkové šetření, (2) Počet obyvatel v obcích Středočeského kraje k 1.1.2006, (3) Vybrané údaje podle 57 pražských městských částí, (4) Retrospektivní lexikon obcí Středočeského kraje 1869 až 2001, (5) Stavby a pohyb obyvatel podle městských částí od roku 1991

Tabulka 5 Průměrný počet let v jednotlivých lokalitách

Lokalita / oblast	Počet responden tů	Minimum	Maximum	Průměr
Bořanovice	18	0,90	10	4,1
Březiněves	28	0,02	9	5,1
Horoušany	40	0,25	12	4,5
Hovorčovice	89	0,50	10	2,9
<i>Hovorčovice I</i>	44	1,00	5,0	3,17
<i>Hovorčovice II</i>	45	0,50	10,0	2,57
Jesenice	148	0,08	9	3,8
<i>Horní Jirčany</i>	23	0,75	7,0	4,48
<i>Kocanda</i>	46	0,80	8,0	2,57
<i>Mladíkov</i>	51	1,00	9,0	5,46
<i>Osnice</i>	24	0,08	6,5	2,27
Jirny	31	0,10	11	3,0
Koloděje	49	0,50	10	5,3
Květnice	41	0,05	14	2,1
Šestajovice	96	0,20	12	4,9
<i>Šestajovice I</i>	53	1,00	9,0	5,47
<i>Šestajovice II</i>	29	0,50	12,0	4,14
<i>Šestajovice III</i>	13	0,20	10,0	4,55
Neidentifikovatelné	8	0,30	10	5,1
Celkem	548	0,02	14	4,0

Zdroj: dotazníkové šetření

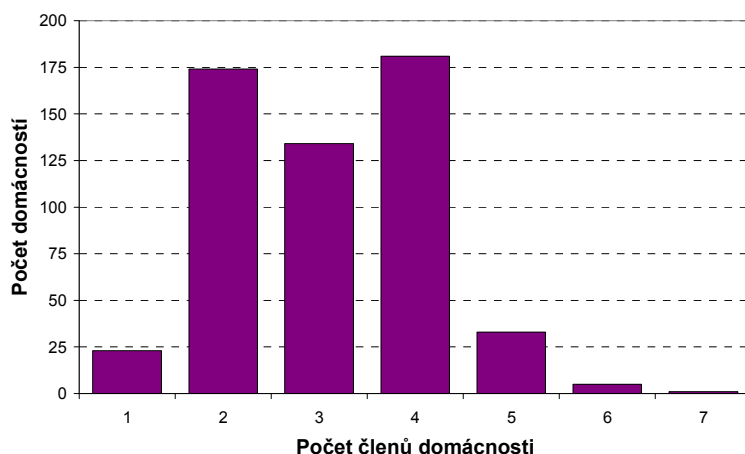
V tabulce 5 můžeme vidět, mezi nestarší suburbánní lokality patří Koloděje (5,3 let), Březiněves (5,1 let) a Šestajovice (4,9 let). Nejkratší dobu bydlí v lokalitě noví obyvatelé v Květnici (2,1 let), Hovorčovicích (2,9 let) a Jirnech (3 roky). Výhodou tohoto dotazníkového šetření je možnost podívat se i podrobněji do jednotlivých částí některých lokalit. Výrazné rozdíly v stáří jednotlivých oblastí pak vidíme v Jesenici. Oblastí Mladíkov a Horní Jirčany představují starší lokality (5,5 resp. 4,5 let) a v Kocandě a Osnici noví obyvatelé bydlí poměrně krátce (2,6 let, resp. 2,3 let). Je nutné mít na paměti, že uvedené hodnoty stáří lokalit představují jen průměrnou dobu, po kterou zde novousedlíci bydlí. To znamená, že v oblasti nové výstavby se pravděpodobně začalo stavět ještě dříve. Dokládá to příklad Koloděj, jejichž průměrná doba pobytu je 5,3 roky, ale někteří respondenti zde žijí již téměř deset let.

Stáří lokality závisí především na její atraktivnosti – přírodním prostředí a dopravní poloze. Obecně lze říci, že Koloděje a Šestajovice reprezentují osvědčené lokality, kde se

proces suburbanizace rozvíjel nejdříve. Naopak Květnice, Jirny nebo Hovorčovice nejsou tradičními suburbánními lokalitami a nacházejí se mimo hlavní dopravní tahy nebo v relativně horším přírodním prostředí. Tento vliv také dobře ilustruje případ Jesenice. Zde mají všechny čtyři oblasti přibližně stejné přírodní prostředí, přesto se některé rozvíjely dříve. Je to dáno především dopravní dostupností, protože starší Mladíkov a Horní Jirčany se rozprostírají podél staré benešovské silnice, zatímco Kocanda a Osnice jsou mimo hlavní tahy.

Charakteristiky alespoň jednoho člena domácnosti uvedlo v dotazníku 98 % všech respondentů (N = 551). Při hodnocení velikosti domácnosti si je potřeba uvědomit, že někteří respondenti mohli vyplnit údaje jen za některé členy domácnosti, jak to u některých dotazníků bylo zřejmé⁴. Předpokládám však, že jejich podíl nebude natolik velký, aby mohl výrazně ovlivnit zhodnocení dotazníku. Počet členů domácnosti se pohybuje od jednoho až do sedmi (případ jedné březiněveské domácnosti s pěti dětmi). Většinou převládají klasické nukleární rodiny (rodiče a jejich děti), dále se objevují domácnosti, kde kromě partnerů a jejich dětí žijí také rodiče (příp. rodič) jednoho z partnerů.

Graf 1 Velikost domácností respondentů

Zdroj: dotazníkové šetření

⁴ Respondenti například vyplnili jen údaje za sebe a svého partnera, přestože z jiných částí dotazníku bylo zřejmé, že s nimi bydlí i jejich děti.

V průměru má domácnost 3 členy, když mírně převládají čtyřčlenné domácnosti (32 %) těsně následovány dvoučlennými (30 %) a s menším odstupem tříčlennými (24 %; viz graf 1). Podíl ostatních velikostí již není výrazný (6 % a méně). Poměrně překvapující je velký podíl dvoučlenných domácností, kdy spolu obvykle žijí jen dva partneři, a to buď mladí ještě bezdětní (kolem 30 – 32 let) nebo v menší míře již starší, se kterými případné děti již v jedné domácnosti nebydlí (kolem 55 – 65 let). Při srovnání na úrovni obcí (viz příloha 12) můžeme nalézt nejmenší průměrnou velikost domácnosti v Květnici (2,4 členů), naopak největší v Březiněvsi (3,3 členů), Kolodějích (3,3 členů) a Šestajovicích (3,2 členů). Zhruba ve polovině případů obcí odpovídá struktura velikosti jejich domácností přibližně celkovému průměru (Jesenice, Hovorčovice, Horoušany, částečně i Jirny). V Kolodějích, Šestajovicích a Březiněvsi pak výrazněji převládají čtyřčlenné domácnosti (kolem 40 %). V Bořanovicích tvoří 40 % domácností pouze dva členové. Květnice se vyznačuje vyrovnaným podílem jedno-, dvou-, tří- i čtyřčlenných domácností (kolem 20 %).

Uvedené informace dokazují, že do lokalit v zázemí Prahy se nestěhují pouze mladé rodiny s dětmi. Suburbanizace se týká i jiných skupin obyvatel, a to především mladých nebo starších párů. Obecně lze říci, že se domácnost zvětšuje s rostoucím stářím lokality. Domnívám se, že v souvislosti se zvýšením dostupnosti tohoto typu bydlení se v mladších lokalitách se objevuje vyšší podíl pouze dvoučlenných domácností.

Věk byl uveden u 98 % členů domácností (N = 1646). Z hlediska svého zpracování je tento indikátor téměř bez problémů. Věkové složení obyvatel lokalit je hodnoceno pomocí průměrného věku a pak hlubší analýzou věkové struktury. Průměrný věk všech zkoumaných obyvatel je 31,4 let, což je výrazně méně než jsou průměry za okresy Praha-východ a Praha-západ a za Prahu (viz tabulka 6). Je to způsobeno tím, že se do nových rezidenčních lokalit ve velké míře stěhují specifické věkové skupiny, konkrétně jde o skupiny 25-34 let a 0-9 let, o málo méně pak ve starším věku 35-65 let (Ouředníček 2006). Ve výsledku pak omlazují i celou obec. To potvrzuje i nižší průměrný věk všech obcí či městských částí (i s původním jádrem) v porovnání s územně/hierarchicky vyššími celky (a to okresy kolem Prahy představují významné cílové oblasti suburbanizace).

Mezi obce s nejstarším průměrným věkem patří Koloděje a Jesenice (se shodným průměrem 32,8 let). Na druhé straně spektra stojí Jirny, Květnice a Hovorčovice

s hodnotami kolem 30 let. Podle mého názoru ovlivňuje průměrný věk stáří lokalit. Stěhování se uskutečňuje v určité fázi životního cyklu a ti, co se přistěhovali do dříve již o něco zestárlí. Zároveň si zřejmě díky snadnějšímu přístupu k hypotékám mohou dovolit postavit dům ještě mladší lidé. Potvrzení tohoto předpokladu můžeme vidět na úrovni oblastí některých obcí. V Jesenici mají nejstarší oblasti Horní Jirčany a Mladíkov také průměrně nejstarší obyvatelstvo (33,2, resp. 33,7 let).

Tabulka 6 Průměrný věk ve sledovaných lokalitách

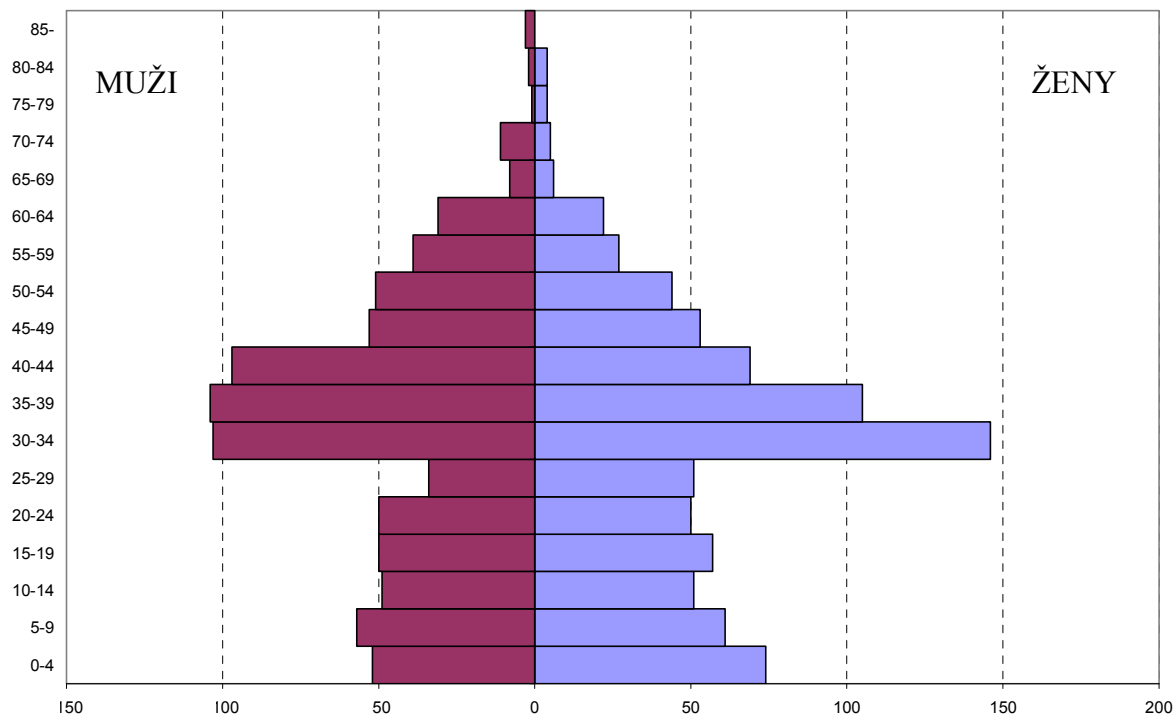
Zkoumané lokality	Průměrný věk	
	celá lokalita	nová zástavba
Bořanovice	42,8	31,5
Březiněves	38,1	31,3
Horoušany	38,5	30,4
Hovorčovice	40,1	29,4
Jesenice	35,1	32,8
Jirny	40,2	30,3
Koloděje	37,8	32,8
Květnice	35,9	30,3
Šestajovice	39,0	30,6
Zkoumané lokality celkem	38,8	31,4
Praha	41,7	x
Praha-východ + Praha-západ	39,4	x

Zdroj: Vybrané údaje podle 57 pražských městských částí k 31.12. 2005, Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2005, dotazníkové šetření

Přehled o věkové struktuře obyvatel nových rezidenčních čtvrtí podává věková pyramida (graf 2). Velmi početnou skupinou jsou osoby od 30 do 34 let, když ženy v porovnání s muži spadají spíše do mladších kategorií. Ostatní skupiny do 55 let jsou početně vyrovnané. Počínaje kategorií 55-59 let již obyvatelstvo ubývá.

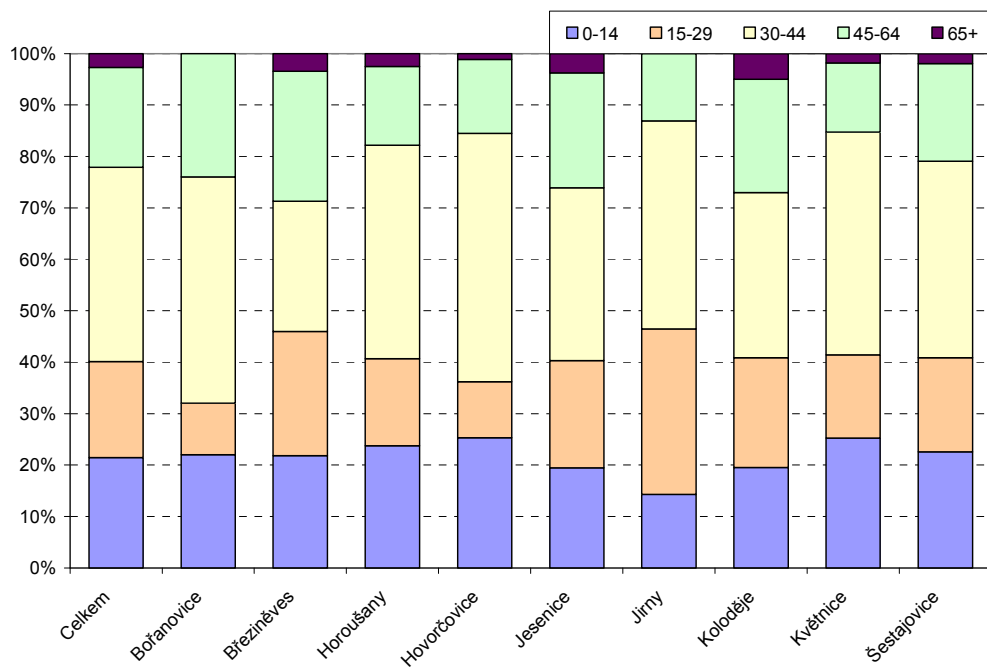
Nejpočetnější věkovou skupinou je kategorie od 30 do 44 let (38 % obyvatel). Dále je následována skupinami od 0 do 14 let, od 15 do 29 let a od 45 do 64 s přibližně stejnými podílem obyvatel (kolem 20 %). Staří lidé od 65 let téměř v nových lokalitách nebydlí. Při porovnání jednotlivých obcí vidíme, že nejmladší věkovou strukturu (měřenou podílem obyvatel do 44 let) mají Jirny, následovány Květnicí a Hovorčovicemi. Naopak dvě nejstarší skupiny obyvatel jsou nejvíce zastoupeny v Březiněvsi, Kolodějích a Jesenici a to především díky kategorií od 45 do 64 let.

Graf 2 Věková pyramida sledovaných obyvatel – všechny lokality

Zdroj: dotazníkové šetření

Graf 4 Věkové složení obyvatel jednotlivých lokalit

Zdroj: dotazníkové šetření

Další možnost porovnání věkových struktur je porovnání zastoupení „mladších a starších rodin“. Členové „mladších rodin“ se budou pravděpodobně nacházet v kategoriích od 0 do 14 let a od 30 do 44 let, členové „starších rodin“ v kategoriích od 15 do 29 let a od 45 do 64 let. Tento indikátor vychází z předpokladu, že osoby spadající do vyšší kategorie mohou být rodiči těm mladším. Podle mého názoru je málo pravděpodobné, že mladí lidé do 29 let budou mít vlastní dům a budou proto bydlet u svých rodičů.

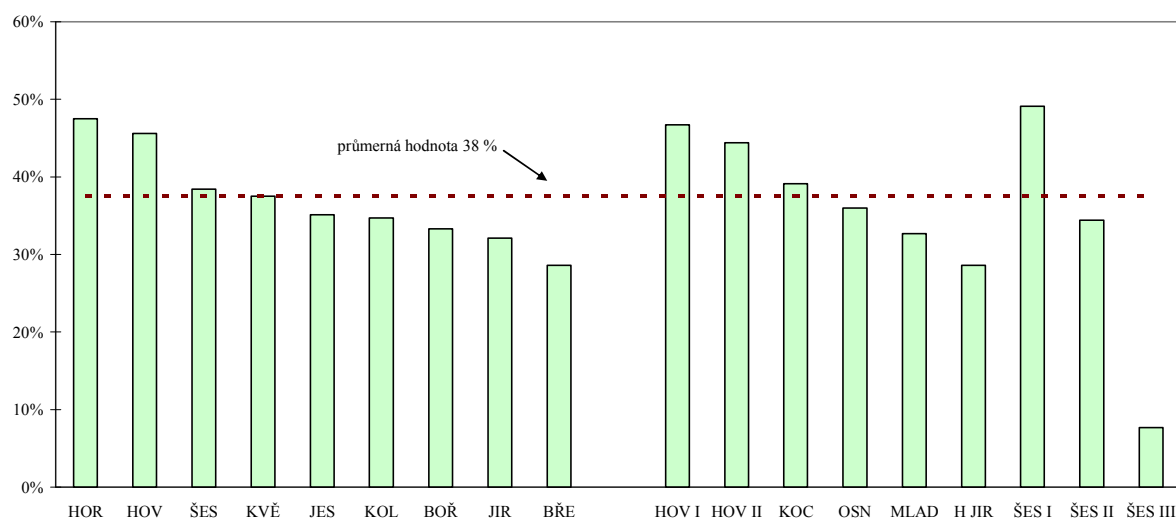
Zástupci „mladších rodin“ jsou pak Hovorčovice a Květnice. Přestože Jirny patří k mladším lokalitám, tak z této kategorie vypadnou, neboť mají vysoký podíl obyvatel od 15 do 29 let, při nízkém podílu obyvatel od 45 do 64 let. Nevyhovují tak jedné z podmínek zavedení indikátoru a zařadí se proto do jednoho z čelních zástupců „starších rodin“, byť to není zcela přesné. Dalšími zástupci jsou Březiněves a Jesenice, kde je již poměr mezi jednotlivými skupinami vyrovnaný.

Při pohledu dovnitř lokalit zjistíme, že je zde situace ještě mírně vyostřenější. V Hovorčovicích se mladší obyvatelé (do 44 let) nacházejí v oblasti Hovorčovice II, když i „mladé rodiny jsou zde početnější“. Přestože Jesenice patří ke starším lokalitám, i zde můžeme najít mladší a starší celky, i když ty mladší (Kocanda a Osnice) dosahují spíše průměrných hodnot celého souboru. Horní Jirčany a Mladíkov se vyznačují vysokým podílem „starších rodin“ (50 %, resp. 44 %)

Dalším způsobem, jak hodnotit věkovou strukturu domácností (rodin) a zároveň pozici v životním cyklu je podíl rodin, které mají děti do 12 let. Jejich průměrný podíl je 38 %. Nejvyšší podíl vykazují Horoušany, Hovorčovice a Šestajovice, kde je tento podíl větší než 40 %. Naopak nejmenší podíl rodin s dětmi do 12 sledujeme v Březiněvsi, Jirnech a Bořanovicích. Tato struktura do velké míry i v rámci jednotlivých oblastí pak logicky odpovídá rozložení „mladších rodin“.

Obecně lze tedy vyvodit, že věkovou strukturu suburbánních lokalit výrazně ovlivňuje stádium v životním cyklu a následně doba výstavby lokalit. Přestože bylo dokázáno, že se do suburbíí stěhují nejenom mladé rodiny, představují výraznou část. Zjednodušeně pak lze říci, že se do nové lokality nastěhuje skupina obyvatel v podobném věku a zde společně stárne. V porovnání z oblastmi, které jsou vystaveny později, jsou pak starší.

Graf 5 Podíl domácností s jedním nebo více dětmi do 12 let ve sledovaných lokalitách

Zdroj: dotazníkové šetření

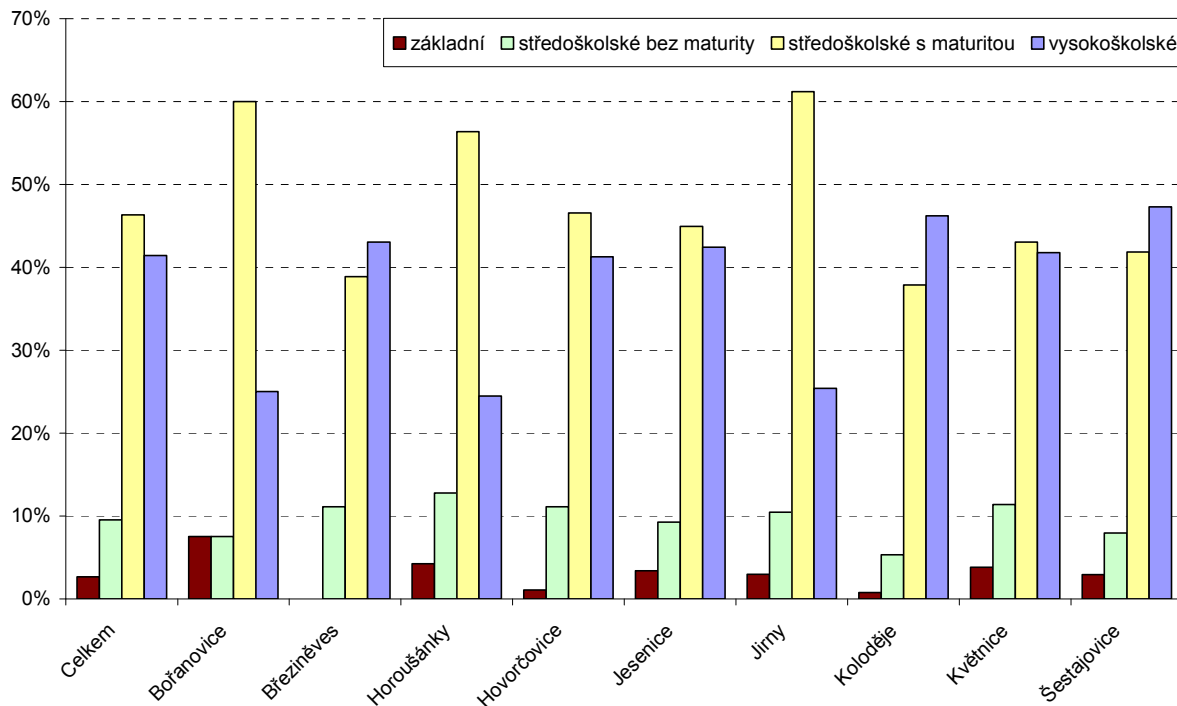
Celkový počet členů zkoumaných domácností, u kterých bylo uvedeno jejich vzdělání, je 1248 osob. Může se zdát, že toto číslo je poměrně nízké ve srovnání celkového počtu členů domácností (dosahuje pouze 74 %). Je však třeba uvést, že značnou část obyvatel tvoří děti a mladí lidé, kteří ještě žádné vzdělání nemají, popř. mají pouze vzdělání základní a jejich v vzdělávací proces ještě není ukončen (řada z nich studuje střední školu). V některých dotaznících měly zkoumané osoby uvedeny nejvyšší dosažené základní vzdělání, přestože jejich věk nepřekročil 15 let. Z analýzy proto byly vyloučeny všechny osoby, které jako nejvyšší dosažené vzdělání v dotazníku uvedly, ale bylo na úrovni základního a zároveň tyto osoby splňovaly podmínku maximálního věku 19 let (nejnižší věk, kdy lze složit maturitu).

Již při prvním pohledu na výsledky je zřejmé, že mezi nově přistěhovanými obyvateli převládají více vzdělání – podíl základního a středoškolského vzdělání bez maturity je poměrně malý (9 %, resp. 10 %). Mírně převládá podíl obyvatel se středoškolským vzděláním s maturitou (46 %) před těmi, kdo vystudovali vysokou školu (41 %). Když srovnáme podíl nových obyvatel s vysokoškolským vzděláním s podílem na úrovni obce (tabulka 2 v kapitole 4.1) zjistíme, že oproti starousedlíkům je jejich vzdělanostní úroveň velmi vysoká.

Z grafu 6 pak vidíme poměrně velké rozdíly úrovně vzdělání mezi jednotlivými lokalitami. Lokality a oblasti uvnitř nich se rozdělují poměrně jasně do tří skupin – těch které se

pohybují zhruba okolo průměru obcí a těch, kde převládají středoškoláci s maturitou nebo na druhé straně vysokoškoláci.

Graf 6 Vzdelanost obyvatel zkoumaných lokalit

Zdroj: dotazníkové šetření

Na úrovni obcí je nejvýrazněji vysokoškolské vzdělání zastoupeno pražských městských částech – v Kolodějích (46 %) a v Březiněvsi (43 %). Naopak více středoškoláků s maturitou je možné najít v Jirnech (61 %), Bořanovicích (60 %) a Horoušanech (56 %). V Hovorčovicích, Jesenici, Květnici a Šestajovicích je poměr mezi těmito dvěma skupinami vyrovnaný nebo je přibližně stejný jako je průměr všech devíti obcí. Uvnitř lokalit jsou však rozdíly ještě větší. Například dvě hovorčovické oblasti tvoří z hlediska vzdělanosti dva odlišné póly. Zatímco ve starších Hovorčovicích I převládají vysokoškolsky vzdělaní lidé (52 %), většina obyvatel Hovorčovic II má středoškolské vzdělání (55 %).

Vysvětlením variability vzdělanosti v jednotlivých lokalitách a oblastech je bezesporu i jejich stáří a ekonomický status obyvatel. Dostupnost bydlení v rodinném domku na okraji Prahy či v její těsné blízkosti se každým rokem zlepšuje, ale dříve byla výsadou nejbohatších vrstev obyvatelstva (a pravděpodobně tedy těch s vyšším vzděláním). Proto

staré lokality jako Koloděje, Březiněves, Hovorčovice I mají obecně lepší vzdělanostní strukturu, zatímco relativně nové a malé Bořanovice nebo Horoušany mají vyšší podíl středoškolsky vzdělaných lidí.

Počet hodin, které stráví týdně v práci, uvedlo respondentů 92 % (N = 519). Velký podíl respondentů uvedl, že jejich týdenní pracovní doba není pravidelná a během roku kolísá. V dotaznících pak uváděli interval, například mezi 40 a 80 hodinami týdně. Kvůli jednoduššímu zpracování dat, byla za takového respondenta uvedena průměrná hodnota, tj. 60 hodin. Někteří respondenti též uváděli nepravděpodobně vysoké hodnoty, proto byla ustanovena horní hranice pro vstup do analýzy na úrovni 100 hodin týdně. Jedním z indikátorů pracovní vytíženosti bude průměrná týdenní pracovní doba, ale ještě zajímavější bude ukázat podíl osob, které na jedné straně stráví v práci nadprůměrné množství hodin anebo na druhé straně zůstávají doma.

Tabulka 7 Průměrná pracovní doba v jednotlivých lokalitách

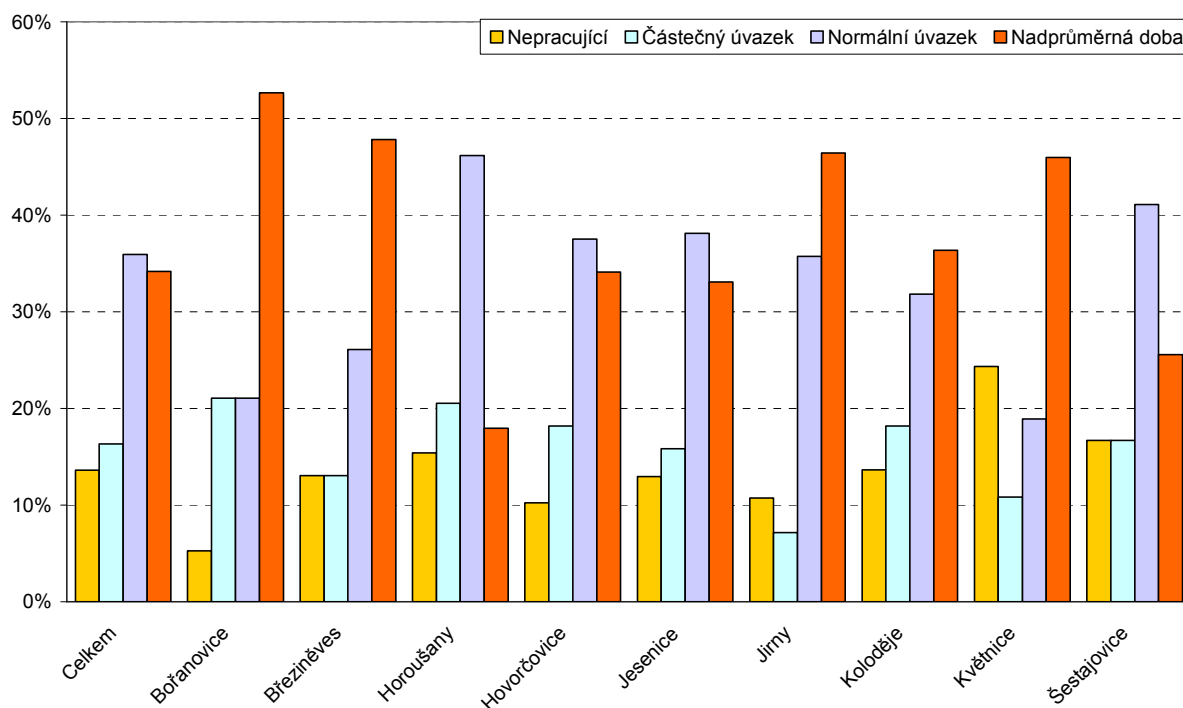
Lokalita	Průměrná pracovní doba
Bořanovice	43,6
Březiněves	45,8
Horoušany	37,2
Hovorčovice	43,5
Jesenice	43,3
Jirny	45,8
Koloděje	43,1
Květnice	46,4
Šestajovice	40,8
Celkem	43,0

Zdroj: dotazníkové šetření

Průměrná týdenní pracovní doba pracujících respondentů je 43 hodin (viz tabulka 7). Relativně nejméně pracují respondenti z Horoušan (jako jediní pracují průměrně méně než 40 hodin týdně) a dále šestajovičtí. Naopak průměrně nejvíce času stráví práci respondenti z Květnice, Březiněvsi a Jiren. Vysvětlení výše uvedených průměrných hodnot a lepší poznání respondentů přinese rozdělení respondentů do kategorií podle jejich pracovní vytíženosti a zjištění jejich podílu. Soubor byl tak rozdělen celkem do čtyř skupin – nepracujících (0 hodin), pracujících na částečný úvazek (méně než 35 hodin týdně), pracujících s normální pracovní dobou (35 – 45 hodin týdně) a nadprůměrně pracujících (více než 45 hodin týdně).

Rozložení četností respondentů v jednotlivých kategoriích je vidět v grafu X. Celkově nepracuje 70 respondentů, z nichž odhadem polovinu tvoří ženy na mateřské dovolené, čtvrtinu důchodci, osminu studenti a zbývající počet ženy v domácnosti. Na částečný úvazek (podle počtu hodin) pracuje 84 respondentů, dvě třetiny tvoří ženy. Část z nich pravděpodobně tvoří ženy na mateřské dovolené (asi 30 %), které si přivydělávají, studenti a důchodci. Mezi 35 a 45 hodinami týdně pracuje největší část respondentů – 185. Nadprůměrnou dobu stráví v práci jen o trochu méně osob (176). Jedná se ze dvou třetin o muže. Nejvyšší podíl respondentů, kteří jsou nadprůměrně zaměstnaní bydlí v Bořanovicích, Březiněvsi, Jirnech, Kolodějích a Květnici. Vždy se jedná o hodnoty nad 35 %. Největší zastoupení obyvatel, kteří pracují přibližně 40 hodin týdně je v Šestajovicích a Horoušanech (odtud i nízké hodnoty průměrné týdenní pracovní doby). Nepracujících je relativně nejvíce v Květnici, kde jde většinou o ženy na mateřské dovolené.

Graf 7 Pracovní vytíženost respondentů v jednotlivých lokalitách

Zdroj: dotazníkové šetření

5. SOCIÁLNÍ KLIMA LOKALIT

Jak již bylo naznačeno v teoretickém úvodu tvoří sociální klima důležitý prvek sociálního prostředí. Na jedné straně je důležité, kdo jsou členové lokální komunity a jaké jsou jejich charakteristiky, avšak na druhé straně by bylo mylné domnívat se, že pouze na základě takových informací můžeme sociální prostředí hodnotit. Koncept sociálního klimatu vyjadřuje, jaké v obci panují poměry – jaké jsou mezilidské vztahy, jestli zde existuje určitá identifikace jednotlivých obyvatel s obcí a společenský život. Kritici suburbanizace často uvádějí, že nově příchozí obyvatelé sociální klima obce degradují svým odlišným životním stylem a způsobem chování ke starousedlíkům (např. Cílek 2005). Podle mého názoru není tato kritika v mnohých obcích v zázemí Prahy zcela opodstatněná. Naopak může díky nárůstu počtu obyvatel a omlazení populace docházet k oživení společenského života obcí. V následující kapitole se budu snažit najít empirické důkazy pro toto tvrzení.

Kapitola je rozdělena do pěti podkapitol, které jsou založeny na specifických okruzích otázek použitých v dotazníkovém šetření. První podkapitola se věnuje studiu vztahů mezi starousedlíky a nově příchozími obyvateli. Samotná existence těchto vztahů a jejich charakter podle mého názoru velmi závisí na možnostech setkávání obou skupin a na přítomnosti míst vhodných pro setkávání v obci (např. Gehl 2000). Další část se zabývá zapojení nových obyvatel do každodenního života obce. Jako typické aktivity byly vybrány nakupování v místním obchodě s potravinami, navštěvování místní hospody či restaurace a účast na letošním pálení čarodějnic. Třetí podkapitola se věnuje vývoji komunity převážně uvnitř nově vystavěných čtvrtí domů, když popisuje vztahy v okolí nového bydliště respondentů. Potenciální i skutečný vznik spolupráce mezi jednotlivými obyvateli lokalit je tématem pro předposlední část. Konečně pátá kapitola se zabývá mírou politické participace, která je měřena jednak přímou účastí na řízení chodu obce (v zastupitelstvu), ale i ochotou jít k letošním komunálním volbám. V této kapitole se snažím najít odpověď na otázku, proč se sociální klima v jednotlivých lokalitách i oblastech liší a do jaké míry závisí na charakteru lokality a nových obyvatel v suburbánní zóně.

5.1 SOUŽITÍ STAROUSEDLÍKŮ S NOVÝMI OBYVATELI

Jedna z nejdůležitějších okolností, která ovlivňuje sociální klima v celé lokalitě je vztah nově přistěhovaných obyvatel a starousedlíků. V této podkapitole se proto tomuto vztahu budu věnovat a pokusím se zjistit, čím jsou vztahy ovlivněny. Domnívám se, že vztahu ovlivňují podmínky ve fyzickém prostředí lokalit, charakteristiky jejich rezidentů a v neposlední řadě také doba, po kterou žijí obyvatelé v lokalitě. Dotazníkovým šetřením byli však postiženi jen noví obyvatelé a postoje a pocity starousedlíků nejsou zřejmé. Z předchozího dotazníkového šetření, které se mimo jiné zabývalo vztahy staro- a novousedlíků v Zelenči, však vyplývá, že vnímání tohoto vztahu je podobné. Starousedlíci jsou však v hodnocení více zdrženlivější a vyšší podíl jich uvádí, že vztah je neutrální nebo žádný neexistuje (Puldová 2005).

Dění v obci mohou částečně ovlivnit atributy fyzického prostředí. Někteří autoři, zejména architekti a urbanisté, mu připisují velký vliv (např. Gehl 2000). Podle mého názoru není zdaleka nejvýznamnější, přesto lze vyčíst v mnoha lokalitách následky prostorového uspořádání a způsobu začlenění nové zástavby do stávající. Pokud je nová čtvrť vystavěna zcela odděleně od staré zástavby, její rezidenti mají méně možností ke kontaktu se starousedlíky, který je pro utváření vztahu nezbytný. Konkrétním případem, který je v literatuře popsán, je „Městečko“ v práci Potočného (2006), kde je nová čtvrť rodinných domků od staré zástavby jasně fyzicky oddělena. Je tak vytvořena komunikační bariéra, která spolu s dalšími faktory (nepřítomnost nových obyvatel v místě bydliště, převažující doprava osobním automobilem, monofunkčnost nové oblasti) negativně ovlivňuje možnost kontaktů a posléze i vzniku přátelských vztahů obou skupin obyvatel. „Většina nových obyvatel i přes pět let strávených v Městečku není se starousedlíky v žádném kontaktu a žádné původní obyvatele nezná“ (Potočný 2006). Tuto výpověď však považuji za nadnesenou.

Vznik napětí v obci mohou také ovlivnit odlišnosti mezi starými a novými rezidenty. Tyto dvě skupiny obyvatel se liší svými životními styly, které částečně vychází z rozdílného rodinného, sociálního a ekonomického statusu a způsobu bydlení. A právě sociální a ekonomický status a stádium životního cyklu je podle Ganse (1968) nejdůležitější pro hodnocení sociálního prostředí. Noví obyvatelé jsou většinou vzdělanější a řada z nich se nachází v podobné fázi životního cyklu (rodiny s malými dětmi). Doležalová a Ouředníček (2006) však předpokládají, že „životní styl obou sledovaných skupin obyvatelstva

suburbánních obcí se bude postupně sbližovat“ a to dvojím způsobem. Jednak dochází k postupné difúzi městského způsobu života, na druhé straně jsou noví rezidenti ovlivňováni novým způsobem života, větší vzdáleností od práce, zábavy i rodiny a blízkostí přírody (Doležalová, Ouředníček 2006). To, že je životní rytmus nových obyvatel ovlivněn polohou jejich bydliště a často nutností využívat automobil dokládá i Potočný (2006). Celkově lze tedy předpokládat, že s velikostí rozdílů mezi starými a novými obyvateli lokalit poroste také potenciál pro vznik konfliktů a špatné vztahy v obci. Naopak ke zlepšování vztahů může v obci docházet s rostoucí dobou, po kterou zde novousedlíci bydlí. Noví obyvatelé se totiž postupem času začleňují do života obce a obě skupiny se vzájemně přizpůsobují.

V neposlední řadě je důležitým faktorem a podmínkou pro vznik kontaktů přítomnost míst setkávání. To platí jak ve významu čistě fyzického prostředí (Gehl 2000), tak i v možnostech setkávání s ostatními obyvateli v každodenním životě či různých společenských akcích. Využívání míst pro setkávání novými obyvateli je popsáno v kapitole 5.2.

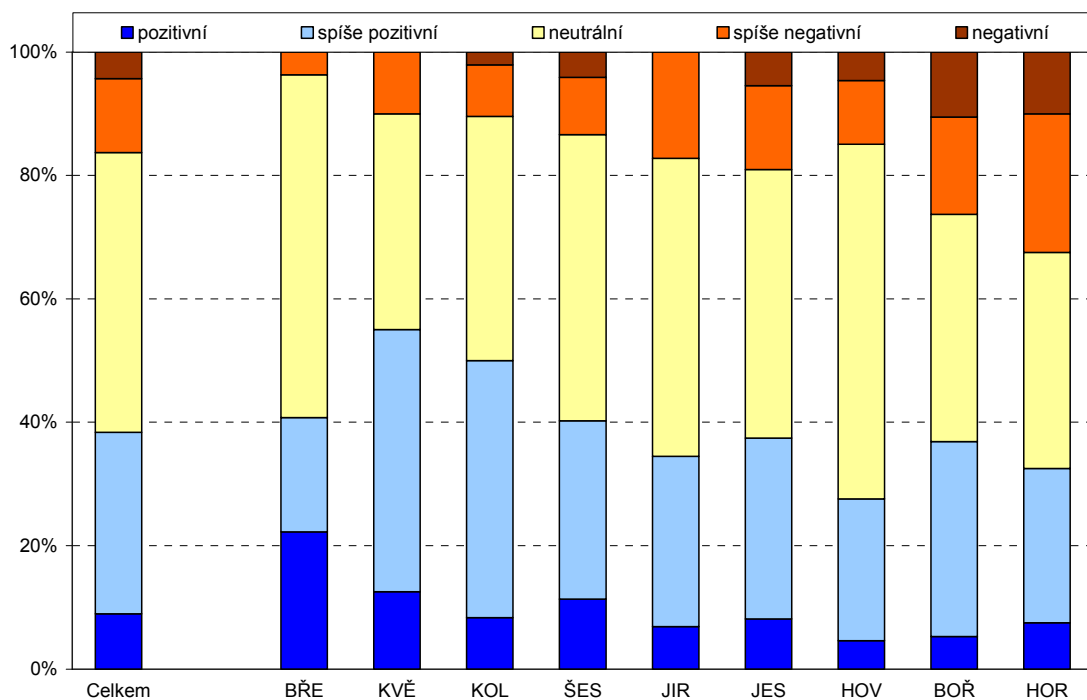
Názory na soužití mohou být do velké míry ovlivněny neexistencí či malým množstvím vzájemných kontaktů. Potočný (2006, s. 37) konstatuje, že čím méně informací o druhých máme, tím snadnější je podlehnout různým stereotypním představám“. Zajímavé postřehy uvedla ve své práci také Gondová (2004), když zjistila, že komunikace mezi oběma skupinami obyvatel je omezená i na základě vytvořených předsudků. Staří rezidenti ve sledovaných lokalitách si myslí o nových, že jsou zámožní a vzdělaní, ale také izolovaní a sobečtí. Naopak nově přistěhovalí se domnívají, že starousedlíci jsou chudší, ale přátelštlí a pilní (Gondová 2004). Bude proto velmi zajímavé zkoumat vztah mezi stereotypními představami typu „myslí si o nás, že jsme boháči“ (které se často v dotaznících objevovaly), pocitem ze společného soužití a počtem přátel-starousedlíků. Domnívám se, že se zlepšujícím se pocitem a vyšším počtem přátel mezi starousedlíky bude mizet i počet takových stereotypních předsudků.

Do dotazníku byly zařazeny tři základní otázky zaměřené na soužití mezi oběma skupinami obyvatel (viz dotazník v příloze 1). Za prvé byli respondenti přímo požádáni, aby soužití starousedlíků s nově přistěhovalými obyvateli zhodnotili. Zároveň jim byl poskytnut prostor pro vysvětlení jejich pocitů, aby bylo možné podchytit z jakých rozdílných zkušeností vycházejí. Další otázka směřovala k vyjádření potenciální izolace od starousedlíků. Otázka byla zkonstruována tak, aby respondenti hodnotili nejen izolaci čistě

prostorovou, ale byla jim dána možnost vyjádřit i případné rozdíly v životních postojích či názorech. Přátelské vztahy mezi těmito dvěma skupinami jsou ovlivněny jejich případnou izolací a zároveň ovlivňují charakter soužití mezi starými a novými obyvateli lokalit. Pro zjištění, zda novousedlíci ve svém novém bydlišti navázali vztahy, byli respondenti dotazováni na počet přátel a známých (dále jen přátel) v lokalitě a současně byli požádáni, aby je rozdělili na starousedlíky a novousedlíky. Vybrané lokality a oblasti, které se nacházejí na opačných stranách spektra, pak hodnotím podrobněji s cílem zjistit podmíněnosti charakteru těchto jevů.

Názor na soužití starých a nových obyvatel uvedlo 96 % respondentů (N=542), slovní vysvětlení obsahovaly dvě třetiny odpovědí. Názor na soužití svou skupin obyvatel vyjadřovali respondenti s použitím obrázkové pětistupňové škály (viz příloha x dotazník), která je pro potřeby vyhodnocení slovně popsána takto: pozitivní, spíše pozitivní, neutrální, spíše negativní, negativní. Obecně se nově přistěhovalí v lokalitách kloní spíše ke kladnému soužití mezi starými a novými obyvateli. Téměř dvě pětiny odpovědí bylo kladných (hodnocených jako pozitivní a spíše pozitivní), jen 16 % záporných (negativní a spíše negativní), velká část respondentů však zůstala neutrální - 46 % (graf 7).

Graf 8 Soužití starých a nových obyvatel lokalit

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice

Zdroj: dotazníkové šetření

Pro porovnávání soužití v jednotlivých lokalitách a oblastech a zvýraznění jeho povahy byly neutrální odpovědi vyloučeny. Obou kladných odpovědí bylo zaznamenáno nejvíce mezi obyvatel Březiněvsi (92 %), Květnice (85 %) a Kolodějí (83 %). Naopak nejhorší dojmy ze soužití se starousedlíky mají nově přistěhovalí v Horoušanech (50 %) a Bořanovicích (42 %). Přesto je nutno poznamenat, že i v těchto obcích jsou celkově negativní odpovědi v menšině a mezi obyvateli negativní vztah nepřevládá.

Fakt, že téměř polovina všech respondentů se přiklání k neutrální odpovědi, vypovídá o malé vyvinutosti vztahů mezi oběma skupinami obyvatel. Je obecným jevem dotazníkových šetření, že respondenti, kteří si nejsou svou odpovědí jisti a nemají vyhraněný názor, nejčastěji volí odpověď neutrální (Disman 2002). Vyvinutost vztahů do jisté míry ukazuje vyhraněnost odpovědí, která je charakterizována podílem neutrálních odpovědí na jejich celkovém počtu. Nejméně neutrálních odpovědí poskytli respondenti Horoušan (35 %), Bořanovic (37 %) a Květnice (35 %). Naopak nejvíce jich bylo zaznamenáno mezi obyvateli Hovorčovic (57 %) a Březiněvsi (56 %). Předpoklad, že vyhraněnost názorů bude ovlivněna počtem let strávených v lokalitě, nebyl naplněn.

Mezi jednotlivými oblastmi v Jesenici se najdou poměrně velké rozdíly. Špatný dojem ze soužití, jehož úroveň je porovnatelná s nejméně optimistickými lokalitami, převládá v Mladíkově (negativní pocity 51 %). Velká část respondentů uvádí, že příčinou horšího soužití je závist ze strany starousedlíků, nepravdivé představy o finanční situaci nově příchozích („Myslí si, že tady žijí sami boháči, ale neuvědomují si, že většina má hypotéky, které budou dlouho splácet.“ - číslo dotazníku JES43) a „nelibost s rychle se rozvíjející obcí a stěhováním nových obyvatel, protože to vede ke zhoršování dopravy a přetíženosti služeb“ (JES13). Rezidenti ostatních oblastí se vyjadřují o svých pocitech příznivěji a podíl kladných odpovědí dosahuje kolem 75 %. Ve všech oblastech se vyskytují výpovědi o tom, že nevraživost zvláště vnímají na veřejných schůzích na městském úřadě. Jeden z respondentů vidí důvod v rychlejší budování sítí technické infrastruktury v nově vznikajících sídlištích oproti staré části obce. Naopak někteří obyvatelé Horních Jirčan, kde je soužití vnímáno nejlépe, pozorují opačný efekt: „Původní obyvatelé jsou rádi za zlepšení infrastruktury, protože stoupá hodnota jejich nemovitostí.“ (JES98). Dalším pozitivním názorem je, že panuje oboustranná spokojenost, protože původní obyvatelé byli majiteli pozemků, na kterých stojí domy nových obyvatel a starousedlíci z toho patřičně finančně těžili.

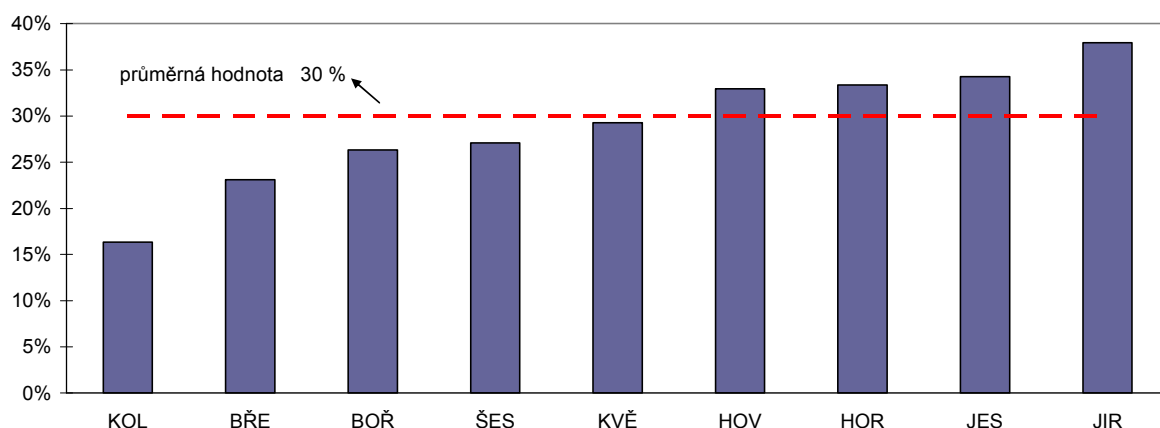
V Hovorčovicích již nejsou rozdíly tak velké jako v Jesenici, ale i tak jsou pro oblasti příznačné. Soužití se starousedlíky vnímá problémověji spíše od původní zástavby vzdálenější oblast Hovorčovice I (43 %). Celé dvě třetiny respondentů, kteří mají ze soužití negativní pocit, a třetina všech respondentů uvedla jako příčinu ekonomické rozdíly. Objevují se výpovědi jako: „Mají pocit, že máme tuny peněz (což vůbec není pravda). Říkají nám také „závodáři“ – jako že jsme za vodou.“ (HOV07) nebo „Starousedlíci rozhlašují: až si nakradeš, můžeš jít bydlet za roury.“ (HOV21). Původ negativních vztahů vidím ve dvou skutečnostech: zaprvé jsou novousedlíci této oblasti opravdu prostorově odděleni plynovodem (viz níže) a za druhé je zde zcela nová infrastruktura vystavěná developerskou firmou (Central Group), zatímco ve staré zástavbě je situace mnohem horší. Mezi starousedlíky pak mohou (zvláště podle nových rezidentů) panovat negativní pocity. Čtvrtina respondentů se pak domnívá, že žádné vztahy mezi starousedlíky a nimi neexistují. Obyvatelé druhé lokality Hovorčovice II mají zkušenosti o poznání lepší (79 % pozitivních odpovědí). Je zde podstatně méně těch, kteří vidí problémy v rozdílné ekonomické situaci i těch, kdo nejsou se starousedlíky v kontaktu. Velká část respondentů klasifikuje vztahy jako bezproblémové a bezkonfliktní. Soužití asi nejlépe charakterizuje tento výrok: „Někteří jsou rádi a vzpomínají, jak tady začínali. Jiní nám trochu závidí hezké silnice (na které jsme si museli přispět) a asi nikdo ze starousedlíků si neuvědomuje, že většina z nás jsou chudí „milionáři“, kteří mají doživotní dluhy“ (HOV77).

Zástupcem lokality, kde je soužití vnímáno nejlépe (i když je potřeba mít na paměti velký počet neutrálních odpovědí) je Březiněves. Proto je poměrně zářející, že 10 ze 16 respondentů, kteří slovní komentář uvedli, napsalo, že nejsou se starousedlíky v kontaktu. Podle jiných však „dochází k pozvolnému průniku „náplavy“ mezi starousedlíky“ (BRE10). Oblast nové výstavby v Březiněvsi patří k těm, které jsou nejvíce prostorově oddělené od staré části obce. Tyto výsledky jsou tedy důkazem, že prostorovou izolaci lze překonat aktivitou při pořádání společenských akcí, jak ji ukazuje Klub žen v Březiněvsi (více viz podkapitola 5.4). Na druhé straně spektra pak stojí Horoušany. V tomto případě jde pravděpodobně ve velké míře o mezigenerační problémy. Horoušany patří k lokalitám, kde velmi vysoký podíl nových obyvatel má malé děti (podíl domácností s dětmi do 12 let je téměř 50 %). Obě skupiny tak „mají odlišné priority i co se týče rozvoje obce. My chceme více prostoru pro děti, oni větší klid“. Zároveň však připouštějí, že s mladými starousedlíky jsou vztahy bezkonfliktní.

Vysvětlení povahy soužití mezi starousedlíky a novými obyvateli a její příčiny můžeme hledat v pocitu izolace nových obyvatel, který by měl značit posun spíše k negativním odpovědím, a v navázaných přátelstvích s původními obyvateli obce, který by měl naopak vztah vylepšovat.

Na otázku, zda mají respondenti pocit jakékoliv izolace od starousedlíků odpovědělo 96 % respondentů (N = 537). Kromě výběru jedné ze dvou možností (ano – ne) měl každý respondent možnost svůj pocit vysvětlit (učinilo tak 38 %). Celkově se izolovaných od starousedlíků cítí 30 % dotázaných nových obyvatel lokalit (viz graf 8). Nejmenší podíl byl zaznamenán v Kolodějích (16 %) a Březiněvsi (23 %). Největší izolovanost pociťují obyvatelé Jiren (38 %), Jesenice (34 %), Horoušany a Hovorčovice (shodně 33 %).

Graf 9 Podíl obyvatel s pocitem izolovanosti od starousedlíků

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice

Zdroj: dotazníkové šetření

Největší rozdíly uvnitř lokality jsou zřejmé v Hovorčovicích. V oblasti Hovorčovice I se celá polovina obyvatel cítí od starousedlíků izolována, což je nejvyšší pozorovaná hodnota. Hovorčovice I je čtvrť rodinných domků na západním okraji obce, která je fyzicky oddělena od původní zástavby vedením plynovodu. Prostorovou izolaci vnímají dvě pětiny respondentů. Nejčastěji říkají, že jsou izolováni tím, že „jsme odděleni „rourami“ a doteď nevybudovali přemostění, podlézáme jako krysy“ (HOV31). Plynovod tak podle slov jednoho z obyvatelů rozděluje obec na „staré a chudé“ a „nové a bohaté“. Dalším důvodem jsou chybějící komunikace (silnice a chodníky), kvůli kterým někteří do staré zástavby nechodí. Domnívám se, že tento fakt částečně způsobuje, že kontakty se starousedlíky nejsou tak časté a z toho vyplývá i méně pozitivních názorů na soužití obou skupin

obyvatel. Další dvě pětiny respondentů uvedly důvody sociálního charakteru jako je odlišný životní styl (mimo jiné vyšší pracovní vytížení) a věkové rozdíly. Na druhé straně rezidenti Hovorčovic II se většinou odloučení necítí a podíl izolovaných je v porovnání s ostatními lokalitami a oblastmi téměř nejnižší (16 %). Vyskytuje se ale také zdůvodnění (a není to výlučně v této lokalitě), že starousedlíky vlastně noví obyvatelé ani nevyhledávají.

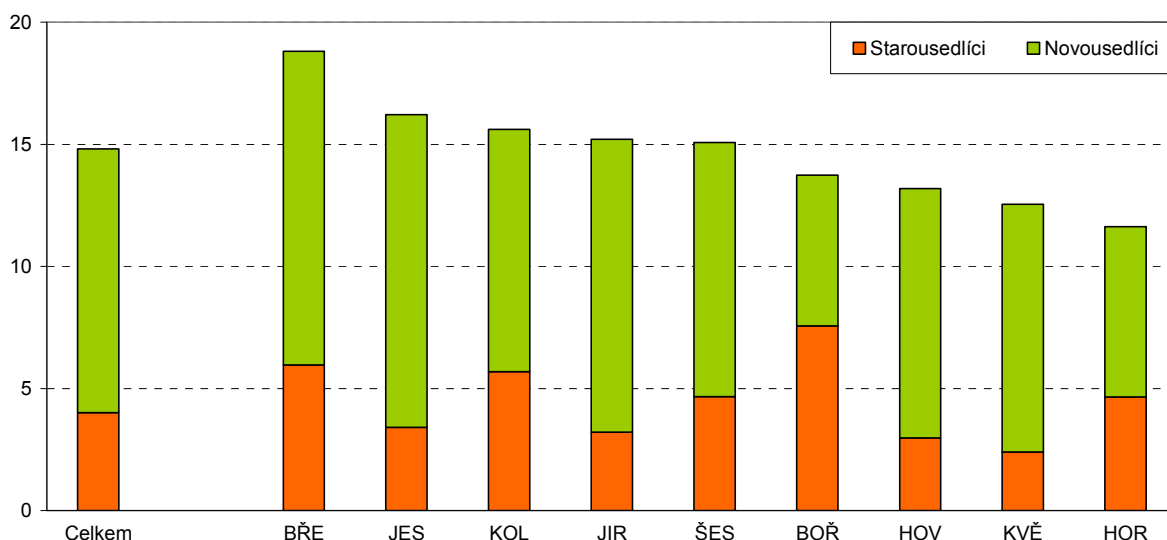
Poměrně velké rozdíly jsou také v Jesenici. Kocanda a Osnice představují oblasti, jejichž obyvatelé se cítí znatelně izolováni (42 %, resp. 43 %). Izolace vyplývá v polovině případů z prostorové oddělenosti jejich obydlí od staré zástavby. V Osnici „starousedlíci bydlí na jedné straně hlavní silnice a my (novousedlíci) na druhé blíže k parku“ (JES51) a v Kocandě se stará část obce nachází v údolí, noví „na kopci“ odděleni polem. Další čtvrtina, resp. dvě pětiny respondentů si myslí, že jsou odděleni sociálně, o čemž svědčí tyto výpovědi: „předsudky starousedlíků vůči majitelům novostaveb“, „nejsme „domorodci“, neznají nás a novým se lehce neotevrou“. V Mladíkově a Horních Jirčanech (27 %, resp. 24 % izolovaných) jsou naopak důvody viděny v sociálních odlišnostech, nedostatku příležitostí ke kontaktu a jen 16 % respondentů uvádí prostorové oddělení (např. vysoký plot).

V Březiněvsi se noví obyvatelé izolováni necítí. Důvod je jedním z respondentů spatřován v tom, že „obec pořádá pro všechny občany různé akce – např. čarodějnice, oslavy obce, sportovní akce, akce pro děti“ (BRE15). Přítomnost malých dětí v rodině vidí jiný respondent jako spouštěcí mechanismus rozvoje vztahů: „s narozením dítěte se manželka začala více dostávat do kontaktu s obcí“(BRE23). Naopak noví obyvatelé Horoušan spatřují příčiny své izolace ve velké míře v rozdílné mentalitě starousedlíků. Podobné důvody vyslovují i obyvatelé Jiren, když zmiňují rozdílný věk. Častěji se ale objevují názory, že je to dáno nedostatkem příležitostí k setkání: „žádná kultura, žádná slušná restaurace, žádný pořádný obchod, žádné sportovní vyžití (jediné místo setkání je pošta)“ (HOR16).

Výše uvedené skutečnosti se projeví (a také je zpětně ovlivňují) v navazování přátelství se starousedlíky. Počet přátel a známých, kteří s nimi bydlí ve stejné lokalitě, uvedlo 94 % respondentů (N=528). Z nich zhruba 8 % nenalezlo v lokalitě přítele žádné. Průměrně mají respondenti v lokalitě 15 přátel nebo známých (viz graf 10). Téměř čtvrtinu z nich tvoří

starousedlíci. Nejvyšší počet přátel mají obyvatelé Březiněvsi a Jesenice (19, resp. 16 přátel). Naopak nejméně navozených přátelství vykazují rezidenti Horoušan a Květnice (12, resp. 13 přátel). Zajímavým ukazatelem propojení staré a nové zástavby, který naznačuje jaké může být jejich soužití, je podíl přátel-starousedlíků. Zdaleka nejvyšší je tento podíl v Bořanovicích (65 %), následují Březiněves, Horoušany (shodně 34 %) a Koloděje (31 %). Naopak nejnižší hodnoty jsou registrovány v Hovorčovicích, Květnici (shodně 16 %) a Jesenici (18 %).

Graf 10 Počet přátel a známých mezi staro- a novousedlíky

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice

Zdroj: dotazníkové šetření

Březiněves patří ke starším lokalitám a tak není množství vyvinutých přátelských kontaktů překvapením. Zároveň se obyvatelé lokality necítí výrazně izolováni od starousedlíků (prostorově, sociálně či nedostatkem kontaktů). Důsledkem toho je soužití starých a nových rezidentů klasifikováno jako jedno z nejlepších. Je však třeba také si uvědomit, že Březiněves je součástí Prahy a již před začátkem rozvoje procesu suburbanizace měla relativně městský charakter, který usnadnil proces sžívání starousedlíků s nově příchozími obyvateli.

Naopak Bořanovice si svůj venkovský charakter dochovaly dodnes a přesto je podíl i absolutní počet přátel-starousedlíků nejvyšší. Příčinou je charakter nové zástavby: jde spíše o rozptýlené domy nacházející se často v bezprostředním sousedství s domy starousedlíků.

Noví obyvatelé tak kontakty v blízkosti svých domů neomezují pouze na novousedlíky a postupem času si nacházejí přátele i ve staré zástavbě. Ke zcela harmonickému soužití starých a nových obyvatel to však nevedlo, ale názory respondentů jsou ve srovnání s ostatními lokalitami vyhraněné.

V Horoušanech je zdánlivá vysoká intenzita kontaktů se starousedlíky způsobena nízkým absolutním počtem přátel a známých v lokalitě. Předpokládám, že přátelé-starousedlíci budou převážně rodiny s malými dětmi. Noví obyvatelé se zde totiž cítí izolovaní a poukazují na problémy vyplývající z věkových rozdílů obou skupin obyvatel.

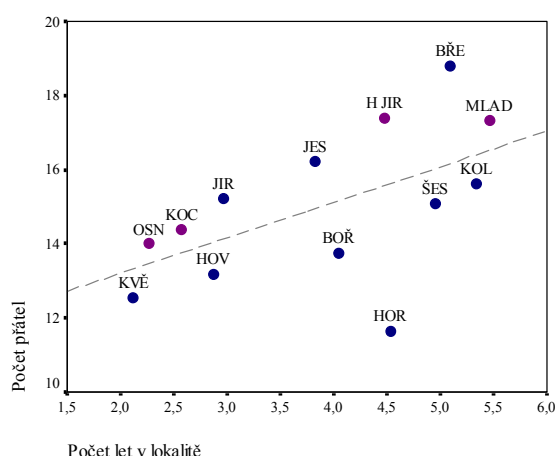
V Hovorčovicích se podle mého názoru opět projevil efekt izolovanosti oblasti Hovorčovice I, když její respondenti mají v obci méně přátel (11 oproti 16 přátelům). Obyvatelé druhé hovorčovické oblasti mají i více kontaktů se starousedlíky. Také v Jesenici se opakuje podobný vzorec, vyšším počtem přátel vynikají Mladíkov a Horní Jirčany (oblasti, v nichž se respondenti cítí méně izolováni).

Počet přátel a známých je mimo jiné ovlivněn dobou, po kterou respondenti v lokalitě bydlí. Dobře je to patrné z grafu 11. Březiněves, Koloděje a Šestajovice patří k nejstarším lokalitám a zároveň v nich obyvatelé navázali největší množství přátelských kontaktů. Na druhé straně grafu stojí Květnice, kde respondenti bydlí v průměru jen dva roky. Stejný prostorový vzorec je pozorován i v rámci Jesenice, kde počtem přátel vynikají starší oblasti Horní Jirčany a Mladíkov.

Jak vyplývá z grafu 12, tak na vznik kontaktů mezi oběma skupinami obyvatel a posléze i na dojmy ze společného soužití má přímý vliv pocit izolovanosti u nových rezidentů. Tento pocit mají respondenti ze dvou hlavních důvodů. Prvním je prostorová oddělenost nové výstavby od staré části obce, druhým jsou sociální odlišnosti dvou skupin obyvatel.

Je charakteristické, že oblastech, kde nová zástavba plynule navenazuje na starou, jsou zjišťovány vysoké hodnoty podíly osob vnímající izolaci a tato příčina je uváděna velkým podílem respondentů. Důsledek prostorové izolace v obci je zvláště patrný na příkladu Hovorčovic (Hovorčovice I) a Jesenice (Osnice a Kocanda). Naopak sociální odlišnosti vyplývají na povrch (tj. nachází se zde zvýšený podíl respondentů, kteří je udávají jako příčinu) v lokalitách, kde nová lokalita prostorově oddělena není. Zde je pocit izolovanosti obecně nižší a soužití se starousedlíky je vnímáno pozitivněji.

Graf 11 Vztah mezi dobou strávenou v lokalitě a počtem přátel

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice, H JIR = Horní Jirčany, KOC = Kocanda, MLAD = Mladíkov, OSN = Osnice

Zdroj: dotazníkové šetření

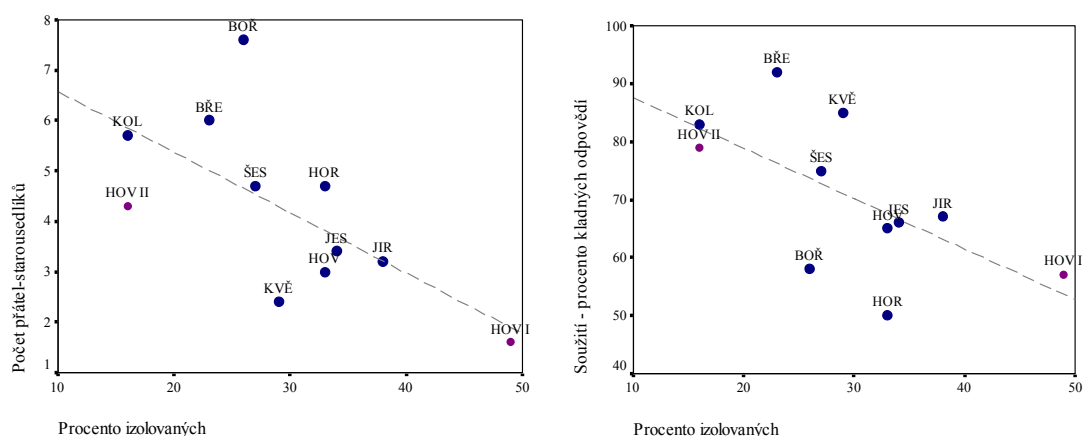
Překvapivým zjištěním je, že kvalita soužití nezáleží na charakteristikách nově přistěhovaných obyvatel, například na podílu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Objevuje se spíše vliv geografické polohy zkoumaných lokalit a z ní vyplývající životní styl obyvatel. Nejlépe vnímané soužití staro- a novousedlíků uvádějí obyvatelé lokalit, které jsou součástí Prahy (Březiněves, Koloděje) nebo v těsné blízkosti (Šestajovice) a s dobrou dopravní dostupností Prahy. Starousedlíci jsou Prahou více ovlivněni a mají spíše městský způsob života. Opačně v obcích v periferní části suburbanizovaného zázemí Prahy (Bořanovice, Horoušany) se styl života starousedlíků více liší od stylu nově příchozích obyvatel a obě skupiny mají rozdílné názory na rozvoj obce. Vztahy mezi nimi a novousedlíky jsou tím negativně poznamenány a patří mezi nejhorší. Spíše než odlišné vlastnosti obyvatel (věk, vzdělání, počet dětí) má na soužití obou skupin obyvatel větší vliv způsob života, který vyplývá z blízkosti Prahy. Ukazuje se, že mnohem větší význam na vývoj soužití obou skupin obyvatel mají sociální odlišnosti než fyzická vzdálenost. Přestože byl průkazně zaznamenán negativní vliv fyzické izolovanosti (případ Hovorčovic), domnívám se, že má na následek pouze případné časové opoždění navázání vztahů mezi staro- a novousedlíky. Důkazem jsou živé kontakty v Březiněvsi, kde je nová zástavba velmi výrazně prostorově izolována.

Dalším faktorem, který může negativně ovlivňovat vztahy v obci, je nepřítomnost míst setkávání. Příkladem mohou být Jirny, kde řada respondentů uváděla, že v obci je

nedostatek příležitostí pro setkání se starousedlíky, protože chybí kvalitní sociální infrastruktura (více viz kapitola 5.2).

Na závěr je nutné říci, že se zvyšující se intenzitou kontaktů mezi starými a novými obyvateli obce a počtem navázaných přátelství, klesá výskyt stereotypních představ. Mezi nejčastější stereotypy patří názory, že jsou starousedlíci rezervovaní a závistiví a myslí si o nově příchozích obyvatelích, že jsou „boháči“ a „náplava“. Postupem času však tyto představy mizí a například v Březiněvsi již nebyly téměř zaznamenány. O odbourávání stereotypů svědčí i fakt, že s rostoucím počtem let, po který respondenti bydlí v lokalitě, se snižuje i pocit jejich vzájemné izolovanosti.

Graf 12 Vztah pocitu izolovanosti u nových obyvatel a počtu přátel-starousedlíků a pozitivních názorů na soužití staro- a novousedlíků

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice, HOV I = Hovorčovice I, HOV II = Hovorčovice II

Zdroj: dotazníkové šetření

5.2 CHOVÁNÍ NOVÝCH REZIDENTŮ

Cílem této podkapitoly je zhodnotit, jak se noví obyvatelé začleňují do každodenního života obce. Popisují především, jak noví obyvatelé využívají míst setkávání v obci. Jak již bylo řečeno, místo setkávání může představovat na jedné straně pouze prvek fyzické struktury lokality (park, dětské hřiště apod.), ale také může být místem pro poskytování služeb (místní obchod) nebo společenskou akcí. Místa setkávání jsou velmi důležitým prostorem, kde lze navazovat vztahy s ostatními obyvateli lokality a tedy i se starousedlíky. Ouředníček a Puldová (2006) předpokládají, že „kontakty mezi starými a

novými obyvateli obce vznikají dvojí cestou. Za prvé je to postupné zapojení nové lokality do běžného života obce a její obsluhování řadou lokálních služeb.“ Tyto vztahy, které jsou v lokalitách převážně založeny na využívání služeb, jsou označovány termínem *limited liability* (Janowitz 1952) a zpravidla nevedou k utváření silnějších sociálních vazeb. Naopak kontakty, které jsou navazovány v rámci volnočasových a dětských aktivit (pálení čarodějnic či cvičení pro ženy v místní tělocvičně), jsou velmi významným integračním prvkem (Ouředníček, Puldová 2006). Zapojení obyvatel do života obce bude popsáno v následující podkapitole 5.2.

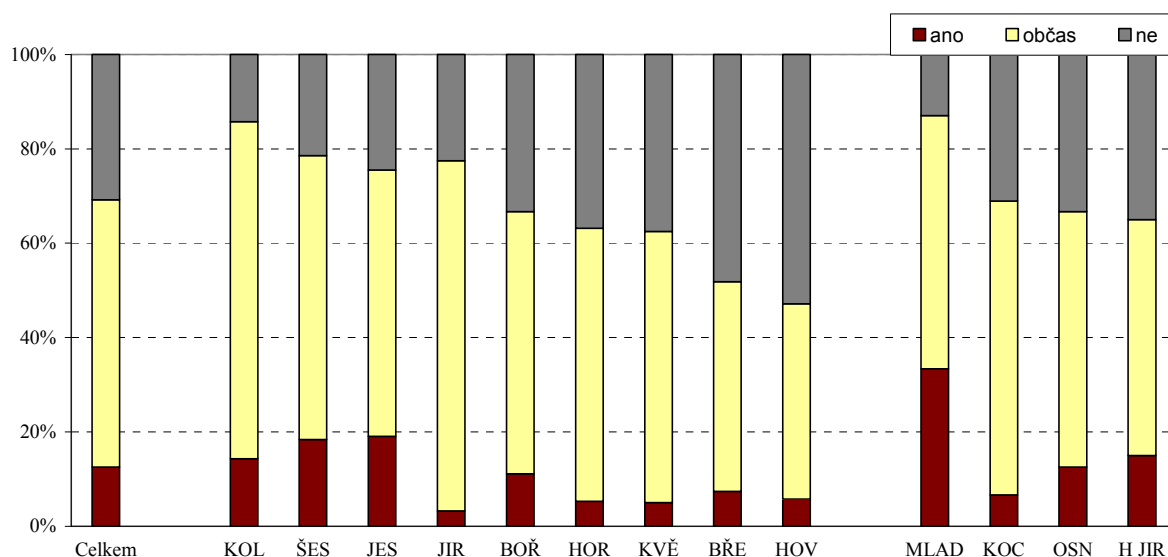
Pro zjištění míry zapojení obyvatel do života lokalit byli respondenti dotazováni na jejich chování v těchto situacích: nákup v místním obchodě s potravinami, docházka dítěte do místní mateřské/základní školy, využití místních služeb, návštěva místní hospody/restaurace, účast na společenských akcích v obci, využívání místních spolků, využití místní stavební firmy a účast na letošním pálení čarodějnic (viz příloha 1). Z důvodu nedostatku prostoru pro hodnocení všech situací v rámci této práce jsem vybrala tři, které nejlépe charakterizují zapojení nových obyvatel do života obce. První je nakupování potravin jakožto aktivita, kterou musí vykonávat všichni rezidenti. Další dvě se týkají společenského života v obci a představují možnosti navázání kontaktů i se starousedlíky: návštěva místní hospody/restaurace a účast na letošním pálení čarodějnic. Předpokládám, že právě tyto dvě možnosti pokrývají co největší část nových rezidentů bez ohledu na to, zda mají děti. Pálení čarodějnic totiž v mnoha obcích není jen akce pro děti, ale představuje spíše společenskou událost. Dále jsem zvažovala možnost zařadit do sledovaných situací docházku dětí do mateřské či základní školy. Po zvážení problémů, které mají některé obce s kapacitou mateřských a základních škol, jsem však tuto variantu zamítla. Další situace (využití místní stavební firmy, místních spolků a další) byly zamítnuty, protože se týkají jen určité části populace. Svoje chování mohli respondenti vyjádřit pomocí této škály: ano – občas – ne, v případě pálení čarodějnic logicky pouze ano – ne.

Šetření mezi starosty obcí v zázemí Prahy ukázalo, že ve využívání obchodů s potravinami je patrná větší vázanost nových obyvatel na Prahu (Ouředníček, Puldová 2006). V konkrétních případech sledovaných lokalit podle mínění starostů nakupují v místním obchodě pravidelně noví obyvatelé Jesenice a Květnice, zřídka rezidenti Březiněvsi a Kolodějí a své nákupy dělají v jiných obchodech nově přistěhovalí v Hovorčovicích, Hroušanech, Jirnech a Šestajovicích. Je však nutno podotknout, že každý ze starostů měl

jiné vnímání termínů „ano“, „zřídka“ a „ne“ a skutečné chování nových obyvatel nemusí být správně postiženo. Domnívám se proto, že nejlépe charakterizují realitu odpovědi samotných rezidentů.

Na tuto otázku zodpovědělo celkem 95 % respondentů (N = 535). Pravidelně nakupuje v místním obchodě s potravinami 13 % obyvatel, občas 57 % a nikdy zbývajících třetina respondentů (viz graf 12).

Graf 13 Nakupování v místním obchodě s potravinami

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice, H JIR = Horní Jirčany, KOC = Kocanda, MLAD = Mladíkov, OSN = Osnice

Zdroj: dotazníkové šetření

Nejvíce v místě nakupují obyvatelé Jesenice (pravidelně 19 %), Šestajovic (18 %) a Kolodějí (14 %). Uvnitř Jesenice pak nejvíce vyniká oblast Mladíkova, kde pravidelné nákupy dělá 33 % obyvatel, ostatní lokality patří spíše k průměru. Naopak pouze velmi malá část rezidentů nakupuje potraviny v Jirnech (pravidelně 3 %), Horoušanech, Květnici (shodně 5 %) a Březiněvsi (7 %).

Novák (2004) uvádí 3 faktory, které ovlivňují nákupní chování jedince: každodenní mobilita jedince a jeho pohyb v městském prostoru, osobní preference o výběru prodejny a konkrétní prostředí kolem jedince. Podle mého názoru ovlivňuje podíl obyvatel, kteří nakupují v místní prodejně, právě poslední faktor konkrétního prostředí.

Lokality jsou tak rozděleny na dvě skupiny. První z nich má vyšší počet obyvatel a z toho vyplývající i vyšší úroveň vybavenosti službami. V lokalitách se nacházejí větší prodejny (např. supermarket v centrální části Jesenice). Naopak druhá skupina lokalit je již vybavena hůře – jsou zde především malé obchody, které mají často také kratší otevírací dobu. Uvnitř lokalit se projevuje také fyzická blízkost prodejny, jak je to vidět v případě Jesenice. Nově příchozí obyvatelé jsou zvyklí na určitou úroveň prodejen (možnost výběru, otevírací doba apod.) a menší prodejny jejich potřebám a zvykům nedostačují.

Tyto závěry odpovídají také výsledkům studie společnosti Incoma (2006), která uvádí, že „výběr hlavního nákupního centra je ovlivňován strukturou a charakterem prodejní sítě v jednotlivých regionech“ (Incoma 2006, str. 2). Jako hlavní místo nákupu uvádí pouze 2 % obyvatel Prahy a 12 % obyvatel Středočeského kraje malou prodejnu⁵. V ostatních případech je hlavním místem nákupu prodejna větší (supermarket, hypermarket).

Na rozdíl od nakupování v místní prodejně s potravinami navštěvují alespoň občas místní hospodu obyvatelé téměř všech obcí v zázemí Prahy (Ouředníček, Puldová 2006). Konkrétně ve sledovaných lokalitách restauraci nenavštěvují jen obyvatelé Horoušan. Starostové Jiren a Bořanovic odpověď neuvedli, v ostatních lokalitách chodí nově přistěhovalí do hospody alespoň občas (Ouředníček 2004).

V dotazníkovém šetření uvedlo odpověď celkem 94 % respondentů (N = 527). Do místní restaurace chodí pravidelně pětina nových obyvatel, dalších 44 % jich přijde alespoň občas a zbývající dvě pětiny sem nechodí (viz graf 13). Lokality se v návštěvnosti místní hospody rozdělují na tři skupiny. První je charakteristická velmi vysokým podílem těch, kdo restauraci navštíví alespoň občas. Jejími zástupci jsou Bořanovice (78 %), Koloděje, Šestajovice (shodně 76 %) a Březiněves (74 %). Druhá skupina patří svou návštěvností lehce pod průměr. Nejméně nových obyvatel – jen třetina – chodí do místní hospody v Jirnech.

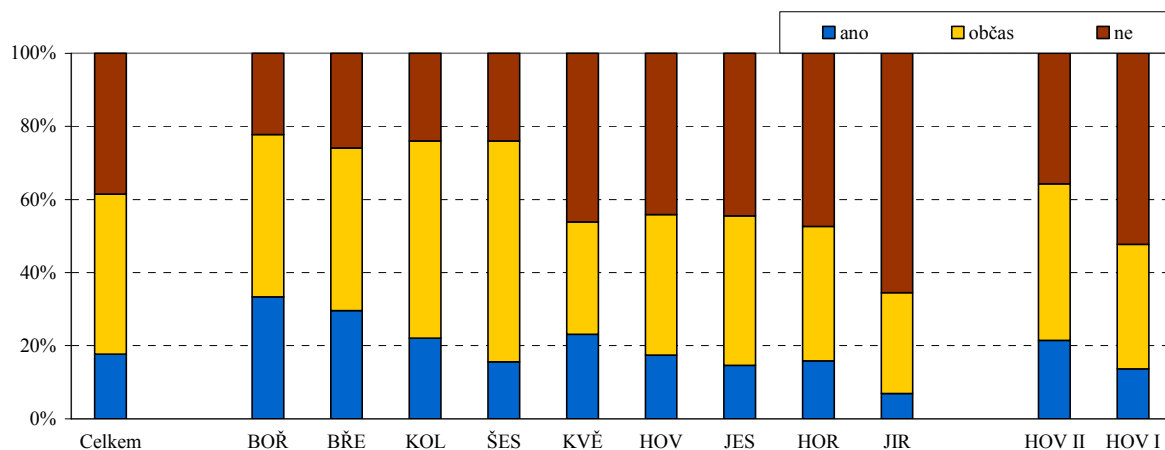
Podle mého názoru je podíl obyvatel, kteří chodí do místní hospody, závislý na přítomnosti a kvalitě takového zařízení. Jak vyplývá z výpovědí respondentů, tak v případě Jiren takové (dostatečně kvalitní) zařízení chybí (více viz podkapitola 5.1). Patrně právě proto jsou hodnoty návštěvnosti nejnižší. Tento předpoklad dokládá situace v Jesenici, kde

⁵ Definované jako malé samoobsluhy a pultové prodejny (Incoma 2006).

s největší intenzitou navštěvují místní hospodu obyvatelé Mladíkova (nejlépe vybavené části Jesenice) a naopak nejméně rezidenti Osnice.

Vliv vzdálenosti hospody a místa bydliště respondentů je patrný v Hovorčovicích a Šestajovicích. Oblasti, které jsou blíže staré zástavbě a tedy i restauračnímu zařízení, se vyznačují i vyšším podílem těch, kdo alespoň občas do hospody chodí.

Graf 14 Podíl obyvatel lokalit, kteří navštěvují místní restauraci

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice, HOV I = Hovorčovice I, HOV II = Hovorčovice II

Zdroj: dotazníkové šetření

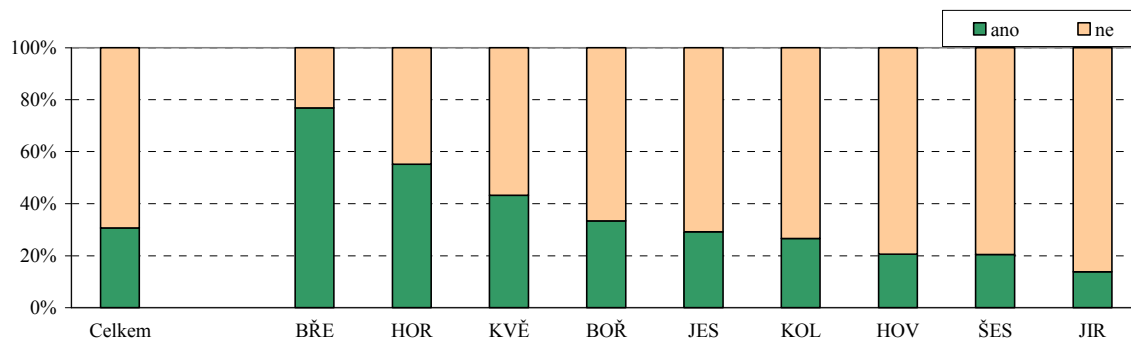
Pálení čarodějnic je tradiční společenskou akcí v mnoha obcích v zázemí Prahy a představuje aktivitu, kterou si nechají noví obyvatelé ujít nejméně často (Ouředníček, Puldová 2006). A je tomu tak i v konkrétních případech zkoumaných lokalit, protože pouze jeden ze starostů neodpověděl, ostatní uvedli odpověď kladnou (Ouředníček 2004).

V dotazníkovém šetření svoji účast či neúčast na letošním pálení čarodějnic uvedlo celkem 93 % respondentů (N = 525). Průměrně se obecního pálení čarodějnic účastnila třetina nových obyvatel (viz graf 14). Největší podíl návštěvníků byl zaznamenán v Březiněvsi (77 %), Horoušanech (55 %) a Květnici (43 %). Naopak nejméně novousedlíků bylo na pálení čarodějnic v Jirnech (pouze 14 %), Hovorčovicích a Šestajovicích (shodně 20 %)

Přestože je to z velké části akce pro děti, tak nebyla jednoznačně prokázána vyšší návštěvnost v lokalitách, které mají nadprůměrně vysoké podíly rodin s malými dětmi. Domnívám se proto, že počet nových obyvatel, kteří se této společenské události účastní, záleží na dobré organizaci celé akce. Příkladem může být pálení čarodějnic v Březiněvsi,

které velmi dobře uspořádal místní Klub žen. Dalším faktorem, který se projevil v rámci Jesenice, je blízkost akce. Ale je třeba vzít v úvahu, že Jesenice je jedinečný příklad, neboť je to obec, která je tvořena několika samostatnými sídly a každé pravděpodobně bude mít alespoň částečně svůj vlastní společenský život.

Graf 15 Účast na letošním pálení čarodějnic

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice

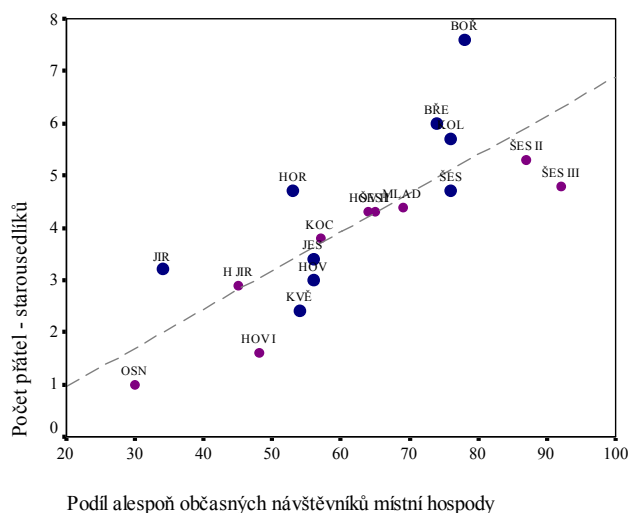
Zdroj: dotazníkové šetření

Noví obyvatelé mají několik možností, jak se zapojit do života obce (Chapin 1965). Jedním z nich je využívání místních služeb, což v dotazníkovém šetření představuje nakupování v místním obchodě. Ve všech sledovaných lokalitách respondenti vypovídali, že lokální prodejna není místem jejich pravidelných nákupů. Tím jsou obecně obchody s větší prodejní plochou (hypermarkety, supermarkety, Incoma 2006). Využívání místního obchodu je tak závislé na jeho kvalitě a vyšší podíl těch, kteří v místě nakupují potraviny, je v dobře vybavených lokalitách (Jesenice, Koloděje, Šestajovice). Z těchto důvodů neukazuje nakupování v místním obchodě s potravinami přímo na zapojení nových obyvatel do života obce.

Další aktivitou, jíž se mohou noví obyvatelé do společenského dění začlenit je účast na neformálních interakcích (Chapin 1965). Konkrétně jsem vybrala účast na pálení čarodějnic (jako společenskou akci, která je organizována jednou ročně) a návštěvu místní restaurace (jako aktivitu, která není závislá na organizaci). Význam kvalitního uspořádání akce se zřejmě ve sledovaných lokalitách projevil. Například v Březiněvsi, kde byla akce již poněkolkáté organizována místním Klubem žen, byla pozorována vysoká účast. Nejlépe na zapojení do života obce ukazuje počet respondentů, kteří alespoň občas navštěvují místní hospodu či restauraci, i když samozřejmě také částečně záleží na místní

nabídce služeb a nárocích nových obyvatel. Podíl návštěvníků místní restaurace dále pozitivně ovlivňuje počet let, po které noví obyvatelé v lokalitě bydlí. Potvrzuje se tak domněnka, že na zapojení do života obce se projevuje rezidenční stabilita. Následkem toho je i nárůst počtu přátel mezi starousedlíky, jak je vidět v grafu 15.

Graf 16 Souvislost návštěvy místní hospody/restaurace a počtem přátel-starousedlíků

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVE = Květnice, ŠES = Šestajovice, HOV I = Hovorčovice I, HOV II = Hovorčovice II, H JIR = Horní Jirčany, KOC = Kocanda, MLAD = Mladíkov, OSN = Osnice

Zdroj: dotazníkové šetření

5.3 VZTAHY V OKOLÍ BYDLIŠTĚ NOVÝCH OBYVATEL

Do této doby byl především diskutován širší vztah nových obyvatel s celou obcí – kvalita jejich soužití se starousedlíky a zapojení do života obce. V této podkapitole se budu věnovat vztahům, které panují uvnitř lokalit, kde bydlí. Týká se to tedy vztahů mezi novými obyvateli navzájem. Cílem je zjistit, jak vypadá soužití uvnitř zcela nových čtvrtí rodinných domů a vypořádat, jak se v čase mění. Putnam (2000) hovoří v souvislosti s rozvojem sociálního kapitálu o důležitosti vzájemné důvěry ve společnosti. Podle mého názoru je důvěra právě na úrovni lokality bydliště základním článkem pro budování důvěry ve společnosti obecně.

Respondenti byli v dotazníku konfrontováni s pěti situacemi a měli vypovědět, jak často k nim v okolí jejich bydliště dochází. Z těchto pěti situací byly vybrány pro bližší hodnocení čtyři. Věty byly záměrně formulovány tak, aby se týkaly obecně okolí respondentů a nikoliv pouze jich samotných za účelem snížení pravděpodobnosti ovlivnění výsledných odpovědí charakterem respondentů. První je zdánlivě banální každodenní situace a to, zda se lidé na ulici pozdraví. Měla by vypovídat o obecném sociálním klimatu v okolí respondentů. Další se týká navazování přátelství v sousedství: „Lidé v mém okolí pořádají společná setkání, kam jsou zváni lidé ze sousedství“. Třetí situace vypovídala již více o vzájemných vztazích a týká se vzájemného vypomáhání v každodenním životě (hlídání dětí, půjčování zahradního nářadí apod.). Podle Wellmana (1996) je podpora, kterou si lidé v místě bydliště poskytují, spočívá právě ve vzájemných malých službách. Poslední situace charakterizuje projevovanou důvěru nejvíce, když jde o starost o dům (hlídání psa, zalévání květin apod.) v případě, že nějaký soused není doma. Škály odpovědí byly upraveny podle pravděpodobnosti četnosti každé situace.

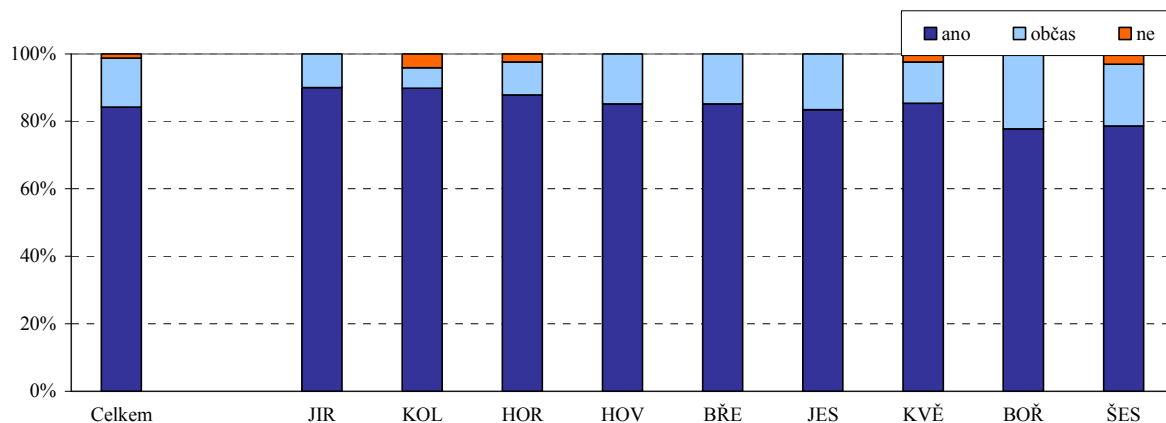
Vysvětlení rozdílných vztahů uvnitř sledovaných lokalit hledám především ve složení jejich obyvatelstva. Suburbanizace vede k vytvoření sociálně relativně homogenních čtvrtí. Noví obyvatelé tak měli možnosti „vybrat si svého souseda“ a často jsou to lidé, kteří jsou jim podobní. V této souvislosti zmiňuje Putnam (2000), že taková sociálně prostorová segregace je snad lidmi požadována. Lidé pak zřejmě považují za příjemné bydlet v lokalitě s lidmi, kteří mají podobné vlastnosti a problémy. Domnívám se proto, že vztahy v místě bydliště jsou dobré a že jsou významně ovlivněny především stádiem v životním cyklu – tedy věkem rezidentů a podílem domácností s malými dětmi.

Na otázku, zda se lidé v okolí zdraví odpovědělo 98 % respondentů (N = 551). Naprostá většina (84 %) uvedla, že ano (viz graf 16). Menší část (15 %) obyvatel pozoruje občasné zdravení a pouze 1 % si myslí, že se rezidenti v místě jejich bydliště vůbec nezdraví. Rozdíly mezi lokalitami jsou nepatrné: nejvíce odpovědí „ano“ uvedli noví obyvatelé Jíren a Kolodějů (90 %), naopak nejméně obyvatelé Bořanovice (78 %). Příčiny těchto rozdílů nemá smysl zkoumat, neboť výsledky mohou být ovlivněny odpověďmi několika respondentů.

Hodnoty podílů odpovědi „ano“ jsou na velmi vysoké úrovni, přestože to nevypovídá o situaci v obci jako celku, protože otázka byla omezena na okolí jejich bydliště. Musíme si ale uvědomit, že naprostá většina nově příchozích obyvatel pochází z velkoměstského prostředí, kde není zvykem se běžně na ulici zdravit. Skutečnost tedy lze chápat jako

dobré znamení, že jsou rezidenti schopni alespoň částečně se přizpůsobovat místním (více venkovským) zvyklostem.

Graf 17 Vztahy v okolí bydliště novousedlíků - zdravení

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice

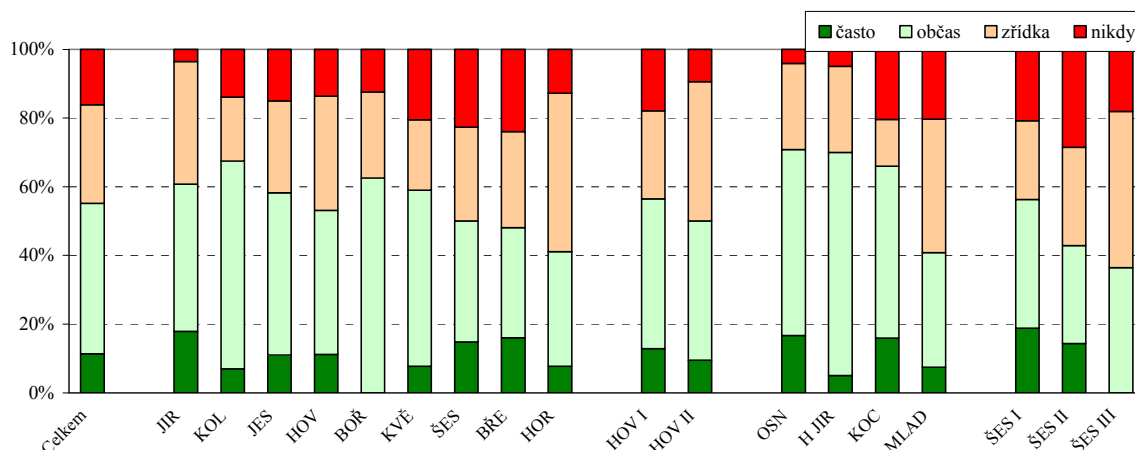
Zdroj: dotazníkové šetření

Další dotaz byl zaměřen na četnost pořádání společných setkání, kam jsou zváni lidé ze sousedství. Podle mých zkušeností se často vztahy v lokalitě omezují na několik domů v okolí, prakticky na blízké sousedy. Cílem otázky bylo vyzorovat, zda vznikají širší vztahy než jenom v bezprostřední blízkosti domu respondentů. Respondenti si mohli vybrat z následujících možností: často (několikrát měsíčně), občas (několikrát ročně), zřídka (přibližně jednou ročně). Celkem vyplnilo tuto otázku 91 % respondentů (N = 513). Několikrát měsíčně se pořádá setkání v jejich okolí podle desetiny respondentů (11 %), několikrát ročně podle 44 % respondentů, přibližně jednou do roka podle téměř třetiny respondentů (29 %) a nikdy podle 16 % respondentů (viz graf 17). Nejintenzivnější vztahy panují podle respondentů v Jirnech (podle pětiny obyvatel se tu pořádají setkání několikrát do měsíce) a Kolodějích (obyvatelé se setkají alespoň několikrát do roka podle dvou třetin respondentů). Naopak nejméně se schází obyvatelé Horoušan (podle 59 % maximálně jednou do roka) a překvapivě Březiněvsi (podle 24 % se nikdy takové setkání neuskutečňuje).

Četnost vzájemné výpomoci mohli respondenti vyjádřit na této škále: velmi často (vícekrát týdně), často (1krát týdně), občas (2-3 měsíčně), zřídka (1krát měsíčně), velmi zřídka (několikrát v roce) a nikdy. Odpověď jich poskytlo 92,5 % (N = 520). Celkově se

obyvatelé nových lokalit zdají být velmi nápomocní (viz graf 19). Minimálně jednou týdně si pomáhají podle třetiny respondentů (35 %), párkrát v měsíci podle 44 % obyvatel, 17 % respondentů uvedlo, že několikrát v roce a jen velmi málo jich nevěří ve výpomoc nikdy (4 %).

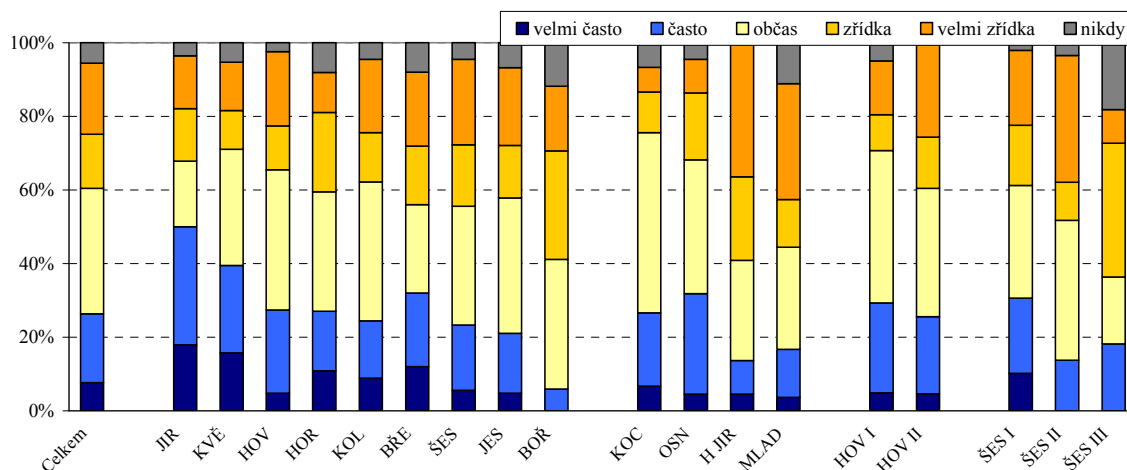
Graf 18 Vztahy v okolí bydliště novousedlíků – společné setkávání

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice, HOV I = Hovorčovice I, HOV II = Hovorčovice II, OSN = Osnice, H JIR = Horní Jirčany, KOC = Kocanda, MLAD = Mladíkov, ŠES I = Šestajovice I, ŠES II = Šestajovice II, ŠES III = Šestajovice III

Zdroj: dotazníkové šetření

Graf 19 Vztahy v okolí bydliště novousedlíků – vzájemná výpomoc

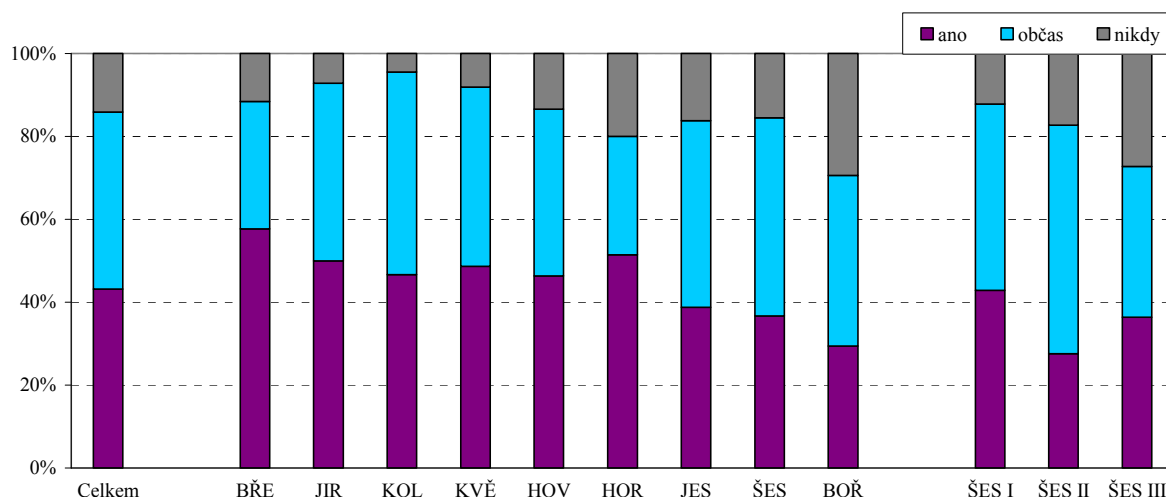
Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice, HOV I = Hovorčovice I, HOV II = Hovorčovice II, OSN = Osnice, H JIR = Horní Jirčany, KOC = Kocanda, MLAD = Mladíkov, ŠES I = Šestajovice I, ŠES II = Šestajovice II, ŠES III = Šestajovice III

Zdroj: dotazníkové šetření

V porovnání s ostatními lokalitami si nejvíce pomáhají noví obyvatelé Jiren a Květnice (minimálně jednou týdně uvádí výpomoc 50 %, resp. 39 % respondentů). Na opačné straně stojí Bořanovice a Jesenice (výpomoc maximálně jednou do měsíce u 59 %, resp. 42 % respondentů). Uvnitř Jesenice lze ale nalézt poměrně velké rozdíly, když si více vypomáhají obyvatelé mladších oblastí Kocanda a Osnice. Naopak uvnitř Hovorčovic a Šestajovic, kde nejsou rozdíly ve stáří oblastí tak velké, si relativně více vypomáhají obyvatelé lokalit, které jsou více odděleny od staré zástavby a jsou jako celek kompaktnější (Hovorčovice I a Šestajovice I).

Podle mého názoru si největší důvěru projevují sousedé v případě, že požádají souseda, aby jim v jejich nepřítomnosti hlídal dům (většinou je nutno zanechat klíč od domu anebo alespoň na pozemek). Respondenti si mohli vybrat z těchto možností: ano – občas – ne. Celkem odpovědělo téměř 91 % oslovených obyvatel (N = 510). V průměru udalo shodně 43 % respondentů odpovědi „ano“ a „občas“, „ne“ zaškrtnulo pouze 14 % obyvatel (viz graf 19).

Graf 20 Vztahy v okolí bydliště novousedlíků – hlídání domu

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice, ŠES I = Šestajovice I, ŠES II = Šestajovice II, ŠES III = Šestajovice III

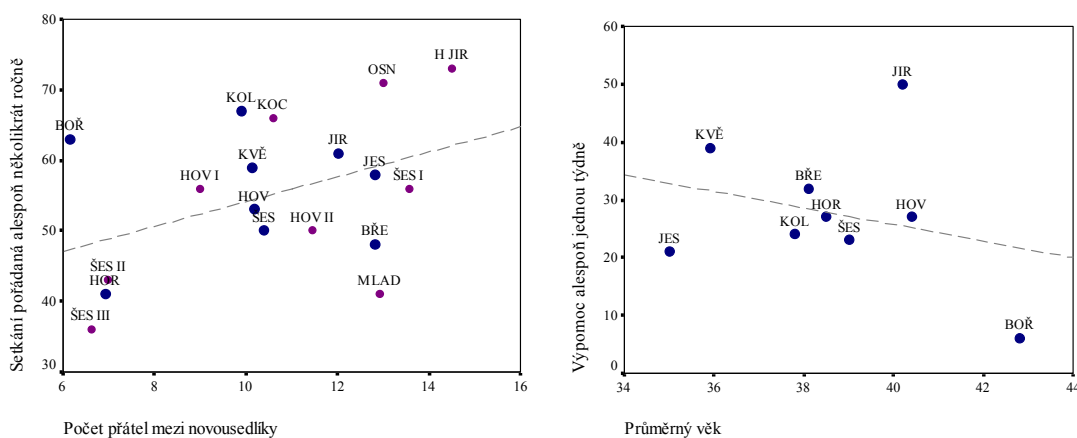
Zdroj: dotazníkové šetření

Nejvíce důvěry od svých sousedů získávají pravidelně obyvatelé Koloděj (96 % odpovědi „ano“ a „občas“), Jiren (93 %) a Březiněvsi (88 %). Naopak téměř třetina obyvatel Bořanovic uvedla, že to v jejich lokalitě není zvykem. Uvnitř Šestajovic si nejčastěji dům hlídají obyvatelé oblasti Šestajovice I.

Přestože lze vidět více souvislostí ve vzájemném si vypomáhávání a hlídání domu než v porovnání se setkáváním, můžeme říct, že ve všech třech ukazatelích jsou vidět podobné prostorové vzorce. Jednoznačně nejlepší vztahy uvnitř nové lokality mají obyvatelé Jiren. V porovnání s ostatními lokalitami mají ve všech třech ukazatelích jedny z nejvyšších hodnot. Dobře jsou na tom ještě obyvatelé Koloděj, Květnice a Hovorčovic. Naopak nejhorší vztahy vykazují Bořanovice a Šestajovice.

Čím je tedy tento vzorec podmíněn? Vzájemné vztahy jsou lepší v případě, že jsou v lokalitě navázána přátelství. To dokumentuje graf 20, kde je znázorněna závislost mezi počtem přátel novousedlíků a četností společných setkání. Vliv počtu dětí do 6 nebo 12 let na vyšší intenzitě setkávání nebo vypomáhání nebyl na úrovni lokalit potvrzen. Určitý vliv má průměrný věk – u mladších obyvatel pozorují intenzivnější vztahy (viz příklad vzájemné výpomoci v grafu 21). V případě výpomoci lze prokázat také závislost na stáří lokality. Více si pomáhají obyvatelé, kteří v novém místě nebydlí dlouho. Předpokládám, že jde často o výpůjčky různého nářadí, protože řada obyvatel právě dokončuje dům a zahradu.

Graf 21 Vztah mezi charakteristikami nových obyvatel a jejich vzájemnými vztahy

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice

Zdroj: dotazníkové šetření

Jelikož na úrovni lokalit se neprojevuje vliv stádia v životním cyklu na vysvětlení různé intenzity vzájemných vztahů, resp. zřejmě mají větší váhu jiné faktory, podívám se, jestli je ukáže alespoň uvnitř sledovaných lokalit. Zdá se, že největší vliv má v rámci Šestajovic. Největší podíl rodin s dětmi do 12 let mají Šestajovice I (téměř polovina domácností). V této oblasti je také pozorována nejvyšší intenzita vzájemného setkávání, výpomoci a hlídání domu. Kromě toho může mít vliv i určité prostorové oddělení od staré zástavby, které má za následek, že se utváří více vztahů uvnitř oblasti. Dále je tato oblast oproti dalším dvěma charakteristická svojí kompaktností, ale i menšími parcelami. Domnívám se, že obyvatelé Šestajovic II a III zůstávají v důsledku prostředí, kterým jsou obklopeni, více uzavřeni ve svých zahradách a nemají tolik kontaktů se sousedy (ač mohou být často v Šestajovicích I vynucené). Tato skutečnost se projevuje se i v počtech přátel. Obyvatelé Šestajovic I mají nejvíce přátel a známých v lokalitě, ale zároveň také menší podíl přátel starousedlíků. Podobný model můžeme vidět i v případě Hovorčovic, kde však nejsou rozdíly velké. V Jesenici je v případě výpomoci patrný vliv stáří lokalit – více si pomáhají obyvatelé Kocandy a Osnice. Domněnka, že by společná setkání byly pořádány v oblastech, kde je vyšší podíl malých dětí, již jednoznačně potvrzena být nemůže.

Obecně pak můžeme hodnotit vztahy v lokalitách bydliště pozitivně. Vzájemné zdravení je typickým příkladem rozvoje vztahů v lokalitě. I když jsem si vědoma, že charakterizuje vztahy velmi slabé, odráží změny v chování respondentů, které nastaly přestěhováním do nového bydliště (ve městě se obvykle lidé na ulici nezdraví). Na úrovni lokalit však nebyl prokázán významný vliv stádia v životním cyklu, pouze se částečně projevil průměrný věk (mladší lidé mají intenzivnější vztahy). Vztahy ve čtvrti nových domů pak také částečně negativně ovlivňuje doba, po kterou zde rezidenti bydlí. Pravděpodobné příčiny odlišností mezi různými lokalitami pak vidíme až na úrovni jednotlivých oblastí. V některých lokalitách pozorován vliv charakteru zástavby (a fyzické blízkosti obyvatel). V případě, že je nová zástavba prostorově oddělena od staré, může také docházet k tomu, že vztahy nových obyvatel budou koncentrovány do okolí bydliště (příklad Šestajovic I a Hovorčovic I).

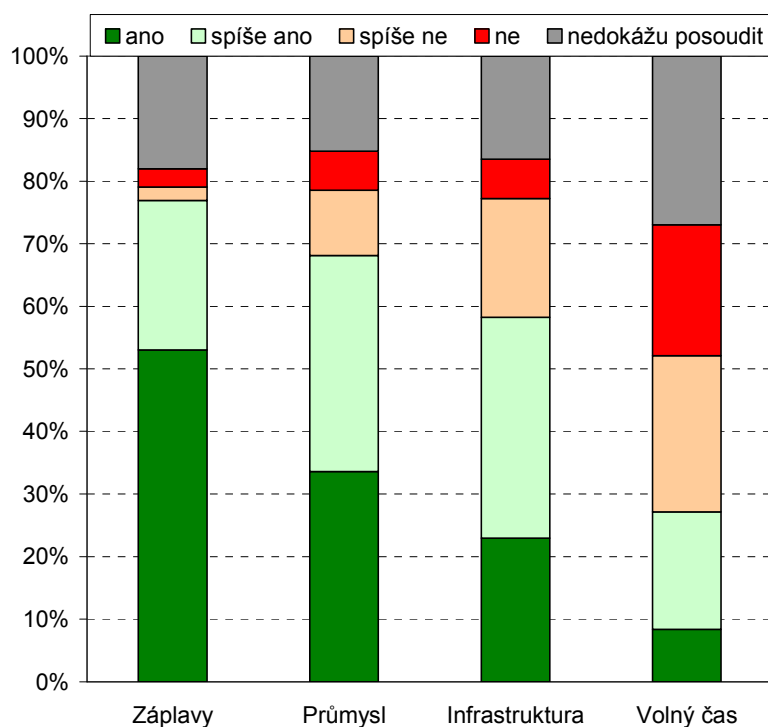
5.4 SPOLEČNÁ INICIATIVA NOVÝCH OBYVATEL

Cílem této podkapitoly je zhodnotit míru občanské angažovanosti. Konkrétním se zabývám otázkou, zda existuje v lokalitách nové výstavby potenciál pro společné řešení problémů. Řada autorů říká, že proces suburbanizace individualizuje společnost a snižuje se tak sociální kapitál, který usnadňuje řešení problémů (Sýkora 2003, Putnam 2000 aj.). Podle mého názoru k tomu však nedochází a noví obyvatelé jsou naopak aktivní a nejsou ke své lokalitě bydlitě lhostejní. Ke zvyšování potenciálu pro společnou aktivitu bude docházet se zvyšujícím se stářím lokality, vyšší vzdělaností obyvatelstva a také s existencí problémů v lokalitě. Ke zjištění míry společné iniciativy obyvatel slouží v dotazníku otázka číslo 9. Jedná se o typ otázky, kde jsou respondenti dotazováni na jejich postoje a názory v hypotetických situacích. Ptám se na názor respondentů jaké problémové životní situace by podle nich přiměly obyvatele lokality vyvinout společnou iniciativu, která by směřovala k jejich řešení. Konkrétně se jedná o tyto situace: případné záplavy v obci, plánovaná výstavba průmyslového areálu v blízkosti obytné čtvrti, chybějící infrastruktura v obci (např. komunikace, osvětlení) a nedostatek příležitostí pro využití volného času. Možnosti byly do dotazníku vybrány a zařazeny tak, aby charakterizovaly různě tíživé životní momenty a postupovaly od nejvíce k nejméně závažné. Předpokládám, že respondenti budou logicky vykazovat nejvyšší vůli ke společné aktivitě v případě právě těch nejpalčivějších okolností a jejich vůle se bude s klesajícím významem pro jejich každodenní život snižovat.

Při vyhodnocování postojů obyvatel v případě, že jejich obec či čtvrť postihnou záplavy jsem narazila na problém, který vyplýval ze špatné formulace tohoto typu situace. Záplavy byly vybrány jakožto varianta, která podle mého názoru zpravidla vede k nejtěsnější spolupráci mezi postiženými lidmi. Příkladem mohou být povodně, které se v České republice odehrály v posledním desetiletí. Předpokládala jsem, že po těchto zkušenostech se respondenti dokážou dobře ztotožnit s možností, že právě jejich obec bude záplavami postižena a následky, které z toho budou vyplývat, a dokážou tak nejlépe vyjádřit svůj názor. Výběr této živelní pohromy se však ukázal být chybou, protože řada respondentů v dotazníku uvedla, že území jejich obce není záplavami přímo ohroženo a proto nemohou na otázku odpovědět. Otázku pak buď nezodpověděli vůbec nebo vybrali možnost „nedokážu posoudit“. Jeden respondent pak uvedl odpověď „ne – nehrozí to“. Domnívám se proto, že by pro ilustraci naléhavé situace bylo vhodnější zvolit například příkladem jiné živelní katastrofu. Výsledky mohou být touto chybou částečně ovlivněny.

Otázku alespoň z části (posouzení minimálně jedné situace) zodpovědělo 549 respondentů, přičemž odpověď byla kompletní v 88 % dotazníků (N = 493). Nejméně odpovědi uvedli respondenti v případě záplav (511 dotazníků), nejvíce shodně u variant výstavby průmyslového areálu a chybějící infrastruktury (527 dotazníků). Celkově byla otázka zodpovídána dostatečně, vždy dosahuje podíl zodpovězených podotázek více než 90 %. Celkem logicky se projevila největší potenciál pro společnou spolupráci obyvatel při záplavách v obci (graf 22). Tři čtvrtiny respondentů (77 %) si dokáží představit, že obyvatelé lokality budou na nastalou situaci reagovat společně (odpovědi „ano“ a „spíše ano“). Pesimistických je za těchto okolností jen 5 % respondentů (odpovědi „spíše ne“ a „ne“). Hypotetickou eventualitu nedokázalo posoudit 18 % respondentů, předpokládám, že především z výše uvedených důvodů.

Graf 22 Potenciál spolupráce v problémových životních situacích (všichni respondenti)

Zdroj: dotazníkové šetření

Při ohrožení klidu rezidenční lokality výstavbou průmyslového areálu v její blízkosti by podpora pro společné jednání významně neklesla (68 % odpovědi „ano“ a „spíše ano“). Jelikož se snížil podíl těch, kdo nedokázali zhodnotit situaci na 15 %, zvýšil se i podíl těch, kteří nedávají vzniku společného postupu šanci (16 % odpovědi „spíše ne“ a „ne“).

Palčivým problémem se ukazuje být chybějící infrastruktura. Více než polovina (58 %) respondentů se domnívá, že by podněcovala kolektivní aktivitu. Její potenciál se však v porovnání se dvěma předchozími situacemi snížil a nevěří v ní právě čtvrtina (25 %) obyvatel sledovaných lokalit. Nejvíce jsou lidé skeptičtí vůči společné spolupráci. Jen nepatrně více než čtvrtina respondentů (27 %) si umí představit, že se budou obyvatelé kolektivně snažit napravit nedostatek příležitostí pro trávení volného času. Podíl pesimistů se zvýšil na 46 % a další čtvrtina respondentů si s otázkou nevěděla rady.

Podpora společné aktivity se snižuje od první situace k poslední. Mezi prvními třemi a čtvrtou variantou je pak pokles výraznější. Vysvětlením může být fakt, že první tři možnosti jsou problémy, jež je zpravidla nutné řešit dohromady (zejména výstavbu infrastruktury, jež je individuálně obtížně řešitelná), ale příležitosti pro využití volného času může řešit každý sám a to i mimo obec. Dále je charakteristické, že v případě druhé a třetí možnosti se snižuje podíl vyhraněných odpovědí a respondenti sahají k více neurčitým odpovědím „spíše ano“ a „spíše ne“. To značí, že respondenti hůře názorově vymezují.

Podíl odpovědí „nedokážu posoudit“ vykazuje také určitou pravidelnost vzhledem k významnosti variant pro jednotlivé respondenty. S klesající naléhavostí situace se jejich podíl zvyšuje. Tomuto trendu se vymyká jediná výjimka - možnost záplav v obci - a to z důvodů, které byly nastíněny výše. Domnívám se, že vysvětlením předložené pravidelnosti je fakt, že respondenti potřebují řešit podstatnější záležitosti každodenního života - například spíše chybějící dopravní infrastrukturu v jejich lokalitě než nedostatek zájmových kroužků pro jejich děti. Vysvětlení můžeme ověřit na úrovni jednotlivých obcí, které mají samozřejmě různé problémy. V případě Květnice je to právě chybějící infrastruktura (komunikace v jejich nové obytné čtvrti) a průmyslový areál je pro ně jen potenciální (a tedy méně významnou) hrozbou.

Jelikož dotazníkové šetření poskytlo poměrně velkou šíři informací je poměrně složité rozhodnout se, které lokality charakterizuje vyšší úroveň občanské angažovanosti. Pro vzájemné srovnávání jednotlivých lokalit a jejich částí bylo proto zkonstruováno *tzv. skóre komunitní soudržnosti S_s*. Úvodem chci zdůraznit, že tato veličina má význam pouze informativní pro zběžné srovnání lokalit, nikoliv však význam vysvětlující.

Principem skóre je vážení výsledků jednotlivých variant na základě jejich významnosti v každodenním životě respondentů. Vycházím z předpokladu, že lépe možnost vzniku společné iniciativy obyvatel charakterizují méně tíživější životní situace (nedostatek možností pro trávení volného času apod.). Existence vůle pro společné řešení právě těchto méně závažných problémů

znamená, že zde existuje vyšší potenciál pro vznik a rozvoj silných komunitních pout. V případě záplav by spolupráce byla do velké míry vynucená a po odstranění negativních následků by již k intenzivním kontaktům nemuselo docházet. O hodnotách jednotlivých koeficientů by bylo možné diskutovat, protože není zcela jasné o kolik je nedostatek infrastruktury méně závažnějším problémem než je výstavba průmyslového areálu. Navíc nelze vyloučit situaci, že velký životní problém zasáhne a spojí komunitu mnohem více než je jen nedostatek kroužků pro děti. Nicméně je si třeba uvědomit, že otázka nesměřuje ke zjištění opravdových důsledků společných aktivit, ale k rozpoznání velikosti potenciálu jejich vzniku.

V analýze byly jednotlivým variantám přiřazeny tyto koeficienty – $k_1 = 1$ variantě záplav, $k_2 = 2$ variantě výstavby průmyslového areálu, $k_3 = 3$ variantě nedostatečné infrastruktury a $k_4 = 4$ variantě nedostatku příležitostí pro trávení volného času. Jednotlivým odpovědím byly přiřazeny hodnoty od 0 do 3 (hodnota 0 pro odpověď „ne“, 1 pro „spíše ne“, 2 pro „spíše ano“ a 3 pro „ano“). Odpověď „nemohu posoudit“ se do skóre nezapočítává.

Vzorec pro výpočet skóre soudržnosti je následující:

$$S_s = \frac{k_1 \times \sum_{i=1}^j O_1 + k_2 \times \sum_{i=1}^j O_2 + k_3 \times \sum_{i=1}^j O_3 + k_4 \times \sum_{i=1}^j O_4}{k_1 \times P_1 + k_2 \times P_2 + k_3 \times P_3 + k_4 \times P_4}$$

kde k_1, k_2, k_3, k_4 jsou variantní koeficienty

O_1, O_2, O_3, O_4 jsou hodnoty odpovědí jednotlivých variant

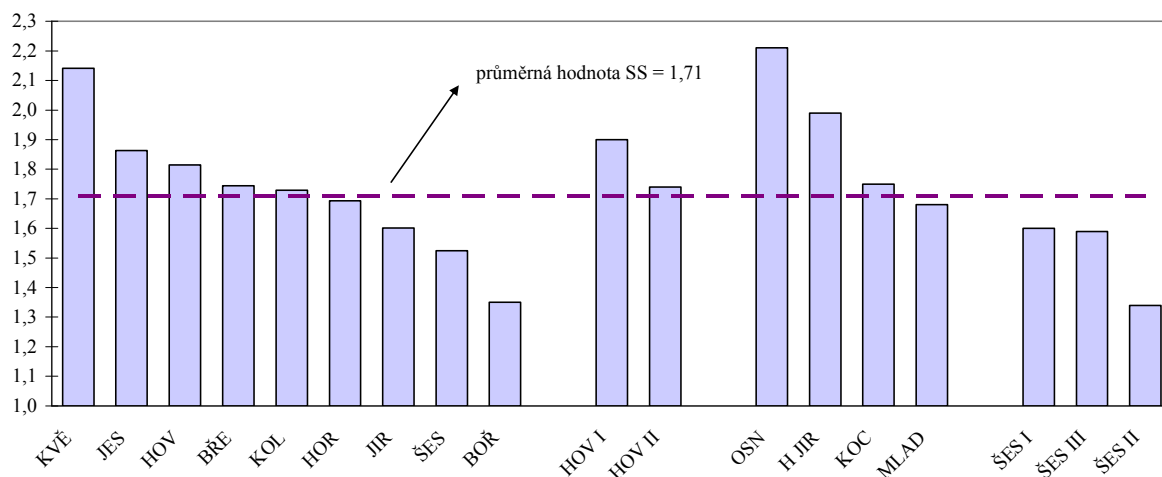
P_1, P_2, P_3, P_4 je počet odpovědí jednotlivých variant

Vypočítané S_s pro jednotlivé lokality a oblasti bylo zaneseno do grafu X. Průměrné skóre soudržnosti 1,71. Již na první pohled je patrné, že mezi minimální a maximální hodnotou jsou poměrně velké rozdíly. Zdaleka největší potenciál pro společnou aktivitu obyvatel vidíme v Květnici ($S_s = 2,14$). Průměr překračují již jen Jesenice a Hovorčovice ($S_s = 1,86$, resp. $S_s = 1,84$). Pro lepší pochopení hodnoty skóre je třeba si uvědomit, že když skóre dosahuje hodnot kolem 2, tak respondenti v průměru odpovídali na otázku možnosti vzniku společné aktivity „spíše ano“. Na opačné straně spektra stojí taktéž s větším odstupem od ostatních Bořanovice ($S_s = 1,35$) a odpověď bořanovických obyvatel by se v průměru více přiklápěla k „spíše ne“. Již o trochu méně skeptičtí jsou obyvatelé Šestajovic a Jíren ($S_s = 1,52$, resp. $S_s = 1,6$).

Jak již bylo řečeno, tak obyvatelé Květnice jsou v oblasti společné reakce na situaci, jež by vyžadovala řešení, nejoptimističtější. Při bližším pohledu na strukturu jejich odpovědí (graf 23) zjistíme, že v prvních třech možnostech jsou jejich odpovědi nadprůměrně pozitivní. Dokonce odpovědi „ano“ se zde vyskytuje více než „spíše ano“, což je v případech ostatních lokalit méně časté. Při nedostatku příležitostí pro trávení volného

času jsou již respondenti více pesimističtí a převládají odpovědi „spíše ne“. Velmi výrazná je podpora společné akce při problémech s nedostatečnou infrastrukturou, která zřejmě vychází z nabytých zkušeností.

Graf 23 Hodnoty SS v jednotlivých lokalitách a oblastech

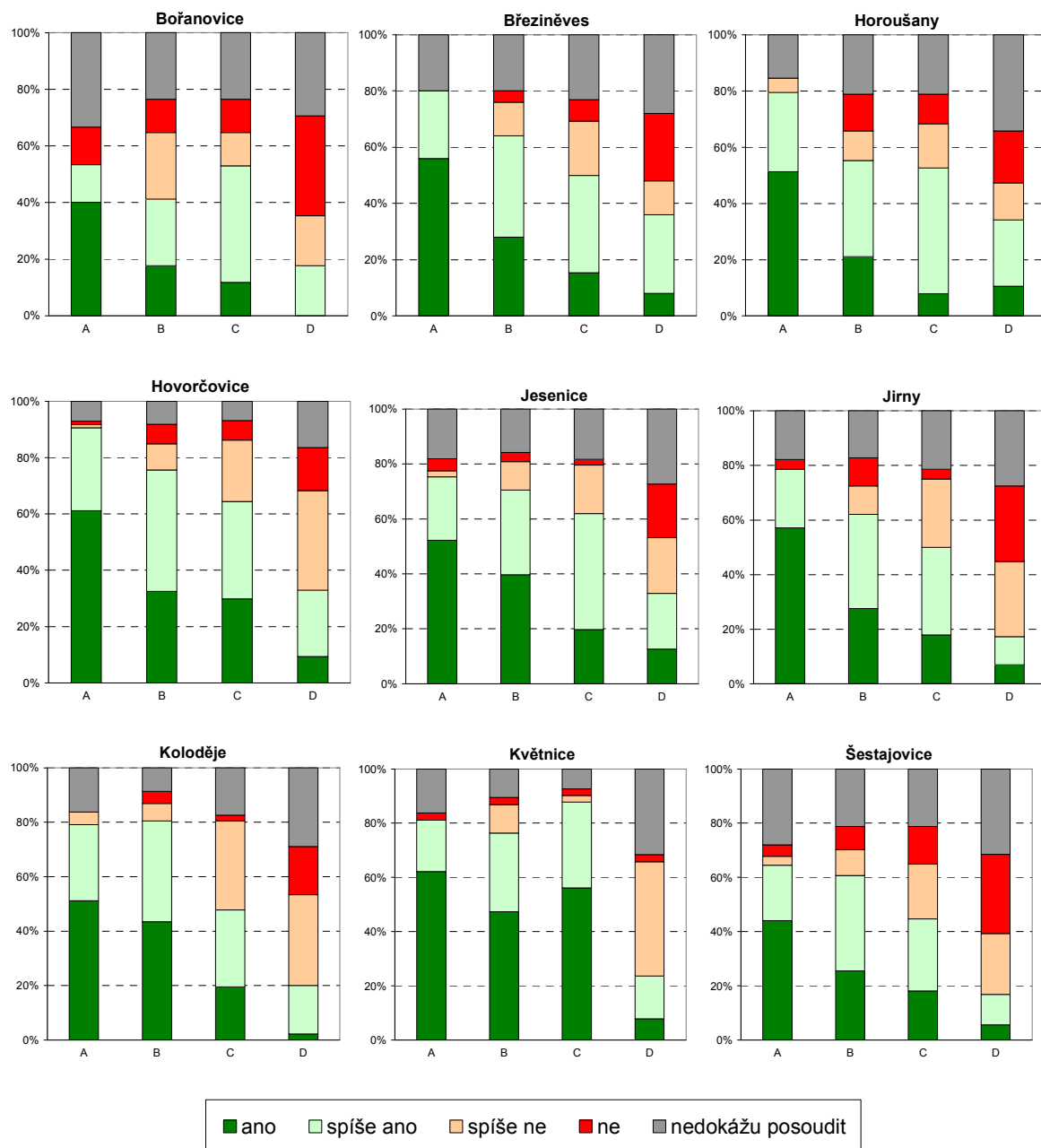

Vysvětlivky: BOŘ = Bořanovice, BŘE = Březiněves, HOR = Horoušany, HOV = Hovorčovice, JES = Jesenice, JIR = Jirny, KOL = Koloděje, KVĚ = Květnice, ŠES = Šestajovice, NEID = neidentifikovatelné, HOV I = Hovorčovice I, HOV II = Hovorčovice II, H JIR = Horní Jirčany, KOC = Kocanda, MLAD = Mladíkov, OSN = Osnice, ŠES I = Šestajovice I, ŠES II = Šestajovice II, ŠES III = Šestajovice III

Zdroj: dotazníkové šetření

V obci již funguje občanské sdružení Květnice II, které bylo založeno v lednu tohoto roku. Podle jednoho z respondentů (KVE 02) má sdružení plnit funkci organizace, která by měla reagovat na všechny varianty kromě postižení záplavami. Sdružení provozuje i své stránky na internetu, které „byly postaveny jako informační portál pro obyvatele nové Květnice, stejně tak jako pro návštěvníky, kteří se sem chtějí podívat, nebo se také stát Květnickými občany“ (<http://kvetnice.ic.cz>). Původním záměrem při zakládání sdružení bylo podpořit dotáhnutí výstavby infrastruktury v nové rezidenční oblasti (problém byl i medializován v pořadu Občanské Judo v televizi Nova), ale z diskusního fóra stránek je patrné, že se pozornost upíná již i na odlišné oblasti – například dopravní obslužnost obce autobusy pražské MHD. Aktivita pro trávení volného času zajišťuje několik dalších spolků: Rybářský spolek Květnice, Sbor dobrovolných hasičů a Myslivecké sdružení. Předpokládám však, že je využívají spíše starousedlíci, protože 82 % respondentů uvedlo, že místní spolky nevyužívají.

Graf 24 Potenciál spolupráce v problémových životních situacích v jednotlivých obcích

Vysvětlivky: A Zápavy B Průmysl C Infrastruktura D Volný čas

Zdroj: dotazníkové šetření

Jesenice představuje další lokalitu, kde obyvatelé věří ve společný postup při vzniklých problémech. Při pohledu dovnitř lokality však zjistíme, že tu lze nalézt odlišné oblasti. Horní Jirčany a Osnice se vyznačují v podstatě shodnými hodnotami podílů jednotlivých odpovědí a představují oblasti, kde jsou obyvatelé k potenciálnímu společnému postupu

velmi optimističtí. V prvních třech variantách situací se podíly odpovědí „ano“ a „spíše ano“ pohybují poměrně vysoko nad průměrem a dosahuje od 75 do 91 %. Částečnou příčinou zvýšené podpory právě v těchto sídlech, která jsou ve srovnání s ostatními na okraji, může být nedostatečná kvalita infrastruktury. Například v Osnici stále chybí kanalizace ve staré zástavbě. Lokalita Mladíkov má podobnou strukturou odpovědí jako je průměr všech lokalit. Když tíživost životní situace klesá, tak přibývá i skeptiků. Naopak Kocanda zastupuje na první pohled pesimističtější část obce a všeobecně zde má podpora spolupráce nižší úroveň a žije zde zároveň více těch, kdo nedokáže danou situaci posoudit (až 35 %).

V obci již několik občanských sdružení vzniklo. Jedním je územně omezené Sdružení pro rozvoj lokality „Za rybníkem“ – Jesenice u Prahy. Zaregistrováno bylo v polovině roku 2002 s cíli o „zasazení se o urychlenou dostavbu a zprovoznění inženýrských sítí, komunikací, veřejného osvětlení, telekomunikací a celkové kultivaci a rozvoji lokality „Za Rybníkem“ v nově vznikající části Jesenici u Prahy“ a ochraně životního prostředí v dané lokalitě (<http://sweb.cz/jesenicezarybnikem>). Sdružení je i nadále registrováno na Ministerstvu vnitra, jeho aktivitu v poslední době se mi však nepodařilo zjistit. Jedním z předpokladů je, že infrastruktura v lokalitě byla úspěšně dokončena a sdružení tak svou aktivitu omezilo na minimum. Další a vývojově mladší je občanské sdružení „Naše obce“, které vzniklo teprve v květnu 2006. Podnětem pro jeho vznik byly problémy se schvalováním změn v Územním plánu a nespokojenost s vedením obce, které „nedokázalo zajistit harmonii mezi růstem obce, tj. nárůstem obytných území, a budováním a rozvojem infrastruktury“ (<http://www.jesenice2006.cz/>) a následnou nedostatečnou kapacitou škol, obchodů, služeb a dopravy. Zakladatelům sdružení se zdá, že komunikace vedení obce-občan je na nízké úrovni a zastupitelstvo o svých krocích obyvatele neinformuje. Další problém vidí ve snižujícím se zájmu obyvatel o veřejné dění. Sdružení si tak „klade za cíl otevřeně spolupracovat s veřejností, jak při přijímání námětů a ohlasů, tak při zpětném informování občanů obce a jejich reálné participace“ (<http://www.jesenice2006.cz/>). Jak úspěšné ve svém počínání bude je ještě brzy hodnotit, nicméně i jeho vznik lze hodnotit pozitivně.

Hovorčovice představují další lokalitu, v níž můžeme vidět nadprůměrný potenciál pro společnou akci v případě potřeby. Lze říci, že každá z oblastí má svá silné stránky i slabiny. Hovorčovice II vykazují vyšší podíl pozitivních odpovědí v prvních třech situacích. Nižší podíl v těchto kategoriích v Hovorčovicích I je pravděpodobně ovlivněn tím, že stavba

infrastruktury byla plně v režii společnosti Central Group a zdejší rezidenti s ní neměli problémy. Naopak v jiných částech Hovorčovic probíhala výstavba individuálně (a stavebníci se pravděpodobně museli o postupu radit) nebo je infrastruktura ve špatném stavu. Příkladem jsou propadlé komunikace k nové lokalitě u hřiště na východě obce. Podle jednoho z respondentů, by však případná akce byla spíše výhradně záležitostí novousedlíků, protože „silnice ve staré zástavbě jsou hrozné a nikdo s tím nic nedělá. Myslím, že jsou schopni se spojit tak max. 1 ulice, takže se to opět rozdělí na staré a nové“ (HOV33). Naopak větší vůle pro zajištění volnočasových aktivit je v Hovorčovicích I, obyvatelé druhé oblasti jsou z velké části pesimističtí (63 % negativních odpovědí). Respondent z oblasti Hovorčovice I situaci dokládá vysvětlením, že organizovali například žádost na postavení dětského hřiště. Podle jiného respondenta by se však spojili pouze obyvatelé nové zástavby, což vysvětluje těmito větami: „Byla jsem na schůzi zastupitelstva a starousedlíky spíše zajímají slepice. Takže se spojí jen ti komu záleží na vzdělání“ (HOV48).

V obci od dubna 2004 fungují neoficiální informační stránky www.hovorcovice.com, které pravděpodobně provozuje Občanské sdružení SKK Hovorčovice. Jde o fotbalový klub, který je ve vytváření aktivit pro volný čas velmi aktivní. Touto cestou zve na svá utkání, pořádalo oslavy výročí 70. let fotbalu v Hovorčovicích, závod okolo Hovorčovic, pálení čarodějnic nebo dětský den. V posledním roce se již na organizaci dětského dne podílelo i nové občanské sdružení Hovorčovice, které vzniklo v květnu 2006. Jeho záběr aktivit je však širší a mezi jeho cíle patří kontrola výstavby v obci a okolí, informovanost občanů, zapojení občanů do dění v obci a životní prostředí a čistota v obci (www.hovorcovice.info).

Poslední hodnocenou lokalitou je Březiněves, kde je skóre soudržnosti také nad průměrem. Tuto lokalitu jsem vybrala proto, aby bylo zastoupeno také občanské sdružení, které se zabývá nedostatkem příležitostí pro trávení volného času. V roce 2000 zde byl založen Klub žen, protože „v obci přibývalo dětí a akcí pro mládež bylo velmi málo“ (www.brezineves.cz). Klub funguje velmi dobře a pořádá ročně velký počet společenských akcí – masopustní rej masek, májovou veselici, pálení čarodějnic, dětský den a jiné.

V závěru se pokusím zhodnotit, jaký mají různé faktory vliv na úroveň potenciální spolupráce. V úvodu bylo naznačeno, že by určitý vliv mohla mít vzdělanost nových obyvatel a stáří lokality. Pro hodnocení vlivu charakteristik jedinců vybrán příklad průmyslové zástavby v blízkosti rezidenční čtvrti. Podle pozorování výsledků je nejméně ovlivněn konkrétním kontextem jednotlivých lokalit. Z provedených analýz vyplývá, že podíl vysokoškoláků má poměrně silný vliv na úroveň potenciální iniciativy. Počet let, po kterou respondenti v lokalitě bydlí se však projevuje opačně než byl původní předpoklad: s rostoucím počtem let mírně klesá pravděpodobnost společné spolupráce. Příčinou může být vyřešení problémů, které se bezprostředně týkají každodenního života rezidentů (například dokončení infrastruktury), během několika let po nastěhování většiny respondentů.

Velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje vznik občanskou angažovanost, je existence problémových situací, a to jak v minulosti, tak i v přítomnosti. Občanská sdružení (jakožto jedna z forem společného postupu) vznikají především v lokalitách, kde je nějaký problém nedostatečně řešen nebo panuje určitá hrozba. Problémy mohou mít různého typu – od celkové nespokojenosti s vedením obce (Jesenice) nebo problémy s chybějící infrastrukturou (Květnice) k méně závažným jako jsou chybějící služby pro děti (Březiněves). Místní kontext tak lze považovat za velmi silný faktor, který ovlivňuje občanskou angažovanost.

5.5 POLITICKÁ PARTICIPACE NOVÝCH OBYVATEL

Hlavním cílem této podkapitoly je zjistit, zda noví obyvatelé lokalit mají zájem podílet se na dění kolem nich a aktivně se účastnit na řízení obce. Nově příchozí obyvatelé bývají často aktivní a vzdělaní lidé s cennými životními zkušenostmi a kontakty a podle některých autorů mohou být právě v této oblasti velkým přínosem pro obec (Ouředníček 2003). Domnívám se, že noví rezidenti se budou postupem času chtít podílet na rozhodování v obci, v níž bydlí a budou se zapojovat do politického života obce. Významným důvodem mohou být oproti starousedlíkům rozdílné názory na rozvoj obce, které mohou přitáhnout nové obyvatele do veřejné sféry a zvyšující se heterogenita tak může vést k vyšší míře politické participace (Oliver 1999, cit. v Putnam 2000). Ve svém důsledku bude proces suburbanizace zostřovat politickou konkurenci v místní politice. Míra politické participace jednotlivých rezidentů bude záviset na řadě faktorů. Jedním

z nejdůležitějších je podle mého názoru délka jejich pobytu v obci a vzdělání. Vyšší míru politické participace můžeme očekávat v lokalitách se vzdělanějšími obyvateli, kteří zde již bydlí více let, zvykli si tu a patrně se více cítí odpovědní za situaci v obci. Naopak nově přistěhovalí rezidenti pravděpodobně budou mít spíše starosti související s dokončováním jejich domu a okolí a ještě nebudou cítit význam konkrétního politického života obce. Dalším faktorem, který může významně přispět k vyšší míře politické participace a novousedlíky aktivizovat, jsou případné problémy v obci (například s výstavbou infrastruktury) nebo potenciální hrozba ve formě průmyslového areálu za jejich zahradami (tzv. NIMBY efekt).

Politickou participaci chápu jako specifickou formu zapojení do života obce a proto podle mého názoru neexistuje ostrá hranice mezi politickou participací a mírou společenské iniciativy, které byla věnována předcházející podkapitola. Účast v komunální politice může vycházet z individuálního rozhodnutí, ale také může být výsledkem utváření komunity v lokalitách, kde si komunita přeje mít zástupce v obecním zastupitelstvu. Příkladem je nová výstavba v Květnici, kde nejprve vzniklo občanské sdružení Květnice II kvůli problémům s výstavbou dopravní infrastruktury, v srpnu tohoto roku se tvořila kandidátní listina pro volby v letošních komunálních volbách.

Míra politické participace v suburbii je měřena několika ukazateli. Zdrojem zajímavých dat jsou samotné výsledky voleb do místních zastupitelstev z let 1998 a 2002. Bohužel vzhledem k termínu konání komunálních voleb až na podzim roku 2006 nebylo možné zahrnout jejich výsledky do zpracování. Výhodou dat je jejich spolehlivost a rozsah. Hodnoceno je zostření politické konkurence, které by se mělo projevovat zvýšením počtu kandidátních listin a kandidátů na nich. Dalším a hlavním zdrojem informací je dotazníkové šetření mezi novými rezidenty lokalit. Doplnkové informace jsou také získávány z dotazníkového šetření, které bylo provedeno mezi starosty obcí v zázemí Prahy (Ouředníček 2004). Z těchto šetření je možné zjistit, zda se novousedlíci aktivně účastní chodu obce či se na to chystají (práce v zastupitelstvu) nebo zda navštěvují jednání místních zastupitelstev a zda chodí ke komunálním volbám. Výhodou dat je jasné zaměření na nové obyvatele a jejich chování.

Před samotnou analýzou obecných rysů komunálních voleb v letech 1998 a 2002 je třeba upozornit, že část výstavby, a tedy i příchod nových obyvatel – potenciálních voličů, proběhla v několika obcích až po roce 2002. Procesy a změny, které se jejím vlivem odehrály, tato data nepopisují. Zejména jde o tři obce, kde starostové identifikovali

pozdější stavební aktivitu: Bořanovice (doba největší výstavby 2002-2004), Jirny (2001-2004) a Květnici (2002-2004; Ouředníček 2004). Tyto skutečnosti jsou patrné i z počtu zapsaných voličů (tabulka 8). I v dalších lokalitách se však stavební aktivita nezastavila a aktuální data by byla patrně jiná.

Počet členů zastupitelstva se během dvou volebních období ve většině obcí nezměnil⁶. K nárůstu o 2 mandáty ve volbách 2002 došlo v Jirnech a Hovorčovicích, naopak pokles o 2 mandáty byl zaznamenán v Květnici. K dalším změnám dochází zřejmě v souvislosti s nárůstem počtu obyvatel i před letošními komunálními volbami, například v Jesenici se zvětší zastupitelstvo v příštím volebním období o 2 zastupitele.

Cílem analýzy vývoje počtu kandidátních listin je podchytit vznik potenciálního nového politického subjektu nově přichozích obyvatel a dokumentovat tím zostřující se politickou konkurenci (a tím snad i zvyšující se kvalitu zastupitelů). Počet listin (tabulka 8) je však ve většině obcí značně nevypovídající. Stává se, že v po sobě následujících volbách nekandidují dva stejné politické subjekty. V Březiněvsi a Květnici je prudký nárůst kandidátních listin způsoben tím, že každý z kandidátů vytvořil vlastní. Případný nárůst kandidátních listin tedy není z výše uvedených důvodů důkazem pro zvýšení politické aktivity.

Lepším ukazatelem je počet kandidátů v jednotlivých volbách (tabulka 8). V porovnání s předchozími volbami došlo v roce 2002 téměř ve všech obcích ke zvýšení počtu kandidátů. Největší nárůst zaznamenala Březiněves (o 67 %), Jesenice (55 %), Jirny (50 %) a Koloděje (38 %). Naopak v Bořanovicích došlo k výraznému poklesu na 35 % původního počtu kandidátů. V roce 2002 zde vznikla již jen jedna kandidátka s 9 kandidáty (v zastupitelstvu mělo být 9 členů) a voliči neměli prakticky ve volbách na výběr. Je však nutno poznamenat, že právě v Bořanovicích došlo k nárůstu počtu obyvatel až po těchto volbách. Stejná situace, kdy se počet kandidátů shodoval s počtem mandátů, nastala i v Hovorčovicích, byť byla doprovázena nárůstem počtu kandidátů (což však přímo souviselo s navýšením počtu zastupitelů v dalším volebním období).

⁶ Počet členů zastupitelstva stanovuje podle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, stávající zastupitelstvo obce před novými volbami. Počet členů je určen tak, aby obec či městská část s populací do 500 obyvatel měla 5 až 9 členů zastupitelstva (v současnosti Květnice), nad 500 do 3000 obyvatel 7 až 15 členů (Bořanovice, Horoušany, Březiněves, Hovorčovice, Jirny, Koloděje a Šestajovice) a nad 3000 do 10 000 obyvatel 11 až 25 členů (případ Jesenice).

Tabulka 8 Vývoj počtu kandidátů ve volbách do místních zastupitelstev

Obec	Počet kandidátů (1)			Počet kandidátních listin (1)			Počet členů současného zastupitelstva mezi respondenty (2)	Počet potenciálních kandidátů pro volby 2006 mezi respondenty (2)
	1998	2002	změna v %	1998	2002	změna		
Březiněves	9	15	167	3	13	10	2	1
Jesenice	20	31	155	3	3	0	3	4
Jirny	18	27	150	3	3	0		
Koloděje	26	36	138	3	4	1	2	2
Hovorčovice	7	9	129	1	1	0	1	3
Květnice	7	8	114	1	8	7		1
Šestajovice	26	28	108	2	2	0	2	
Horoušany	19	18	95	3	2	-1	1	2
Bořanovice	26	9	35	3	1	-2		
Celkem	158	181	115	22	37	15	11	23

Zdroj: (1) Oficiální volební statistiky ČSÚ, (2) dotazníkové šetření

Nevýhodou oficiálních volebních statistik je pochopitelné nedělení dat na starousedlíky a nově přistěhovalé. Ačkoliv mohlo v jednotlivých obcích docházet ke zvyšování počtu kandidátů na posty místních zastupitelů, můžeme pouze odhadovat, že to mohlo být částečně i z řad novousedlíků. Tato skutečnost byla potvrzena terénním průzkumem v obcích v celém zázemí Prahy. Bylo zjištěno, že se skutečně noví rezidenti začleňují do zastupitelstev obcí a participují na veřejném životě. V zastupitelstvu pochází z řad novousedlíků nejméně jeden člen v 40 % sledovaných obcí. Další pětina se řízení chodu obce podílí alespoň částečně. Více než v polovině obcí se noví obyvatelé objevili na kandidátce v komunálních volbách v roce 2002 (Ouředníček, Puldová 2006). Ve vybraných 9 obcích je v zastupitelstvu přítomen nový rezident v Březiněvsi, Horoušanech, Jesenici, Jirnech a Kolodějích. Částečně se na obecních aktivitách podílí noví obyvatelé Hovorčovic. Neúčast nových rezidentů zaznamenali starostové jen v Bořanovicích, Květnici a Šestajovicích (Ouředníček 2004). V Květnici a Bořanovicích období největší výstavby následovalo až po komunálních volbách. V případě Šestajovic se pak patrně bude jednat o chybu, neboť podle mého dotazníkového šetření jsou minimálně mezi novými rezidenty dva obecní zastupitelé (viz níže).

Z těchto tvrzení vyplývá, že jsou novousedlíci obecně poměrně aktivní a úspěšní. Data však neříkají nic o počtu zastupitelů z jejich řad. Ve svém dotazníkovém šetření jsem se proto ptala, zda respondenti jsou již členem místního zastupitelstva nebo se chystají kandidovat v letošních volbách. Mezi respondenty byli zastupitelé v Březiněvsi, Horoušanech, Jesenici, Kolodějích a Šestajovicích (viz tabulka 9). Počet nových obyvatel –

zastupitelů nemusí být konečný, protože se nemuselo podařit právě všechny zastupitele oslovit.

Respondenti-zastupitelé mají nové bydliště v porovnání s ostatními obyvateli déle a žijí v lokalitách průměrně již 6,6 let. Nejdéle bydlící jsou zastupitelé jeseničtí (průměrně 8,7 let). Jedná se ze dvou třetin o mužské zastupitele. Jejich věk se pohybuje v rozmezí od 33 do 70 let s průměrnou hodnotou 46 let (pro porovnání: průměrný věk všech respondentů je 41 let). Celkem překvapivým zjištěním je jejich vzdělanost. Vysokoškolské vzdělání má jen polovina zastupitelů a třetina jich dokonce nemá ani maturitu (v těchto případech se jedná o starší zastupitele).

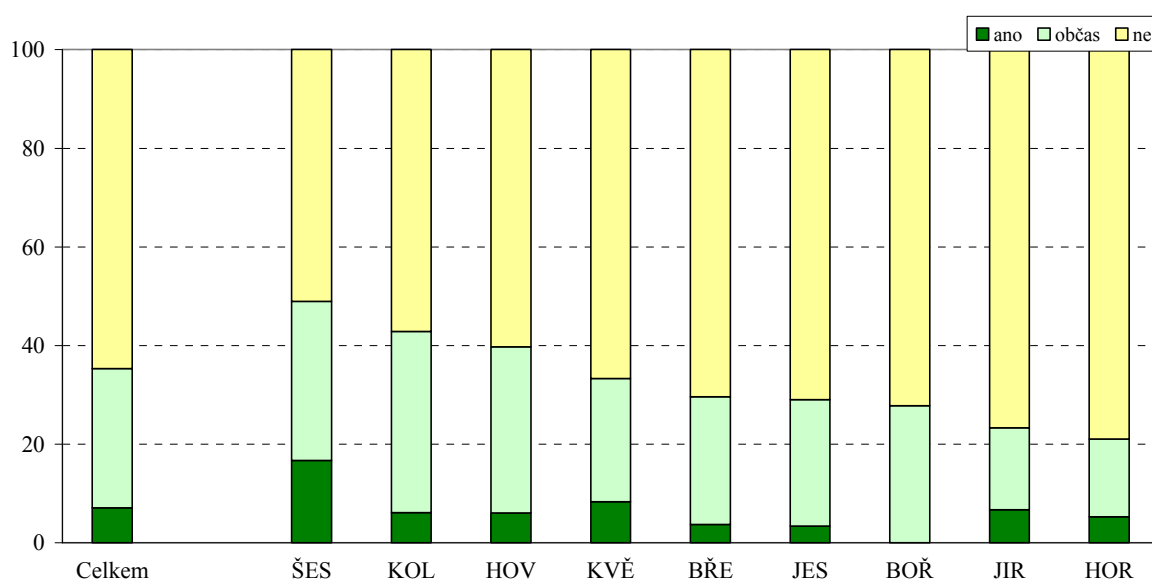
Ještě více novousedlíků uvažuje o kandidatuře v nadcházejících volbách – celkem 23 (viz tabulka 9). Mezi nimi jsou obyvatelé Březiněvsi, Horoušan, Hovorčovic, Jesenice, Kolodějí a zdaleka nejvíce aktivní se jeví šestajovičtí obyvatelé. Ze stávajících zastupitelů-respondentů jich chtějí v nových volbách kandidovat tři pětiny. V porovnání se současnými zastupiteli jsou potenciální kandidáti mladší a vzdělanější a je zastoupeno více žen: jejich průměrný věk je 39,5 roku, podíl vysokoškolsky vzdělaných je 65 % a polovina z nich jsou ženy. Průměrná délka jejich pobytu v lokalitě je 5,6 let (nejvíce v Horoušanech 10 let, nejméně v Květnici 2 roky).

Další možností politické participace, která již nevyžaduje tak intenzivní aktivitu jako členství v zastupitelstvu obce, je účast na schůzích místního zastupitelstva. V suburbánních lokalitách obecně na ně chodí 88 % nově přistěhovalých obyvatel (toho téměř 40 % pravidelně), i když v polovině obcí se účastní pouze v případě, když se jich projednávají záležitosti přímo týkající (Ouředníček, Puldová 2006). Tento jev dokládá ve své studii jedné suburbánní obce také Potočný (2006), který ho interpretuje jako „pasivní přístup k účasti na místních záležitostech a příznak nezájmu o společnou komunitu“. Na druhou stranu bere v úvahu podobu venkovských veřejných schůzí, které „jsou mnohdy jen přehlídkou bezmezného nudného byrokracie a handrkování“ (Potočný 2006).

Podle starostů obcí se ve všech devíti studovaných lokalitách noví rezidenti schůzí zastupitelstva účastní alespoň občas (Ouředníček 2004). Tato data nám dávají rámcovou představu o vysoké aktivitě novousedlíků, ale opět neříká nic o podílu nových obyvatel, kteří se obecních schůzí účastní. V dotazníkovém šetření pak bylo zjištěno, že tuto možnost využívá alespoň občas průměrně 35 % nových obyvatel, z nichž pětina se jich pak účastní schůzí pravidelně. Lokality se samozřejmě mezi sebou poměrně výrazně liší. Na

jedné straně téměř polovina respondentů ze Šestajovic uvedla, že na schůze chodí alespoň občas, na straně druhé stojí Horoušany s pouze 21% a Jirny s 23% účastí. Aktivní jsou také noví obyvatelé Koloděj a Hovorčovic (43% a 40% účast). Při pohledu dovnitř lokalit zjistíme, že v Jesenici se účastníci schůzí rekrutují především v Mladíkově a v Horních Jirčanech, kde noví obyvatelé bydlí v porovnání déle než v Kocandě a Osnici. Podobný trend můžeme vidět i v Šestajovicích.

Graf 25 Účast nových obyvatel na schůzích místního zastupitelstva

Zdroj: dotazníkové šetření

Podle mého názoru ukazuje úroveň účasti novousedlíků na schůzích zastupitelstva vysoký zájem o dění v lokalitě. Ve městě s hustou zástavbou a velkým počtem obyvatel jsou lidé více anonymní, zvláště pak na sídlištích, což Musil (1985) dokládá. Mnohdy ani svého starostu neznají a necítí potřebu se politického života ve své městské části účastnit. Podle mých zkušeností je ve městě organizace společného postupu při problému velmi řídká a přichází opravdu až v okamžiku, kdy se cítí obyvatelé ohroženi.

Poslední a také nejméně časově náročnou činností, kterou je možno považovat jako participaci na politickém životě, je samotná účast v komunálních volbách. Obecně lákají volby do místních zastupitelstev méně voličů než jak je tomu v případě voleb parlamentních. V zázemí Prahy je situace příznivější. Volit své zastupitele v okresech Praha-východ a Praha-západ v roce 2002 šla více než polovina oprávněných voličů (52 %, resp. 57 %). V Praze již byla volební účast nižší (jen 35 %). Velmi vysoká volební účast byla pozorována v Květnici (80 %), Kolodějích (69 %) a Březiněvsi (68 %). Naopak velmi

nízká volební účast byla zaznamenána v Hovorčovicích (21 %). Pravděpodobná příčina je v nízkém počtu kandidátů a praktické nemožnosti obyvatel ve volbách „zvolit“ jim vyhovujícího zastupitele, pokles účasti byl opravdu velmi výrazný (o 27 % oproti roku 1998). S podobnými problémy a poklesem volební účasti se potkaly i Bořanovice (pokles o 28 %).

Tabulka 9 Vývoj volební účasti ve volbách do místních zastupitelstev

Lokalita / oblast	Volební účast v % (1)			Volební účast nových obyvatel v % (2)		Alespoň občasná účast na obecních schůzích (2)
	1998	2002	změna	Volby 2002	Volby 2006 (odhad)	
Bořanovice	75	47	-28	42	80	28
Březiněves	61	68	7	61	78	30
Horoušany	35	60	25	57	63	21
Hovorčovice	49	21	-27	45	72	40
<i>Hovorčovice I</i>	x	x	x	57	78	33
<i>Hovorčovice II</i>	x	x	x	29	66	48
Jesenice	56	59	4	63	69	29
<i>Horní Jirčany</i>	x	x	x	67	83	41
<i>Kocanda</i>	x	x	x	62	59	20
<i>Mladíkov</i>	x	x	x	65	71	42
<i>Osnice</i>	x	x	x	43	62	0
Jirny	61	58	-3	25	59	23
Koloděje	55	69	14	71	85	43
Květnice	64	80	16	0	68	33
Šestajovice	56	50	-6	73	81	49
<i>Šestajovice I</i>	x	x	x	73	83	54
<i>Šestajovice II</i>	x	x	x	68	78	45
<i>Šestajovice III</i>	x	x	x	80	82	42
Celkem	x	x	x	59	73	35
Praha	39	35	-4	x	x	x
Praha - východ	53	52	-1	x	x	x
Praha - západ	56	57	1	x	x	x
Česká republika	45	43	-2	x	x	x

Zdroj: (1) Oficiální volební statistiky, (2) dotazníkové šetření

Při srovnávání volební účasti v jednotlivých lokalitách se naskytuje otázka, jak ji ovlivnily nově příchozí obyvatelé. Z celkového počtu oslovených respondentů jich 36 % ještě v lokalitách nebydlelo. Průměrná volební účast novousedlíků byla 59 % (tabulka 9). Ve volbách aktivnější než starousedlíci jsou noví obyvatelé Hovorčovic a Šestajovicích (obě volební účasti byly vyšší než je obecní průměr o 23 %). Naopak v Květnici z nových obyvatel nevolil nikdo (bydleli zde pouze 2 respondenti) a v Jirnech se k volbám dostavila jen čtvrtina respondentů. V ostatních případech je pozorovaná volební účast novousedlíků na stejné úrovni s celou obcí.

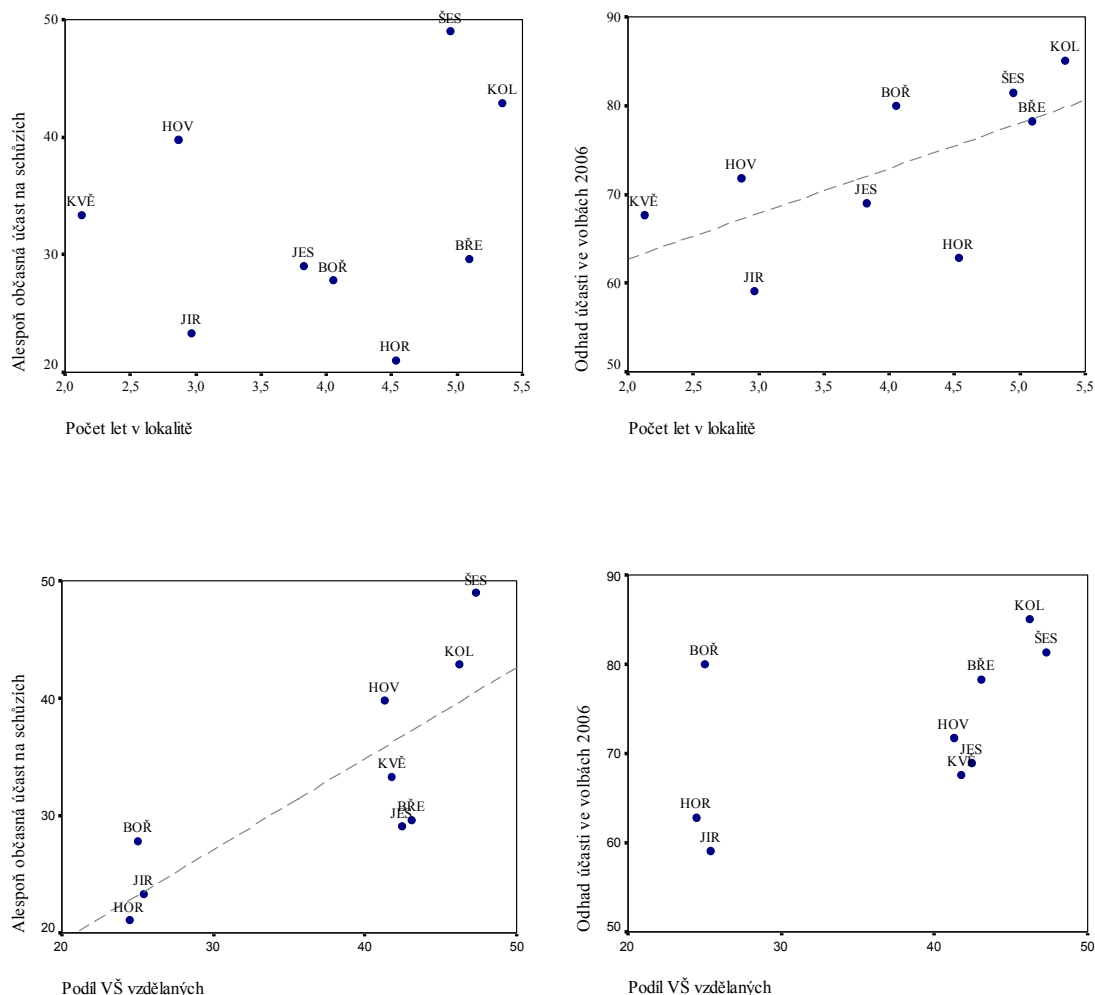
Respondenti byli dotazováni také na své odhodlání jít ke komunálním volbám na podzim 2006. Z těchto dat byl vypočítán odhad volební účasti, ačkoliv jsem si vědoma, že respondenti vyjádřili pouze vůli jít volit. Pokud by se k volbám dostavili všichni respondenti, kteří k tomu vyjádřili své odhodlání, volební účast nově přistěhovalých by vzrostla na 73 %. Připraveno jít volit je nejvíce nových obyvatel Koloděj (85 %), Šestajovic (81 %) a také Bořanovic 80 %. Koloděje i Šestajovice představují lokality s tradičně vyšší mírou politické participace. V Bořanovicích můžeme vidět příčinu v nespokojenosti se současným vedením obecního úřadu, kterou vyjadřovali respondenti při osobních rozhovorech. Naopak nejnižší volební účast bychom pozorovali v Jirnech (59 %) a Horoušanech (63 %). Uvnitř Jesenice je vidět podobný prostorový vzorec jako v případě účasti na obecních schůzích. Výrazně vyšší volební účast by vykazoval Mladíkov a Horní Jirčany.

Při srovnání odhadované účasti ve volbách 2006 oproti skutečné účasti v roce 2002 zaznamenávají obecně velký nárůst volební účasti lokality, kde byla v minulých volbách účast novousedlíků nízká – v Květnici, Bořanovicích, Hovorčovicích a Jirnech. Koloděje a Březiněves představují lokality s vysokou volební účastí respondentů již v minulých volbách a zároveň i poměrně vysokým nárůstem. Situace zůstává podobná jako u minulých voleb v Šestajovicích, Jesenici a Horoušanech. V žádné lokalitě neklesla odhadovaná volební účast pod úroveň roku 2002.

Na závěr se dostáváme k diskuzi, zda výsledky dotazníkového šetření potvrzují nebo vyvracejí původní předpoklady. Nejdůležitější ukazatele míry politické participace – účast na schůzích zastupitelstva (definovaná jako alespoň občasná účast) a odhad volební účasti ve volbách do místních zastupitelstev v roce 2006 – jsou porovnávány s úrovní vzdělanosti (podíl vysokoškolsky vzdělaných respondentů) a stářím lokality (počet let, po které respondenti žijí v lokalitě). Při popisování zjištěných závislostí je potřeba mít na paměti, že podíl respondentů s vysokoškolským vzděláním je částečně ovlivněn dobou výstavby a polohou v rámci zázemí Prahy (a tedy cenou pozemku). Z grafu 25 je patrné, že míra účasti na obecních schůzích není přímo závislá na stáří lokality. Přesto se na opačných stranách grafu objevují starší lokality s vysokou mírou účasti (Koloděje a Šestajovice) a na druhé straně Jirny jako zástupce mladé lokality s nízkou mírou účasti. Stáří lokality již více podmiňuje účast v komunálních volbách. Obecně se účast zvyšuje s rostoucí dobou, po

kteřou respondenti v dané lokalitě bydlí. Ještě silnější závislost byla pozorována i v případě voleb 2002 (graf v příloze 16).

Graf 26 Vliv stáří lokality a podílu VŠ vzdělaných na politickou participaci

Zdroj: dotazníkové šetření

Podíl vysokoškoláků ovlivňuje politickou participaci velmi výrazně (graf 25). V případě míry účasti na obecních schůzích je vidět silná pozitivní závislost: na levé straně grafu stojí skupina 3 obcí (Horoušany, Jirny a Bořanovice) s nízkým podílem vysokoškoláků a nízkou účastí na schůzích, vpravo vidíme vzdělanější lokality s aktivnějšími obyvateli. V případě odhadu volební účasti v roce 2006 se opět vytvořily dvě skupiny lokalit. Od méně vzdělaných lokalit, které vykazují menší ochotu jít k volbám, se oddělily Bořanovice, kde odhodlání jít k volbám vyjádřily čtyři pětiny respondentů. Druhá skupina s vyšším podílem vysokoškoláků má i vyšší hodnoty odhadované volební účasti. Podíl vysokoškoláků a stáří

lokality nejsou samozřejmě jedinými podmiňujícími proměnnými. Ve skutečnosti je míra politické participace logicky ovlivňována také vztahy uvnitř obce a problémy, se kterými se potýká. Příkladem jsou Bořanovice, kde je pozorovaná vyšší vůle účastnit se voleb, která vychází s velkou nespokojeností se současnými vedením obce.

Počet zastupitelů a potenciálních kandidátů nebyl s celkovými charakteristikami lokalit srovnáván, a to z důvodu jejich velmi malých počtů. Jejich počty však dobře dokreslují situaci. Členství v zastupitelstvu či odhodlanost ke kandidatuře v následujících komunálních volbách vyloučily všichni respondenti jen ve dvou lokalitách s obecně nižší mírou politické participace – v Bořanovicích a Jirnech.

Vývoj politické participace v zázemí Prahy hodnotí také Kostecký (2005) a dochází k závěru, že socioekonomický status volební účast ovlivňuje. Jelikož studuje data za celé obce, je nutnou podmínkou kontrola vlivu jejich velikosti (v ČR obecně klesá socioekonomický status s velikostí obce). V mém případě, kdy studuji pouze nově příchozí obyvatelé, neovlivňuje velikost obce míru politické participace tak výrazně jako je tomu v případě počtu let, po které noví rezidenti v lokalitě bydlí. Obecně pak lze říci, že se vlastní charakteristiky obyvatelstva projeví předpokládaným způsobem. Počet let, který rezidenti stráví v lokalitě a jejich vzdělanost pozitivně ovlivňují úroveň politické participace.

Vliv zvyšující se heterogenity obyvatelstva na rostoucí politické participaci není při zkoumání volebních účastí 1998 a 2002 v devíti sledovaných obcích jasně zřejmá. Nicméně až na výjimky Bořanovic a Hovorčovic, kde se praktická nemožnost volby na volební účast negativně podepsala, nedochází k poklesu participace. To považuji za důležité, jelikož volební účast v komunálních volbách, jež jsou obyvateli brány v porovnání s parlamentními jako druhořadé, od roku 1990 klesala (Kostecký 2005). Při studiu participace ve volbách 1994 a 1998 Kostecký a Čermák konstatují (2004), že politické efekty spojené se severoamerickým typem suburbanizace nejsou přítomny.

6. ZÁVĚR

Suburbanizace je jedním z procesů, které v posledních letech výrazně ovlivňují Pražský městský region a do značné míry ovlivňuje i jeho sociální prostředí. Lze předpokládat, že jeho průběh nebude v příštích letech nějakým způsobem narušen. Hlavními nositeli změn v lokalitách jsou nově příchozí obyvatelé. Cílem práce bylo zjistit, jak se mění povaha sociálního prostředí v různých oblastech zázemí Prahy. Hodnocena byla platnost tří hypotéz.

Analýza sociální struktury nových obyvatel ukázala, že suburbánní lokality jsou velmi různorodé. Charakteristika lokalit podle počtu členů jejich domácností naznačila zajímavou skutečnost. Velmi početně zastoupenou skupinou jsou totiž dvojčlenné domácnosti, které jsou často tvořeny mladými bezdětnými páry a v menší míře také partnery staršími (55 – 65 let). Tento fakt částečně vyvrací stereotypní představu o tom, že do zázemí Prahy se stěhují jenom mladé rodiny s dětmi. Určitou spjatost s fází životního cyklu však struktura lokalit vykazuje. Relativně nejstarší obyvatelstvo mají tradiční suburbánní oblasti (Koloděje, Jesenice), ve kterých již jejich obyvatelé zestárlí. Naopak nedávno vystavěné oblasti vykazují nižší hodnotu průměrného věku a vyšší podíl „mladších rodin“. Vzdělanostní struktura lokalit je především ovlivněna ekonomickým statusem jejich obyvatel. Vzdělanější respondenti bydlí v tradičních suburbánních oblastech. Rozšíření dostupnosti rodinného domu v zázemí Prahy širším vrstvám obyvatel má za následek, že se sem stěhují i méně vzdělaní, zejména pak do nových (a obecně vzdálenějších a levnějších) suburbánních oblastí. První hypotéza o rozdílném ovlivnění sociální struktury lokalit tedy byla potvrzena.

Druhou hypotézu o zapojení nových obyvatel do každodenního života lokality můžeme považovat za platnou. Projevil se vliv fyzické i sociální vzdálenosti mezi staro- a novousedlíky, přičemž vzdálenost sociální považují za důležitější. Je pozorován přímý vliv pocitu izolovanosti (fyzické i sociální) na vznik kontaktů mezi oběma skupinami obyvatel. V lokalitách, kde je nová zástavba prostorově oddělena od staré části obce, tak tuto skutečnost jejich obyvatelé vnímají velmi dobře. Ukazuje se však, že k překonání fyzického oddělení může dojít postupem času (např. Březiněves). Působení sociálních rozdílů mezi staro- a novousedlíky má významnější dopady. Zajímavým zjištěním je, že jsou vztahy ovlivněny více vlastnostmi starousedlíků, které pravděpodobně vyplývají

z odlišností v životním stylu. Přestože i mezi nově přistěhovanými obyvateli jsou rozdíly, tak nebyl prokázán jejich vliv.

Dalším hodnoceným faktorem je rezidenční stabilita, tj. počet let, po který noví obyvatelé v lokalitě bydlí. Ukazuje se, že pozitivně ovlivňuje počet přátel a známých (jak mezi novousedlíky, tak i starousedlíky) nebo návštěvnost místní restaurace a tedy i výsledné sociální klima. Dalším pozorovaným vlivem je přítomnost míst setkávání. V některých lokalitách se projevuje nedostatek veřejných prostorů a služeb (např. restaurace). V jiných bylo ukázáno, že pořádání společenských aktivit může významně podpořit integraci novousedlíků do života obce. Některé zkoumané formy zapojení do života lokality nemají na sociální klima vliv – např. nákup v místní prodejně potravin.

Hypotéza o úrovni občanské a politické participace byla z větší části potvrzena. Prokázal se vliv charakteristik jednotlivých obyvatel lokalit. Vyšší úroveň vzdělání (podíl obyvatel-vysokoškoláků) pozitivně ovlivňuje jak občanskou, tak i politickou participaci. V případě počtu let, po které bydlí novousedlíci v místě svého nového bydliště, byl pozitivní vliv prokázán jen v případě politické participace. V případě občanské angažovanosti (názorů respondentů na její zvýšení v případě potřeby) se projevila mírná negativní korelace. Podle mého názoru je to způsobeno částečně tím, že v době výstavby domu a krátce po nastěhování řeší noví obyvatelé problémy spojené s dokončováním jejich čtvrti a často spolu musí spolupracovat. Odtud pak pochází i větší víra ve spolupráci v situaci, jež to bude vyžadovat. Vznik takové spolupráce a případně také občanských sdružení mívá často sféru vlivu vymezenou úžeji než je zapojení do politického života obce. Uvedené skutečnosti pak mohou ukazovat na to, že noví obyvatelé postupně vidí řešení více v zapojení do rozhodování o vývoji celé obce a volí tedy politickou participaci.

Velmi významný je vliv prostředí v němž rezidenti bydlí. Dokumentuje to vznik občanských sdružení v lokalitách, jež se potýkají s různými problémy. Mnohdy taková sdružení vznikají s cílem vyřešit nějaký problém (např. výstavbu infrastruktury) a postupem času mohou vést k obohacení společenského života obce. Je však nutno podotknout, že aktivita řady sdružení po vyřešení problému zaniká. V případě politické participace se pozitivní důsledky zvyšování sociální heterogenity lokalit projevily částečně. Obecně se však zdá, že noví obyvatelé pozitivně ovlivňují míru politické participace v obci, když vykazují velkou aktivitu.

Nedostatkem dotazníkového šetření je nejasné formulování některých otázek nebo jejich částí. V další práci by bylo zajímavé a užitečné dotazníkové šetření doplnit řízenými rozhovory, které by vedly k objasnění příčin některých jevů, které jsou pro každou lokalitu typické. Doporučením pro organizaci dalšího podobného dotazníkového šetření je zdůraznění tazatelům významu pečlivého zaznamenávání původu dotazníků nejenom na úrovni obce, ale především v rámci ní.

Vyšší počet dotazníků v alespoň některých dalších obcích by umožnil srovnávání výsledků za jednotlivé oblasti ve více lokalitách, což by vedlo k jasnějšímu objasnění změn, ke kterým v suburbánní zóně dochází. Celkově se domnívám, že i takto provedené a zpracované dotazníkové šetření poskytlo data v dostatečném množství a s dostatečnou podrobností a umožnilo ověření platnosti hypotéz.

Podle mého názoru přinesla práce nové poznatky o důležitém procesu, který ovlivňuje zázemí měst. Zjištěné informace popírají negativní pohled na sociální prostředí suburbánních lokalit. Doufám, že výsledky práce přispějí do debaty o dopadech suburbanizace a podnítí další práci, byť by měla být inspirována zcela opačnými názory a směřována k vyvrácení mých závěrů.

V další práci by bylo vhodné se zaměřit na objasnění prostorového chování a prostorové vyjádření sociálních sítí nových respondentů. Podle mého názoru tyto informace dokreslí zjištěnou povahu reality a ukáží míru závislosti nových obyvatel na suburbiích. Velmi zajímavou problematikou se ukázala být občanská a politická participace nových obyvatel. Podle mého názoru si zaslouží další pozornost a prohloubení našich znalostí. Ve výzkumu je možné pokračovat jednak sledováním již vybraných lokalit a provedením podrobnější analýzy dopadů, zejména v souvislosti se vznikem občanských sdružení. Dále považuji za vhodné počet sledovaných lokalit rozšířit. Dalším zajímavým zdrojem informací budou výsledky letošních komunálních voleb, které pomohou objasnit, jak se vyvíjí politická participace v souvislosti s příchodem nových obyvatel.

LITERATURA

BÉHAR, D. (2001): Plaidoyer pour une mixité sociale revisitée: entrée incantation, dénonciation et renoncement“. *Fondations*, č. 13, s. 1-9.

BOURDIEU, P. (1985): Forms of Capital. In Richardson, J. (ed.): *Handbook of Theory and Research in the Sociology of Education*. Greenwood Press, New York, s. 241-258.

BRIDGE, G. (2002): The Neighbourhood and Social Networks. CNR Paper 4, 32 s. Dostupné na <http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/cnr4pap.pdf>

CÍLEK, V. (2005): Krajina: paměť, útěcha a osud. *Veřejná správa*, 33, příloha.

CRAVEN, P., WELLMAN, B. (1973): The Network City. *Sociological Inquiry*, 43, č. 1, s. 57-88.

DAVIES, W., HERBER, T. (1993): *Communities Within Cities. An Urban Social Geography*. Belhaven Press, Londýn, 196 s.

DISMAN, M. (2002): Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum, Praha, 374 s.

DOLEŽALOVÁ, G., OUŘEDNÍČEK, M (2006): Životní styl obyvatel v suburbánní zóně Prahy. In: Ouředníček, M (ed.): *Sociální geografie Prahy*. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. (v tisku).

DONZELOT, J. (1999): La ville à trois vitesses. Gentrification, rélegation, périurbanisation. *Esprit*, No. 303, s. 14-39.

EYAL, G., SZELÉNYI, I., TOWNSLEY, E. (1998): *Making Capitalism Without Capitalists. The New Ruling Elites in Eastern Europe*. Verso, Londýn, New York, 240 s.

FERNANDEZ, R. (1993): Review of American Apartheid. *Contemporary Sociology*, 22, č. 3, s. 365-366.

FISCHER, C. (1982): *To Dwell Among Friends: Personal Network in Town and City*. The University of Chicago Press, Chicago, 459 s.

FITOUSSI, J.-P., LAUREAT, E., MAURICE, J. (2003): *Ségrégation urbaine et intégration sociale. Rapport pour le Conseil d'analyse économique*, Paris, 327 s.

GANS, H. (1962): *The Urban Villagers*. Free Press, New York, 367 s.

GANS, H. (1968): Urbanism and Suburbanism as Ways of Life. In: Pahl, R.E. et al., Readings in Urban Sociology, Pergamon Press, Oxford, s. 95-118.

GEHL, J. (1996): Život mezi budovami. Užívání veřejných prostranství. Nadace Partnerství, Brno, 202 s.

GEYER, H.S., KONTULY, T.M. (1993): A Theoretical Foundation for the Concept of Differential Urbanization. International Regional Science Review, 17, č.2, s. 157-177.

GEYER, H.S., KONTULY, T.M. eds. (1996): Differential Urbanization: Integrating Spatial Models. Arnold, London, 320 s.

GONDOVÁ, G. (2004): Životný štýl obyvateľov v suburbánnej zóne Prahy. Magisterská práce. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 108 s.

GRANOVETTER, M. (1973): The Strength of Weak Ties. American Journal of Sociology, 78, č. 6., s. 1360-1380.

GRANOVETTER, M. (1983): The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. Sociological Theory, 1, č. 3, s. 201-233.

GREMLICA, T. (2002): Neuspořádaný, neregulovaný a z dlouhodobého hlediska neudržitelný růst městských aglomerací. In: Sýkora, L. ed., Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky, Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 21-38.

GUEST, A. (2000): The Mediate Community: the Nature of Local and Extralocal Ties within the Metropolis. Urban Affairs Review, 35, č. 5 s. 603-627.

GUEST, A., COVER, J., KUBRIN, C., MATSUEDA, R. (2006): Neighborhood Context and Neighboring Ties. City & Community. Dostupné na faculty.washington.edu/matsueda/SNCP%20web%20files/contextcomp0805.pdf

HARWOOD, P., MACINTOSH, W. (2002): Virtual Distance and America's Changing Sense of Community. Paper presented at Prospects for E-Democracy Conference, Institute for the Study of Information Technology and Society (InSITEs), Carnegie Mellon University, Pittsburgh, September 20-22, 2002. Dostupné na www.bsos.umd.edu/gvpt/apworkshop/harwood-mcintosh.pdf

HNILIČKA (2005): Sídlní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů. Era, Brno, 131 s.

- CHAPIN, F.S. (1965): Urban Land Use Planning. University of Illinois Press, Urbana.
- CHARMES, E. (2005): La vie périurbaine face à la menace des gated communities. L'Harmattan, Paris, 228 s.
- JANOWITZ, M. (1952): The Community Press in an Urban Setting. Free Press, New York.
- JANOWITZ, M., KASARDA, J.D. (1974): Community Attachment in Mass Society. American Sociological Review, 39, č. 3, s. 328-339.
- KEARNEY, A. R. (2006): Residential Development Patterns And Neighborhood Satisfaction. Impacts of Density and Nearby Nature. Environment And Behavior. 38, č.1, s. 112-139.
- KUDRNOVÁ, J., TRENDOVÁ, P. (2003): Zásady pro přípravu statistických výkazů a dotazníků, Metodická příručka ČSÚ, Praha. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/0215-03->
- MATĚJŮ, P., VITÁSKOVÁ, A. (2006): Interpersonal Trust and Mutually Beneficial Exchange: Measuring Social Capital for Comparative Analyses. Sociologický časopis, 42, č. 3, s. 493-516.
- MITCHELL, J.C. (1969): The Concept and Use of Social Networks. In Mitchell, J.C. (eds.): Social Network in Urban Situations. Manchester University Press, Manchester, s. 1-50.
- MUSIL, J. (1985): Lidé a sídliště. Svoboda, Praha, 333 s.
- NOVÁK, J. (2004): Časoprostorová mobilita obyvatel a strukturované prostředí metropolitní oblasti. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha. Dostupné na <http://www.natur.cuni.cz/~kubanov>
- OLIVER, E. (1999): The Effects of Metropolitan Economic Segregation on Local Civic Participation. American Journal of Politican Science, 43, č. 1, s. 186-212.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2001): Nová sociálně prostorová struktura v zázemí Prahy. In: Létal, A., Szczyrba, Z., Vysoudil, M. (eds): Česká geografie v období rozvoje informačních technologií. Sborník příspěvků Výroční konference České geografické společnosti, Olomouc, s. 248-257.

OUŘEDNÍČEK, M. (2002): Suburbanizace v kontextu urbanizačního procesu. In: Sýkora, L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky, Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 39-54.

OUŘEDNÍČEK, M. (2003): Suburbanizace Prahy. Sociologický časopis, 39, č. 2, s. 235-253.

OUŘEDNÍČEK, M. (2005): New suburban development in the Post-socialist city: the case of Prague. In: Eckard, F. (ed.): Paths of Urban Transformation. Peter Lang. Weimar. s. 143-156.

OUŘEDNÍČEK, M. (2006): Differential Suburban Development in Prague Urban Region, Geografiska Annaler, 88B, č. 3, v tisku.

OUŘEDNÍČEK, M., PULDOVÁ, P. (2006): Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace. In: Ouředníček, M (ed.): Sociální geografie Prahy. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. (v tisku).

PARK, R.E. (1925): The City, Suggestion for the Investigation of Human Behaviour in the Urban Environment. In Park, R.E., Burgess, E.W., McKenzie, R.D. (eds.). The City, University of Chicago Press, Chicago, s. 1-45.

PETRUSEK, M. et al. (1996) : Velký sociologický slovník. Karolinum, Praha, 1627 s.

PHILLIPS, B. (1996): City Lights. Urban-Suburban Life in the Global Society. Oxford University Press, New York, 624 s.

POTOČNÝ, T (2006): Lidé na okraji. Případová studie satelitního městečka. Ivris Working Papers 06/01, Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, Fakulta sociálních studií Masarykovy Univerzity, 47 s. Dostupné na <http://ivris.fss.muni.cz/workingpapers/index.php?page=cislawp&id=1>

PUCHER, J. (2002): Suburbanizace příměstských oblastí a doprava: mezinárodní srovnání. In: Sýkora, L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky, Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 101-122.

PULDOVÁ, P. (2005): Změna sociálního prostředí v obcích v zázemí Prahy. Ročníková práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 46 s.

PUTNAM, R. (1993): The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. The American Prospect, 13, č. 1, s. 35-42.

PUTNAM, R. (1995): Bowling Alone: America's Declining Social Capital. Journal of Democracy, 6, č. 1, 65-78.

PUTNAM, R. (2000): Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. Simon and Schuster, New York, 541 s.

ROCHER, G. (1968): Introduction à la sociologie générale. L'organisation sociale (2. díl). Seuil, Points, Paris, 252 s.

SAMPSON, R. (1988): Local Friendship Ties and Community Attachment in Mass Society: A Multilevel Systemic Model. American Sociological Review, 53, č.5, s. 766-779.

SELTZER, E. (2002): Suburbanizace a její ekologické, ekonomické a sociální důsledky: poučení z vývoje v Portlandu. In: Sýkora, L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky, Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 81-100.

SÝKORA, L. (2001): Živelná urbanizace příměstské krajiny a její ekonomické, sociální a environmentální důsledky. Environmentální aspekty podnikání, č. 1, s. 25-27.

SÝKORA, L. (2002): Suburbanizace a její důsledky: výzva pro výzkum, usměrňování rozvoje území a společenskou angažovanost. In: Sýkora, L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky, Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., Praha, s. 9-19.

SÝKORA, L. (2003): Suburbanizace a její společenské důsledky. Sociologický časopis, 39, č. 2, s. 217-233.

SUTTLES, G.D. (1972): The Social Construction of Communities. University of Chicago Press, Chicago, 278 s.

ŠNEJDOVÁ, I. (2006): Změny ve vzdělanostní struktuře obyvatelstva Pražského městského regionu. In: Ouředníček, M (ed.): Sociální geografie Prahy. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. (v tisku).

TRCP (2002): Costs of Sprawl – 2000. Transit Cooperative Research Program. Report 74. Transportation Research Board – National Research Council. National Academy Press. Washington, 605 s.

WELLMAN, B. (1979): The Community Question: The Intimate Networks of East Yorkers. American Sociological Journal, 84, č. 5, s. 1201-1231.

WELLMAN, B., LEIGHTON, B. (1979): Networks, Neighborhoods and Communities. Approaches to the Study of the Community Question. Urban Affairs Quarterly, 14, č. 3, s. 363-390.

WELLMAN, B. (2001): Physical Place and Cyberplace: the Rise of Personalized Networking. International Journal of Urban and Regional Research, 25, s. 227-252.

WIRTH, L. (1938): Urbanism as a Way of Life. American Journal of Sociology, 44, č. 1, s. 1-24.

WOOLCOCK, M. (1998): Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. Theory and Society, 27, č. 2, s. 151-208.

Statistické podklady:

Český statistický úřad (2005a): Bytová výstavba ve Středočeském kraji 1997-2004. Český statistický úřad, Praha, 82 s.

Český statistický úřad (2005b): Interní data za bytovou výstavbu v letech 1997 – 2004 (Praha, Praha-východ, Praha-západ). Český statistický úřad, Praha.

Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2005. elektronická verze, Praha.

Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích Středočeského kraje k 1.1.2006. elektronická verze, Praha.

Český statistický úřad: Retrospektivní lexikon obcí Středočeského kraje 1869 až 2001, elektronická verze, Praha.

Český statistický úřad: Vybrané údaje podle 57 pražských městských částí (k 31.12.2005). elektronická verze, Praha.

Český statistický úřad: Výsledky SLDB 1991, 2001, elektronická verze. Praha.

Ostatní zdroje informací:

Dopravní podnik hl. m. Prahy, a. s. [www.dpp.cz – k 15.8.2006]

Informační server pražské radnice [www.praha-mesto.cz – k 15.8.2006]

Informační stránky o obci Hovorčovice [www.hovorcovice.com – k 15.8.2006]

Městská část Praha 21 [<http://www.praha21.cz> – k 15.8.2006]

Občanské sdružení Hovorčovice [www.hovorcovice.info – k 15.8.2006]

Občanské sdružení NAŠE OBCE [<http://www.jesenice2006.cz> – k 15.8.2006]

Obecní úřad Bořanovice [<http://www.boranovice.cz> – k 15.8.2006]

Obecní úřad Březiněves [<http://www.brezineves.cz> – k 15.8.2006]

Obecní úřad Hovorčovice [www.hovorcovice.cz – k 15.8.2006]

Obecní úřad Jesenice [www.oujesenice.cz – k 15.8.2006]

Obecní úřad Jirny [www.jirny.cz – k 15.8.2006]

Obecní úřad Květnice [<http://home.tiscali.cz/kvetnice> – k 15.8.2006]

Obecní úřad Šestajovice [www.sestajovice.cz – k 15.8.2006]

Ouředníček, M. (2004): Dotazníkové šetření. Urbanizační procesy v Pražském městském regionu. Nepublikováno.

Sdružení pro rozvoj lokality „Za Rybníkem“ – Jesenice u Prahy

[<http://sweb.cz/jesenicezarybnikem> – k 15.8.2006]

Stránky nové Květnice aneb Květničtí sobě [<http://kvetnice.ic.cz> – k 15.8.2006]

Supermapy.cz [<http://supermapy.centrum.cz> – k 15.8.2006]

Veřejná správa online [www.mestaobce.cz – k 15.8.2006]